

KILPAILUVIRASTO
KONKURRENSVERKET

ESITYS
Dnro 416/61/2004

1 (108)

21.12.2006

Markkinaoikeus
PL 118
00131 Helsinki

MARKKINAOIKEUDELLE

Esitys kilpailunrajoituslain (480/1992) 6 §:n ja Euroopan yhteisön perustamis-
sopimuksen 81 artiklan mukaisen kilpailunrajoituksen toteamisesta ja kilpailun-
rikkomusmaksun määräämisestä Stora Enso Oyj:lle ja Metsäliitto Osuuskunnal-
le

21.12.2006

1	ASIA	4
2	ASIANOSAISET	4
3	TIIVISTELMÄ	4
4	ASIAN VIREILLETULO JA SELVITTÄMINEN	4
5	RAAKAPUUMARKKINOITA KOSKEVAT AIKAISEMMAT PÄÄTÖKSET JA TOIMENPITEET	6
6	RAAKAPUUMARKKINAT	9
6.1	YRITYKSET	9
6.2	RAAKAPUUN KÄYTTÖ	9
6.3	RAAKAPUUN HANKINTA	10
6.4	MARKKINARAKENNE	11
7	TAPAHTUMAKUVAUS	12
7.1	YLEISTÄ	12
7.2	YRITYSKOHTAISET HINTAODOTUSNEUVOTTELUT 1997-1999	13
7.3	UPM-KYMMENEN KERTOMUS TAPAHTUMANKULUSTA	14
7.3.1	<i>Pekka Tiililä – UPM Kymmene</i>	<i>14</i>
	<i>Hintaodotusneuvotteluja vuonna 1997 koskevat päiväkirjamerkinnot</i>	<i>14</i>
	<i>Hintaodotusneuvotteluja vuonna 1998 koskevat päiväkirjamerkinnot</i>	<i>17</i>
	<i>Hintahallintakeskusteluja koskevat päiväkirjamerkinnot vuosina 1997-1998</i>	<i>25</i>
7.3.2	<i>Juha Niemelä – UPM-Kymmene</i>	<i>29</i>
7.3.3	<i>Heikki Sara – UPM-Kymmene</i>	<i>30</i>
7.3.4	<i>Hannu Vainio – UPM-Kymmene</i>	<i>31</i>
7.3.5	<i>Jorma Saarimaa – UPM-Kymmene</i>	<i>37</i>
	<i>Saarimaa Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 1997-2000</i>	<i>38</i>
	<i>Saarimaa Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 2001-2004</i>	<i>41</i>
	<i>Saarimaa Itä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 2004-</i>	<i>45</i>
7.3.6	<i>Markku Pulkkinen – UPM-Kymmene</i>	<i>45</i>
7.3.7	<i>Christer Westberg – UPM-Kymmene</i>	<i>48</i>
7.3.8	<i>Timo Panhelainen – UPM-Kymmene</i>	<i>50</i>
7.3.9	<i>Pekka Rajala – UPM-Kymmene</i>	<i>52</i>
7.3.10	<i>Sixten Sunabacka – UPM-Kymmene</i>	<i>53</i>
7.3.11	<i>Pekka Ropponen – UPM-Kymmene</i>	<i>54</i>
7.3.12	<i>Juhani Hongisto - Metsäliitto/UPM-Kymmene</i>	<i>55</i>
7.3.13	<i>Markku Houni – UPM-Kymmene</i>	<i>55</i>
	<i>Kustannustietojenvaihto</i>	<i>56</i>
	<i>Henkilöstön kehittämistä ja työsuojelua koskeva tietojenvaihto</i>	<i>61</i>
	<i>Porttihintoihin liittyvä tietojenvaihto UPM-Kymmenen ja Stora Enson välillä</i>	<i>61</i>
	<i>Kilpailuviraston tarkastuksilla saatu asiakirja-aineisto kustannusvertailuista</i>	<i>62</i>
7.4	METSÄLIITON KERTOMUS TAPAHTUMANKULUSTA	63
7.4.1	<i>Harri Lallukka - Metsäliitto</i>	<i>63</i>
7.4.2	<i>Markku Melkko - Metsäliitto</i>	<i>65</i>
7.4.3	<i>Olli Laitinen - Metsäliitto</i>	<i>69</i>
	<i>Laitinen Pohjanmaan hankinta-alueen aluejohtajana 1996-2000</i>	<i>69</i>
	<i>Laitinen Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 2000-</i>	<i>70</i>
7.4.4	<i>Pekka Kauranen – Metsäliitto</i>	<i>72</i>
	<i>Kauranen Pohjois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana</i>	<i>72</i>
	<i>Kauranen Keski-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana</i>	<i>72</i>
7.4.5	<i>Juha Levonen – Metsäliitto</i>	<i>73</i>
7.4.6	<i>Antti Maaranta – Metsäliitto</i>	<i>75</i>

21.12.2006

7.5	STORA ENSON VASTINE.....	75
7.6	KILPAILUVIRASTON JOHTOPÄÄTÖKSET OSAPUOLTEN KERTOMUKSISTA	76
7.7	YHTEENVETO TAPAHTUMAKUVAUKSESTA	79
8	KILPAILUOIKEUDELLINEN ARVIO	85
8.1	TAPAUKSEN ARVIOINNISSA SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET	85
8.1.1	<i>Vuosina 1997-2004 voimassa olleen kilpailunrajoituslain (480/1992) 6 §</i>	85
8.1.2	<i>Vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan</i>	85
8.1.3	<i>Perustamissopimuksen 81 artikla</i>	87
8.2	YRITYS JA ELINKEINONHARJOITAJA	88
8.3	SOPIMUKSEN KÄSITE	88
8.4	KILPAILUN RAJOITTAMINEN	91
8.4.1	<i>Kielletty hintayhteistyö</i>	91
8.4.2	<i>Kielletty tietojenvaihto</i>	93
8.5	KIELLETTY KARTELLITOIMINTA JA RIKKOMISEN LUONNE KÄSITELTÄVÄSSÄ TAPAUKSESSA	95
8.5.1	<i>Yleistä</i>	95
8.5.2	<i>Kielletty hintayhteistyö</i>	95
8.5.3	<i>Kielletty tietojenvaihto</i>	98
8.6	KIELLETYN YHTEISTYÖN VAHINGOLLISET VAIKUTUKSET	102
8.7	RIKKOMUKSEN KESTO, LAATU JA LAAJUUS	102
9	SEURAAMUSMAKSU	104
9.1	KILPAILUNRAJOITUSLAIN 9 JA 8 §:N SOVELTAMINEN	105
10	SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET	107

21.12.2006

1 Asia

1. Epäilty kilpailun rajoittaminen raakapuun hankintamarkkinoilla

2 Asianosaiset

2. UPM-Kymmene Oyj, jäljempänä UPM-Kymmene, Helsinki
3. Metsäliitto Osuuskunta, jäljempänä Metsäliitto, Helsinki
4. Stora Enso Oyj, jäljempänä Stora Enso, Helsinki

3 Tiivistelmä

5. Kilpailuvirasto esittää markkinaoikeudelle seuraamusmaksun (kilpailunrikkomismaksu) määräämistä Metsäliitolle ja Stora Ensolle. Yritykset ovat osallistuneet kilpailunrajoituslain (480/1992) 6 §:ssä ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklassa kiellettyyn valtakunnalliseen hintayhteistyöhön ja kiellettyyn tietojenvaihtoon vuosina 1997-2004.
6. Kilpailuviraston esittämä tapahtumakuvaus perustuu asiakirjanäyttöön, henkilötodistajien kertomuksiin ja muihin Kilpailuviraston UPM-Kymmenen ja Metsäliiton nykyisten ja entisten työntekijöiden kanssa käymiin keskusteluihin.
7. Kilpailuviraston selvityksen mukaan asianosaiset yritykset ovat muun muassa sopineet yhteisistä alennustavoitteista ja tavoitehinnoista sekä enimmäishintatasosta. Yritykset ovat lisäksi vaihtaneet yhtiökohtaisia kustannustietoja sekä tietoja maksetuista raakapuuhinnoista ja markkinaolosuhteista.
8. Esitettyssä kilpailua rajoittavassa toiminnassa on ollut kyseessä moitittava menettely. Asianosaisten yritysten kielletty toiminta on ollut pitkäaikaista ja valtakunnallista.

4 Asian vireilletulo ja selvittäminen

9. UPM-Kymmene on ottanut 3.5.2004 nimettömästi asiamiehensä välityksellä yhteyttä Kilpailuvirastoon siinä tarkoituksessa, että yhtiö vapautuisi kilpailunrajoituslain 9 §:n perusteella kilpailunrikkomismaksusta. Yhtiö on 5.5.2004 toimittanut Kilpailuvirastolle kilpailunrajoituslain 9 §:n 1 momentin tarkoittamia tietoja.
10. Kilpailuvirasto on 11.5.2004 ilmoittanut, että UPM-Kymmene on antamiensa tietojen perusteella täyttänyt kilpailunrajoituslain 9 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa mainitut edellytykset koskien Suomessa tapahtuvaa raakapuun hankintaa.

21.12.2006

11. Kilpailuvirasto teki 25.-26.5.2004 kilpailunrajoituslain 20 §:n mukaiset tarkastukset Metsäliiton ja Stora Enson eri puolilla Suomea sijaitsevista toimipisteistä. Metsäteollisuus ry:n toimitiloissa toimitettiin myös tarkastus. Kilpailuviraston tarkastukset tehtiin yhteistyössä Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Länsi-Suomen lääninhallitusten kanssa. Kaikkiaan tarkastukset toimitettiin 11 toimipisteessä mukaan luettuna Metsäteollisuus ry:n toimitilat.
12. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa seuraavia UPM-Kymmenen entisiä tai nykyisiä työntekijöitä:
 - Pekka Tiililä, metsäpäällikkö 1996-1998 (kuuleminen 17.12.2004)
 - Juha Niemelä, toimitusjohtaja 1996-2004 (kuuleminen 6.4.2005)
 - Heikki Sara, strategiajohtaja, johtajistossa vuodesta 1996 lähtien (kuuleminen 6.6.2005)
 - Hannu Vainio, metsäpäällikkö 1998-2005 (kuulemiset 13.5.2004, 15.3.2005 ja 7.6.2005)
 - Jorma Saarimaa, hankintajohtaja, aluejohtaja 1997-2004 (kuulemiset 2.6.2004 ja 25.2.2005)
 - Markku Pulkkinen, asiakasyhteyspäällikkö, aluejohtaja 1997-2004 (kuulemiset 4.6.2004 ja 22.4.2005)
 - Christer Westberg, aluejohtaja 1992-2004 (kuulemiset 8.10.2004 ja 8.3.2005)
 - Timo Panhelainen, tuontijohtaja, aluejohtaja 1997-2000 (kuuleminen 10.3.2005)
 - Pekka Rajala, ostojohtaja, aluejohtaja 1996-1998 (kuuleminen 17.3.2005)
 - Sixten Sunabacka, metsäpäällikkö 1.6.2005 lähtien, aluejohtaja 1999-2005 (kuuleminen 3.3.2005)
 - Pekka Ropponen, aluejohtaja 1997-2003 (kuuleminen 17.5.2005)
 - Juhani Hongisto, UPM-Kymmenen tuontijohtaja 2004 alkaen, Metsäliiton aluejohtaja 1992-2000, Metsäliiton tuontijohtaja 2000-2004 (kuuleminen 20.3.2006)
 - Markku Houni, hallintopäällikkö (kuulemiset 24.6.2004 ja 9.5.2005)
13. Pekka Tiililä on toimittanut Kilpailuvirastolle vuosina 1989-1999 pitämänsä päiväkirjat ja niihin liittyvää materiaalia.
14. Yritysten työntekijöiden matkalaskuista, kalentereista tai muistiinpanoista ei juuri löydy merkintöjä kilpailunrajoituslain kieltämästä metsäyhtiöitten toiminnasta. Ainakin UPM-Kymmenen sisäisen ohjeen mukaan tällaisen toiminnan

21.12.2006

dokumentoiminen on ollut kiellettyä Kilpailuviraston metsäyhtiöihin alkuvuodesta 1998 tekemien tarkastusten jälkeen¹.

15. Kilpailuvirasto lähetti esitysluonnoksen asianosaisille 5.4.2006. Asianosaiset toimittivat vastineensa Kilpailuviraston esitysluonnokseen 26.6.2006 mennessä.
16. Kilpailuvirasto sai 12.5.2006 Metsäliitolta kilpailunrajoituslain 8 §:n mukaisen ilmoituksen myötävaikuttamisesta kilpailunrajoitusten selvittämiseksi ja toteamiseksi yhdessä Kilpailuviraston kanssa. Kilpailuvirasto kuuli tämän johdosta seuraavia Metsäliiton entisiä tai nykyisiä työntekijöitä:
 - Harri Lallukka, metsäpäällikkö 1992-1999 (kuuleminen 28.6.2006)
 - Markku Melkko, metsäpäällikkö 1999-2003 (kuulemiset 28.6.2006 ja 7.9.2006)
 - Olli Laitinen, aluejohtaja vuodesta 1996 lähtien (kuuleminen 29.6.2006)
 - Pekka Kauranen, hankintajohtaja, aluejohtaja 1993-2002 (kuuleminen 8.9.2006)
 - Juha Levonen, aluejohtaja vuodesta 1996 lähtien (kuuleminen 13.9.2006)
 - Antti Maaranta, aluejohtaja vuodesta 1997 lähtien (kuuleminen 14.9.2006)

5 Raakapuumarkkinoita koskevat aikaisemmat päätökset ja toimenpiteet

17. Metsäteollisuus ry (jäljempänä Metsäteollisuus) ja Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto (jäljempänä MTK) allekirjoittivat 18.3.1994 sopimuskokonaisuuden kaudelle 1.3.1994-28.2.1995. Sopimuskokonaisuuteen liittyi sopimus puukaupan pitkäjänteisestä kehittämisestä. Sopimuskokonaisuuden liitteissä on sovittu puun keskihintatasojen määrittämisen periaatteista, tilastoinnista ja seurannasta kaudelle. Liitteissä on määritelty metsälautakunnittain keskikantohintatasot, puumäärätavoitteet kaudelle ja tukkien ja kuitupuun perusmääritelmät. Kilpailuvirasto myönsi 4.3.1994 ja 16.3.1994 antamallaan päätöksillä² poikkeusluvan Metsäteollisuuden ja MTK:n 18.3.1993 allekirjoittamalle sopimuskokonaisuudelle. Osapuolet ilmoittivat järjestelyistä EFTA:n valvontaviranomaiselle, joka puolestaan ilmoitti elokuussa 1994 pitävänsä sopimusta hintakartellina ja alueellisena järjestelynä markkinoiden jakamisesta.

¹ Ks. kappaleet 129-131, 98, 160-161, 176, 235, 243, 258.

² Kilpailuviraston päätökset 4.3.1994 ja 16.3.1994, Dnro 88/67/94.

21.12.2006

18. Metsäteollisuus ja MTK tekivät 21.11.1994 puukaupan pitkäjänteisestä ja kilpailullisesta kehittämisestä uuden sopimuksen, jolla kumottiin aiempi sopimus. Osapuolet allekirjoittivat aiempöytäkirjan puukaupan markkinoiden toimivuuden parantamisesta ja asteittaisesta kilpailullisuuden lisäämisestä. Uudesta sopimuksesta ilmoitettiin EFTA:n valvontaviranomaiselle, joka ilmaisi lehdistötiedotteessa 1.12.1994 aikomuksensa suhtautua myönteisesti kyseiseen puitesopimukseen.
19. Asian käsittely siirtyi komission toimivaltaan 1.1.1995, kun Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen. Komissio sai huhtikuussa 1995 Metsäteollisuus ry:ltä ja alueellisilta metsänhoitoyhdistysten liitoilta ilmoitukset neljästä alueellisesta sopimuksesta, jotka oli tehty maaliskuussa 1995 metsäteollisuusyritysten ja liittojen yhteenliittymien välillä. Näissä alueellisissa sopimuksissa liitot ja metsäyhtiöt ilmaisivat yhteisen näkemyksensä hintakehityksestä tietyllä alueella 12 kuukauden sopimusjakson aikana. Näkemys ilmaistiin muutoksena (FIM/m³) vuoden 1994 jälkimmäisen puoliskon hintatasoon. Hintamuutokset ilmaistiin sekä männyn, kuusen että koivun osalta erikseen tukkipuulle ja kuitupuulle. Sopimukset koskivat vain yksityismetsistä myytävää raakapuuta. Hintataso perustui pystykauppaan.
20. Metsäteollisuus ja MTK pyysivät komissiota toteamaan, että alueelliset sopimukset eivät kuuluneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan (nyk. 81 artikla) 1 kohdan soveltamisalaan tai että niille voitiin myöntää poikkeus 85 artiklan 3 kohdan nojalla. Komissio toimitti 16.11.1995 päivätyn varoituskirjeen³ osapuolille ja ilmoitti, että alueellisten sopimusten katsottiin rajoittavan kilpailua 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla eikä niille voitu myöntää 85 artiklan 3 kohdan mukaista poikkeusta. MTK ja Metsäteollisuus ry laativat 10.6.1996 lisäpöytäkirjan, jolla muutettiin puukaupan pitkäjänteistä kilpailullista kehittämistä koskevaa sopimusta. Lisäpöytäkirja on voimassa toistaiseksi viiden vuoden ajan ja se ilmoitettiin komissiolle 20.6.1996.
21. Lisäpöytäkirjan mukaan alueellisista sopimuksista luovuttiin ja ne korvattiin sopimuksilla, jotka neuvotellaan jokaisen metsäyhtiön ja kyseisen yhtiön toiminta-alueen metsänomistajien edustajien välillä. Neuvottelut käydään yrityskohteisesti kunkin yrityksen toiminta-aluetta tai sen osaa koskien. Neuvotteluilla pyritään saavuttamaan yhteisymmärrys markkinatilanteesta ja hintaodotuksista. Tämä voidaan toteuttaa ilmoittamalla esimerkiksi alueellisesti saavutetut hintatasot sekä yleiset odotukset näiden hintojen kehityksestä. Pöytäkirjassa korostettiin, että ennusteet eivät olleet sitovia käytännön kauppatoiminnassa ja että yksittäisessä kaupassa kaupan osapuolet päättivät hinnoista vapaasti. Pöytäkirjan liitteenä metsäyritykset antoivat sitoumuksen, jonka mukaan ne sitoutuivat mm. "olemaan toimimatta tai ryhtymättä hintoja koskevaan yhteistyöhön muiden metsäteollisuutta harjoittavien yritysten kanssa". Metsäyritykset sitoutuivat myös soveltuvin osin noudattamaan sopimuksen ja lisäpöytäkirjan ehtoja ja neuvottelemaan niissä asetettujen ehtojen mukaan metsänomistajien edustajien kanssa sekä toimimaan yhteistyössä komission ja kotimaisten viranomaisten kanssa sopimuksen ja lisäpöytäkirjan ehtojen täyttämiseksi.

³ Asiat N.o IV/35.467, 35.468, 35.509-512, 35.527/E-I – Finnish Timber.

21.12.2006

22. Komissio antoi 16.12.1996 hallinnollisen kirjeen⁴, jossa todettiin 10.6.1996 muutetun sopimuksen sisältävän 85 artiklan 1 kohdassa kiellettyjä kilpailunrajoituksia, nimittäin metsänomistajien yhteistyön tilapäisten komiteoiden kautta kunkin metsäteollisuusyrityksen kanssa käytävissä erillisissä neuvotteluissa, joissa pyritään saavuttamaan yhteisymmärrys markkinatilanteesta ja hintaodotuksista. Komission kilpailuasiain pääosasto totesi kuitenkin, että asiassa oli esitetty riittävästi perusteluja, jotta 85 artiklan 3 kohdassa määrättyjen edellytysten voitiin todeta täyttyneen. Komissio ilmoitti arvioivansa järjestelyä uudelleen viiden vuoden kuluessa, mikäli tätä ennen ei ilmennyt uusia seikkoja, jotka vaikuttavat komission näkemykseen.
23. Kilpailuvirasto myönsi 15.1.1997 poikkeuslupan⁵, joka koski tilapäisissä neuvottelukunnissa harjoitettavaa metsänomistajien välistä yhteistyötä neuvotteluissa, joissa pyrittiin saavuttamaan yhteisymmärrys markkinoilla vallitsevasta tilanteesta ja hintaodotuksista yksittäisten metsäteollisuusyritysten kanssa (ns. yrityskohtainen puukaupamalli). Poikkeuslupa oli voimassa 30.4.1999 saakka. Hintaodotuksilla tarkoitetaan luvassa ei-sitovaa hintatasokuvausta, jonka perusteella puun myyntiä suunnitteleva metsänomistaja pystyy hahmottamaan odotettavissa olevan käyvän markkinahintatason.
24. Kilpailuvirasto ei myöntänyt enää jatkoa 15.1.1997 myönnetylle poikkeusluvalle 6.8.1999 tekemässään päätöksessään⁶. Kilpailuneuvosto hylkäsi 23.11.2000 tekemässään päätöksessä⁷ MTK:n asiassa tekemän valituksen.
25. Kilpailuvirasto teki vuonna 1998 tarkastukset kolmen suuren metsäteollisuusyrityksen Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen eri puolella Suomea sijaitseviin toimipisteisiin selvittääkseen epäilyjä näiden yhtiöiden keskinäisestä yhteistyöstä raakapuun kaupassa. Kilpailuvirasto katsoi 21.3.2000 päivätyssä esityksessään⁸, että Mikkelin seudulle tehdyissä tarkastuksissa löytyi aineistoa, jonka perusteella Kilpailuvirasto saattoi todeta yhtiöiden syyllistyneen kilpailunrajoituslain vastaiseen yhteistyöhön. Tarkastusasiakirjoista oli todettavissa, että Mikkelin seudulla pidetyissä ns. seurantakokouksissa olivat paikallisten metsänhoitoyhdistysten kokoon kutsumina olleet yhtäaikaaisesti läsnä alueen merkittävimmät raakapuun ostajat. Lisäksi suurimmat metsäyhtiöt olivat pitäneet keskinäisiä seurantakokouksia. Kokouksissa oli vaihdettu yhtiökohtaisia, kunnittain eriteltyjä tietoja raakapuun suunnitelluista ja toteutuneista hankintamääristä, varastotilanteesta sekä puulajikohtaisesta hankintatarpeesta. Lisäksi oli keskusteltu tulevista hintanäkymistä ja toteutuneista hinnoista. Vaihdetujen tietojen avulla epätietoisuus kilpailijoiden tulevista toimista oli vähentynyt, ja yhtiöt olivat voineet yhteen sovittaa toimintaansa markkinoilla ja vakiinnuttaa hintatasoa alueella. Tietojen vaihdon avulla yhtiöt olivat pyrkineet kilpailunrajoituslain 6 §:n 1 kohdan kieltämään hintayhteistyöhön sekä 2 kohdan kieltämään hankintalähteiden jakamiseen.

⁴ Asiat N.o IV/35.468, 35.527-530, 36.094/E1 – Finnish Timber.

⁵ Kilpailuviraston päätös 15.1.1997, Dnrot 228/67/95, 229/67/95, 247/67/95, 250/67/95, 601/67/95, 602/67/95, 603/67/95, 604/67/95, 500/67/96, 503/67/96, 529/67/96 ja 983/67/96.

⁶ Kilpailuviraston päätös 6.8.1999, Dnro 94/67/99.

⁷ Kilpailuneuvoston päätös 23.11.2000, Dnro 99/690/1999.

⁸ Kilpailuviraston esitys 21.3.2000, Dnro 196/61/97.

21.12.2006

26. Kilpailuneuvosto katsoi 23.11.2000 antamassaan päätöksessään⁹ selvitettyksi, että Metsäliitto Osuuskunta, Stora Enso Oyj ja UPM-Kymmene Oyj ovat rikkoneet kilpailunrajoituslain 6 §:n 1 ja 2 kohdan säännöksiä Mikkelin seudulla ja sen lähiympäristössä loppuvuodesta 1993 loppuvuoteen 1997. Kilpailuneuvosto määräsi Metsäliitto Osuuskunnan, Stora Enso Oyj:n sekä UPM-Kymmene Oyj:n kunkin kohdaltaan maksamaan kymmenen miljoonan (10.000.000) markan suuruisen seuraamusmaksun.
27. Korkein hallinto-oikeus katsoi 20.12.2001 antamassaan päätöksessään¹⁰ samoin kuin kilpailuneuvosto, että Metsäliitto Osuuskunta, Stora Enso Oyj ja UPM-Kymmene Oyj olivat rikkoneet kilpailunrajoituksista annetun lain 6§:n säännöksiä sellaisella tietojen vaihtamisella, jolla voidaan rajoittaa elinkeinonharjoittajien välistä hintakilpailua ja kilpailua hankintalähteistä. Lisäksi KHO katsoi kilpailuneuvoston päätöksessä mainituilla perusteilla, että asiassa on viitteitä 6 §:n 1kohdassa kielletystä hinnoista sopimisesta. KHO muutti kilpailuneuvoston päätöstä niin, että Metsäliitto Osuuskunta, Stora Enso Oyj ja UPM-Kymmene Oyj määrättiin kukin maksamaan 3 000 000 markan seuraamusmaksu valtiolle.

6 Raakapuumarkkinat

6.1 Yritykset

28. Metsäliitto Osuuskunta on Metsäliitto–Yhtymän¹¹ emoyritys ja vastaa yhtymän yritysten tuotantolaitosten puunhankinnasta. Osuuskunnan muodostavat yli 130 000 yksityistä metsänomistajaa. Metsäliitto-Yhtymän keskeiset toimialat ovat kemiallinen ja mekaaninen metsäteollisuus. Metsäliitto –Yhtymän vahvistetun tilinpäätöksen mukaan yhtymän liikevaihto vuonna 2005 oli 8,6 mrd euroa.
29. Stora Enson keskeiset tuotteet ovat painopaperit, pakkaus-kartongit ja sahateollisuuden tuotteet. Stora Enson vahvistetun tilinpäätöksen mukaan yhtiön liikevaihto vuonna 2005 oli 13,1 mrd euroa.
30. UPM-Kymmenen liiketoiminta keskittyy aikakauslehtipapereihin, sanomalehtipapereihin, hieno- ja erikoispapereihin, jalostusmateriaaleihin sekä puutuotteisiin. UPM-Kymmenen vahvistetun tilinpäätöksen mukaan yhtiön liikevaihto vuonna 2005 oli 9,3 mrd euroa.

6.2 Raakapuun käyttö

31. Metsän puuston vuotuinen kasvu on Metsäntutkimuslaitoksen (jäljempänä Metla) tilastojen mukaan n. 80 miljoonaa kuutiometriä. Metsäteollisuuden raa-

⁹ Kilpailuneuvoston päätös 13.11.2000, Dnro 46/690/2000.

¹⁰ KHO:n päätös 20.12.2001, Dnrot 3670, 3684 ja 3685/2/00.

¹¹ Myös Oy Metsä-Botnia AB on osa Metsäliitto-Yhtymää. Metsä-Botnian omistajat ovat Metsäliitto-konserni (53 %) ja UPM-Kymmene Oyj (47 %), ks. www.metsabotnia.com.

21.12.2006

kapuun käyttö on 73 miljoonaa kuutiometriä, josta kotimaista raakapuuta on n. 57 miljoonaa ja loput n. 16 miljoonaa kuutiometriä on tuontipuuta. Puuraaka-aineen tuonti on kaksinkertaistunut viimeisessä kymmenessä vuodessa. Vuonna 1994 puuraaka-ainetta tuotiin n. 8 miljoonaa kuutiometriä ja vuonna 2003 n. 16 miljoonaa kuutiometriä. Vuonna 2004 raakapuuta tuotiin 80% Venäjältä, 15% Baltiasta ja 4% muista EU-maista.¹²

32. Puukauppasopimukset Suomessa koskevat tukkipuun ja kuitupuun kauppaa. Puutavaralajeina ovat mäntytukki/-kuitupuu, kuusitukki/-kuitupuu ja koivutukki/-kuitupuu. Muiden puulajien osuus teollisuuspuun käytöstä on alle 0,5 prosenttia.
33. Raakapuuta käytetään pääasiassa paperin, kartongin ja sahatavaran raaka-aineena. Korkealaatuiset tukit myydään sahoille ja puutavateollisuudelle ja muu raakapuu myydään kuitupuuksi paperi- ja selluteollisuudelle. Vuonna 2004 kuitupuiden kantohintojen hintahaarukka oli 12-20 euroa kuutiometriltä kuusikuidun hinnan liikkuaessa 20 eurossa. Mänty- ja kuusitukkipuiden kantohinnat oli n. 44-46 euroa kuutiometriltä ja koivutukin kantohinta oli n. 40 euroa kuutiometriltä.

6.3 Raakapuun hankinta

34. Yksittäinen metsänomistaja myy puuta metsästä joko pysty- tai hankintakaupalla. Pystykaupassa kohteena on pystypuustoon, ts. leimikkoon kohdistuva hakkuuoikeus. Kaupan kohteena oleva puumäärä yleensä sovitaan ja kaupan lopuksi myös yleensä mitataan kaupallisina puutavaralajeina. Kun metsänomistaja myy puut pystykaupalla, jää ostajan tehtäväksi suorittaa puuston hakkuu, metsäkuljetus ja kaukokuljetus tarvittavine muine välivaiheineen. Hakkuu tapahtuu ostajan lukuun yrityksen oman tai sopimuksella palkatun korjuuorganisaation toimesta. Leimikko sisältää useita puutavaralajeja, joita kaikkia ostaja ei aina jalosta omilla laitoksillaan, joten leimikko saattaa jakaantua useampiin edelleen myytäviin tai vaihdettaviin eriin.
35. Hankintakaupassa metsänomistaja myy raakapuun sovittuun paikkaan ja valmiusasteeseen toimitettuna – tyypillinen valmiusaste on toimitus kaukokuljetusreitien varten. Kaukokuljetus ja joskus myös metsäkuljetus jää hankintakaupassa ostajan suoritettavaksi. Hankintaleimikoiden osuus oli 19% (8,9Mm³/v) yksityismetsien hakkuissa vuosina 2000-2004. Metsänhoitoyhdistysten korjuupalvelun osuus hankintapuun korjuussa on ollut noin 4Mm³ vuodessa 2000-luvulla.
36. Metsäyhtiöt käyvät laajasti kauppaa raakapuulla myös keskenään. Puunvaihtosopimusten tarkoituksena on oikaista puutavaralajivaihdoin kunkin metsäyhtiön puunhankinnassa kertyvää puutavaralajijakaumaa vastaamaan mahdollisimman tarkasti yhtiön omien tuotantolaitosten raaka-ainetarpeita. Ostava metsäyrittäjä usein käyttää sen tarvitsemat puulajit ja vaihtaa ne puulajit, joita se itse ei tarvitse toisille metsäteollisuuden yrityksille.

¹² Metlan metsätilastollinen vuosikirja 2004 tai Metlan muut tilastot.

21.12.2006

37. UPM-Kymmenen puunhankintaorganisaatio koostuu Valkeakoskella olevasta keskuskonttorista sekä neljästä hankinta-alueesta: Itä-Suomen, Keski-Suomen, Länsi-Suomen ja Pohjanmaan hankinta-alueesta. Nämä neljä hankinta-aluetta jakaantuvat 13 piiriin.
38. Stora Enso Metsä jakautuu viiteen hankinta-alueeseen: Pohjois-Suomi, Savo, Karjala, Saimaa ja Etelä-Suomi. Stora Enso Metsäkonttori sijaitsee Imatralla.
39. Metsäliitolla on viisi hankinta-aluetta: Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Kaakkois-Suomi, Keski-Suomi ja Pohjois-Suomi. Hankinta-alueet jakaantuvat 18 piiriin.

6.4 Markkinarakenne

40. Raakapuun ostajapuoli on keskittynyttä. Vuonna 2004 UPM-Kymmenen, Stora Enso ja Metsäliitto ostivat noin 77-79 % kaikesta kotimaisesta raakapuusta Suomessa. Metsäteollisuuden vuonna 2004 käyttämästä puusta (73 milj. m³) yksityismetsistä oli peräisin 47,5 milj. m³, tuontipuuta oli 17 milj. m³, valtion metsistä 5 milj. m³ ja yhtiöiden omista metsistä 3,5 milj. m³. Yksityishenkilöt omistavat metsämaasta noin 61 %, valtio 25%, metsäyritykset 9% ja muut 5%.
41. Vuonna 2000 vähintään 1 hehtaarin suuruisia yksityismetsätiloja oli noin 440 000 verohallituksen maatilarekisterin mukaan. Osa metsätiloista on yhteisomistuksessa; yksittäisiä metsänomistajia on arvioitu olevan lähes 900 000, eli melkein joka viides suomalainen omistaa metsää. Yksityiset metsätilat ovat verrattain pieniä: keskimäärin tilalla on 26 hehtaaria metsämaata (yli 1 hehtaarin suuruiset tilat).
42. Suomessa on 154 metsänhoitoyhdistystä ja niiden toiminta kattaa koko maan. Metsänhoitoyhdistykset ovat metsänomistajien itsensä rahoittamia ja hallinnoimia yhdistyksiä, joita varten on säädetty myös laki metsänhoitoyhdistyksistä. Metsänhoitoyhdistyksen ensisijaisena tarkoituksena on edistää metsänomistajien harjoittaman metsätalouden kannattavuutta ja heidän metsätaloudelleen asettamiensa muiden tavoitteiden toteutumista. Metsänhoitoyhdistykset ovat alueellisesti järjestäytyneet metsänomistajien liitoiksi.¹³
43. Suomessa on 13 metsänomistajien liittoa. Metsänomistajien liittojen kautta syntyy yhteys metsänomistajien valtakunnalliseen edunvalvontaorganisaatioon, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliittoon (jäljempänä MTK). MTK:ssa on yli 100 000 metsää omistavaa jäsentä ja sen jäseneksi pääsee Metsänomistajien liiton jäsenyyden kautta. MTK:n korkein päättävä elin metsäasioissa on metsävaltuuskunta. Metsänomistajien liitot valitsevat metsävaltuuskunnan edustajat, minkä kautta muodostuu suora yhteys metsänomistajien ja MTK:n välillä.¹⁴
44. Metsäomistajat voivat valtuuttaa metsänhoitoyhdistyksen myymään leimikoita, jolloin metsänhoitoyhdistykset voivat kilpailuttaa kerralla isomman erän leimikoita ja saada näin korkeamman hinnan kuin yksittäinen metsänomistaja.

¹³ www.mhy.fi.

¹⁴ www.liitto.mhy.fi ja www.mtk.fi.

21.12.2006

Metsänhoitoyhdistykset tekevät varsinaisia puukauppoja metsänomistajien valtuuttamana kaikkiaan noin 40 % yksityismetsien kokonaisyntymäärästä. Valtakirjakauppojen osuus vaihtelee kuitenkin alueellisesti.¹⁵ Valtakirjakauppojen ja siten myös metsänhoitoyhdistysten vaikutus puukauppaan on huomattava.

45. Metsänomistajien lukumäärän perusteella tehtävät johtopäätökset saattavat aliarvioida myyjäpuolen markkinavoimaa. Keskittymisen kautta myös metsänomistajilla on mahdollisuus vaikuttaa raakapuumarkkinoihin ja niiden toimivuuteen. Näin ollen metsänomistajilla on metsänomistajaorganisaatioiden kautta markkinavoimaa, mikä tulee ottaa huomioon raakapuumarkkinoita tarkasteltaessa.
46. Metsänomistajaorganisaatioiden on mahdollista vaikuttaa raakapuukauppaan ja puun tarjontaan viestimällä näkemyksiä muun muassa siitä, onko markkinoilla vallitsevaa raakapuun hintatasoa pidettävä metsänomistajien kannalta tyydyttävänä sekä siitä, olisiko metsänomistajien syytä tarjota raakapuuta myytäväksi vallitsevassa markkinatilanteessa. Metsänomistajaorganisaatioiden vaikutuskanavia ovat esimerkiksi MTK:n tiedotteet, MTK:n Maaseudun Tulevaisuuslehti, metsänomistajaorganisaatioiden edustajien puunmyyjille pitämät esitelmät sekä metsänhoitoyhdistysten jäsenkirjeet.

7 Tapahtumakuvaus

7.1 Yleistä

47. Kilpailuviraston jäljempänä esittämä tapahtumakuvaus perustuu asiakirjanäytöön, henkilötodistajien kertomuksiin ja muihin Kilpailuviraston UPM-Kymmenen ja Metsäliiton nykyisten ja entisten työntekijöiden kanssa käymiin keskusteluihin.
48. Tapahtumakuvauksessa on ensin selostettu lyhyesti yrityskohtaisiin hintaodotusneuvotteluihin liittyvät tärkeimmät tapahtumat vuosina 1997-1999. Tältä osin tapahtumakuvaus perustuu pääasiassa UPM-Kymmenen metsäpäällikkö Pekka Tiillän päiväkirjamerkintöihin ja kertomukseen.¹⁶
49. Hintaodotusneuvottelujen jälkeen Kilpailuviraston esityksessä on keskitytty yritysten vuosien 1997-2004 välisenä aikana harjoittamaan hintahallintaan. Tapahtumakuvauksessa on selostettu asiassa kuultujen henkilöiden¹⁷ kertomukset niiltä osin kuin ne ovat merkityksellisiä yritysten välisen hintayhteistyön ja tietojenvaihdon kannalta siten, että ensin on selostettu UPM-Kymmenen Kilpailuviraston kuultavaksi toimittamien henkilöiden kertomukset ja tämän jälkeen Metsäliiton toimittamien henkilöiden kertomukset.

¹⁵ ks. www.mhy.fi

¹⁶ Metsäliiton metsäpäällikkö Harri Lallukka on omalta osaltaan vahvistanut Tiillän päiväkirjojen pitävän de facto paikansa hintaodotusneuvottelujen osalta.

¹⁷ Ks. edellä kappaleet 12-13.

21.12.2006

7.2 Yrityskohtaiset hintaodotusneuvottelut 1997-1999

50. MTK:n metsävaltuuskunta nimesi joulukuussa 1996 kahden neuvottelukunnan edustajat Pohjois-, Länsi-, Järvi- ja Etelä-Suomesta vuoden 1997 hintaodotusneuvotteluja varten. Neuvottelukuntiin valittiin n. kaksikymmentä metsänomistajaa. Neuvottelukunnat pitivät tammikuussa 1997 järjestäytymiskokouksia, joissa ne valitsivat puheenjohtajat sekä neuvotteluryhmät hintaodotusneuvotteluihin. UPM-Kymmenen kanssa neuvotteleva neuvottelukunta valitsi puheenjohtajaksi Keskustapuolueen kansanedustajan Timo Kallin ja Stora Enson kanssa neuvotteleva neuvottelukunta Veli-Pekka Kupiaisen.
51. UPM-Kymmene pääsi yhteiseen näkemykseen oman neuvottelukuntansa kanssa 19.3.1997 ja Stora Enso 2.4.1997.
52. MTK:n metsävaltuuskunta valitsi 27.11.1997 yrityskohtaisten neuvottelukuntien jäsenet Pohjois-Suomesta, Järvi-Suomesta ja Etelä-Suomesta. Kummassakin neuvottelukunnassa oli n. 20 jäsentä. 8.1.1998 neuvottelukunnat valitsivat puheenjohtajan ja neuvotteluryhmän. Stora Enson kanssa neuvottelevan neuvottelukunnan puheenjohtajaksi valittiin Veli-Pekka Kupiainen ja UPM-Kymmenen kanssa neuvottelevan neuvottelukunnan puheenjohtajaksi Eero Kerttula.
53. Neuvottelukunta hyväksyi neuvotteluryhmän ja UPM-Kymmenen hyväksymän neuvottelutuloksen 1.7.1998. Stora Enson kanssa neuvotellut neuvottelukunta antoi 7.8.1998 tiedotteen, jonka mukaan neuvotteluissa ei vielä löytynyt ratkaisua. Stora Enso ilmoitti Maaseudun Tulevaisuudessa 13.8.1998 ilmestyneessä artikkelissa, ettei se enää käy hintaodotusneuvotteluja, vaan yhtiö tekee hinnastot UPM-Kymmenen ja sen neuvotteluryhmän yhteisten hintaodotusten mukaisesti.
54. MTK:n metsävaltuuskunta valitsi MTK:n 21.12.1998 antaman tiedotteen mukaan yrityskohtaisten neuvottelukuntien jäsenet Pohjois-Suomesta, Järvi-Suomesta ja Etelä-Suomesta. Kummassakin neuvottelukunnassa oli n. 20 jäsentä. Neuvottelukunnat valitsivat puheenjohtajan ja neuvotteluryhmän. Stora Enson kanssa neuvottelevan neuvottelukunnan puheenjohtajaksi valittiin Jouko Jaatinen ja UPM-Kymmenen kanssa neuvottelevan neuvottelukunnan puheenjohtajaksi Olavi Hyppölä.
55. 30.3.1999 päivätyn tiedotteen mukaan UPM-Kymmenen ja sen kanssa neuvotellut neuvotteluryhmä ilmoittivat neuvottelujen päättyneen tuloksettomina.
56. Kilpailuvirasto ei myöntänyt enää jatkoa 15.1.1997 myönnetylle poikkeusluvalle¹⁸, joka koski tilapäisissä neuvottelukunnissa harjoitettavaa metsänomistajien välistä yhteistyötä hintaodotusneuvotteluissa. Poikkeuslupa oli voimassa 30.4.1999 saakka, joten vuoden 1999 hintaodotusneuvottelut jäivät viimeisiksi.¹⁹

¹⁸ Kilpailuviraston päätös 6.8.1999, Dnro 94/67/99.

¹⁹ Ks. edellä kappaleet 17-24.

21.12.2006

7.3 UPM-Kymmenen kertomus tapahtumankulusta

7.3.1 Pekka Tiililä – UPM Kymmene

57. Pekka Tiililä toimi UPM-Kymmenen metsäpäällikkönä vuodesta 1996 lähtien ja Tiililän irtisanoutumisen jälkeen metsäpäälliköksi nimitettiin Hannu Vainio 12.10.1998 alkaen. Tiililä on pitänyt päiväkirjaa toimiessaan metsäpäällikkönä. Tiililä on pyrkinyt kirjoittamaan päiväkirjaa päivittäin ja joissain kohdissa on todettu, jos näin ei ole tapahtunut. Tämän esityksen kannalta relevantit päiväkirjamerkinnot on lainattu sanatarkasti. Kirjoitus- ja muita virheitä ei ole korjattu tai jos on korjattu, virheellinen muoto on jätetty näkyviin. Tekstin alleviivaukset ja tummennukset on pyritty myös tekemään alkuperäisen tekstin mukaan. Kappalejako voi paikoin poiketa alkuperäisestä tekstistä. Tiililä ei ole käyttänyt päiväkirjassaan henkilöiden koko nimiä, vaan yleensä etu- ja sukunimen ensimmäisistä kirjaimista muodostettua lyhennettä. Tiililä on laatinut käyttämistään lyhenteistä listan, josta selviää lyhenne ja henkilön nimi, johon lyhenteellä viitataan.²⁰
58. Merkintä [...] osoittaa, että päiväkirjan päiväyksen kohdalle kirjoitettua tekstiä ei ole lainattu kokonaan, vaan tekstistä on jätetty lainaamatta joko koko kappale tai joitakin osia. Tekstiä on jätetty pois joko sillä perusteella, että se ei liity asiaan, kyseessä on liikesalaisuus tai se sisältää tietoja yksityishenkilön esittämistä mielipiteistä tai muusta henkilökohtaisista oloista.

Hintaodotusneuvotteluja vuonna 1997 koskevat päiväkirjamerkinnot

59. PT 12, 9.12.1996 [...] Klo 15 Mt:ssa HL, VP, PT tarkastelemassa yhtiökohtaisia hintakehityksiä ja pohtimassa tulevaa. Todettiin totta kai välttämättömäksi katkaista hintojen hidaskäynnin ylöspäin liukuminen. – Totesin kuitenkin, että käytännössä joulukuun osto on jo tarjouksina ulkona, joten yhtiökohtaisten neuvottelujen pohjaksi tuleva markkinatase on valmis! [...] ²¹²²
60. PT 12, 17.12.1996: [...] Sovittiin HL:n soiton perusteella tapaaminen 19.12. ip AO, PT, HL, jossa keskustellaan siitä, mitä ostossa tehdään vuoden vaihteen jälkeen. HL: " Meidän on joka tapauksessa tehtävä jokin linjaus!"

Sovittiin kanssa, että toimisto valmistaa sekä meille että Ensolle perinteisten hintaneuvottelujen informaatiopakettien (markkinatilanne etc.). Tärkeää, että emme esitä ristikkäisiä tietoja. Lisäsihän voidaan esittää yhtiökohtaisia täydennyksiä... - Eo. ei ole Brysselin päätösten vastaista.

- PT 12, 19.12.1996: [...] Klo 16 Metsäliitossa tapaaminen AO, HL, PT: Käsiteltiin alta pois Pulpin ym. kuvio ja todettiin, että yhteisiä kuvioita alkaa olla paljon.²³

Puun hinnan osalta yhtä mieltä, että ostoa jatketaan vuoden vaihteen jälkeen

²⁰ Ks. liite 1.

²¹ Ks. edellä kappale 50.

²² Ks. Harri Lallukan kalenterimerkinnot 9.12.1996, liite 2.

²³ Ks. liite 2.

21.12.2006

nykyhinnoilla, jolloin ML ei ota käyttöön takuuhintajärjestelmää. – Tällä mallilla kauppa kävisi myös ensi vuoden puolella. – Nykyhinta tarkoittaa toteutunutta hintaa, ei viime kesän sopimushintatasoja!

ML sitä mieltä, että hintasopimusta (odotuksia) ei synny, jos kuidun hintaa vaaditaan alennettavaksi. Tuki hinnassa voisi riittää lievä korotus.

Jos kohtuuajassa ei synny sopimusta, ostoa vain jatketaan, ja ML ei tee mitään omia ratkaisuja puhumatta meille (AO/JN ja PT).

Kerroin käsityksenäni, että on realismia odottaa, että yhteistä odotusta ei synny, jolloin puukauppaa vain pitää jatkaa hykyhinnoilla.

Pitkä keskustelu metsänhoitoyhdistysten ja niiden liittojen ja yhtiöiden puukaupallisesta toiminnasta. Todettiin, että intressit yhteiset: toiminta saatava aisoihin. Kuitenkaan yleisluontoisilla yhteisillä julistuksilla ei saada mitään aikaan, vaan jos halutaan yhteisten päätösten toteutuvan, on päätökset tarkoin täsmennettävä kohteittain. – Oltiin siis valmiita laittomiin toimenpiteisiin riippumatta siitä, miten Enso toimii..

Sovittiin, että mietitään mahdollisuutta järjestää neuvottelu, jossa vastaavat aluejohtajat HL:n ja PT:n läsnäollessa kartoittavat yksityiskohtaisesti kohteet ja sopivat toimenpiteistä. Kilpailuviranomaiset tarkoin huomioon ottaen!

[

]

PT 12, 20.12.1996: [...] Puhelinkeskustelu VP/PT. Kerroin, että aiomme jatkaa vuoden vaihteen jälkeen nykytason ostohinnoilla. VP: niin mekin. [...]

61. PT 12, 4.1.1997: [...] Vastaanoton jälkeen JN:n kotona Arvelat, Vainiot, Sarat ja me. Aiheena rauhoittuminen keskustelemaan puun hintaneuvotteluasiasta.

Päädettiin ihan viisaasti siihen, että minulle ei annettu ehdottomia rajoja. Sovittiin, että keskusteluja käydään lisää neuvottelujen kuluessa.

Ilmassa kuitenkin leijui, että pyritään pitämään kuitupuun hinta nykytasolla, tuki hintaan voidaan sopia nousuakin. – Korostin, että aion olla neuvottelematta Enson kanssa aiheesta (kilpailuviranomaiset). Sanoin, että jos keskusteluja käydään, ne olisi käytävä tasolla JN/JH. – JN totesi vain, että ensi viikolla on Mt:n työvaliokunnan strategiakokous.

62. PT 12, 14.1.1997: [...] Lopuksi koukkasin ML:n kautta, jossa HV neuvottelemassa siitä, vaatiiko Pulpin tapaus vielä jotakin täydentäviä sopimuksia, LIITTEENÄ Soinnun kysely. – Todettiin yhdessä, että ei tarvita, vaan hoidetaan asiat sovitulla periaatteilla. – En itse ollut mukana varsinaisen neuvotteluvaiheen aikana, mutta lopputilanteessa olivat asian toteamassa HL, EL, PT ja HV. – Mahtavat talousmiehet ja insinöörit ihmetellä, miten yksinkertaisia asiat voi-

21.12.2006

vat olla, kun metsämiehet pääsevät niitä hoitamaan!

Em. tilaisuudessa HL totesi minulle oma-aloitteisesti: Kai te ymmärrätte, että teille nimetyn myyjien neuvotteluryhmän rakenteesta ja sen puheenjohtajavalmiinnasta voi päätellä, että Enson odotetaan tekevän ratkaisun! Ja kai ymmärrätte, että Kalli ei nyt ota riskejä! ²⁴

63. **PT 12, 4.2.1997:** Kerroin VP:lle eilisen neuvottelun kuviot. Heillä tänään tapaaminen myyjien suuren neuvottelukunnan kanssa. ²⁵
64. **PT 12, 14.2.1997:** [...] Keskustelin Lallukan kanssa ajankohtaisista asioista puhelimitse. [...] Hintaneuvotteluasiaan liittyen HL sanoi, että heillä ei ole kiirettä, odottavat neuvottelujen etenemistä. [...] ²⁶
65. **PT 12, 21.2.1997:** VP kertoi heidän eilisestä neuvottelustaan. Olivat päässeet myös hinta-asiaan, mutta vastapuoli oli ilmoittanut palaavansa vielä hankintasiasiaan.

Enso oli joutunut näyttämään oman hintarivinsä samanaikaisesti vastapuolen kanssa! Onneksi heillä oli tiedossa meidän rivi... Perustasokausi sama kuin meillä.

Pohjois-Suomeen Enso edellä olevasta poikkeavasti mäp -27, kop -25 hak -25. Ekonoja oli hyppinyt seinille. – Enso jatkaa neuvotteluja ensi viikolla. [...] ²⁷

66. **PT 12, 25.2.1997:** [...] Puhuin VP:n kanssa tilanteesta sekä MhyL-asiassa että hintaneuvotteluista.

VP kertoi keskustelleensa kahden kesken pitkään V-P Kupiaisen kanssa. VP kertoi, että hänen mielestään K oli erittäin vakavasti ottanut P:n ehdotuksen: tukit + 5...10 mk ja kuidut -5...10 mk. Kokonaisvaikutus voisi olla lievästi + merkinen. – Itse luulen K:n vain kuunnelleen, mutta ei hyväksyneen P:n ajatusta. – Pohjois-Suomen alueellinen tasaus sisältyisi edellä olevaan.

67. **PT 12, 6.3.1997:** Junan tullessa Hgin asemalle soitti JN: AO soitti juuri äsken hänelle ja puhui hinta-asiasta:

Ao todisteli, että kuidun nollaratkaisu menee läpi ja tukista varmaan osapuolet

²⁴ UPM-Kymmene ja sen kanssa neuvotteleva neuvotteluryhmä tapasivat 20.1.1997 ensimmäisen kerran eduskunnassa. Keskusteluja käytiin siitä, mistä neuvotellaan ja mistä voidaan neuvotella.

²⁵ UPM-Kymmene ja sen neuvotteluryhmä kokoontuivat 3.2.1997. Myyjäpuoli esitti pitkän listan neuvotteluihin kuuluvista asioista kuten, hankintahinnat, tienvarsihinnoittelun kehittäminen, hankintakauppojen osuus, valtakirjojen käyttö, mitat ja laadut, toteutunut markkinahinta ja sen perusta, yhteisten hintaodotusten kesto, markkinatilanne sekä teollisuuden ja metsäteollisuuden kannattavuus.

²⁶ Ks. liite 2.

²⁷ UPM-Kymmenen neuvottelut jatkuivat 19.2.1997 ja osapuolet pääsivät tuolloin sopuun neuvoteltavista asioista, joita olivat markkinahintataso ja hintaodotukset. Osapuolet esittivät neuvotteluissa avausrivinsä hinnanodotuksille.

21.12.2006

löytävät sovun. Enson puolella kuulemma asiat sekaisin. JN: Tee ratkaisu tältä pohjalta. Olisi hyvä, jos edes sellupuuhun saataisiin miinusmerkki, symboliikkana! [...]

68. PT 12, 7.3.1997: [...] VP: Tämänpäiväinen neuvottelu heillä mennyt penkin alle. Ovat kaukana toisistaan. Myyjäpuoli sanonut, että kuitupuuratkaisun pitää olla + merkinen. Ei ole yksilöity, pitääkö olla jokaisessa lajissa vai korina. Enso sanonut, että sitten lopetetaan neuvottelu. Olivat todella antaneet tällaisen ilmoituksen. – Sitten olivat jääneet keskustelemaan, jossa olivat päättäneet, että kuitenkin laitetaan sellainen varaus, että soittavat VP ja Kupiainen toisilleen 12.3. (meidän neuvottelujen jälkeen) ja katsovat, olisiko kuitenkin aihetta tava-ta... – Sitä ennen eivät tiedota. [...]

69. PT 12, 10.3.1997: [...] Lallukan kanssa puhelimesta. Kertoi AO:n soitelleen myös J. Härmälälle ja käännytelleen lisäksi myös myyjäpuolen kellokkaita. [...]

70. PT 12, 12.3.1997: Informoin aamulla Pölkin, Lallukan, MV:n, JN:n, AH:n ja HS:n. Eryteisesti AH tosi pettynyt. JN ei sanonut mitään. En saanut selville, olinko mennyt liian korkealle vai olinko jättänyt sopimuksen tekemättä!²⁸

HS:lle pystyin vain jättämään sanan lopputuloksesta. [...]

VP soitti puolen päivän aikaan ja kertoi keskustelleensa Kupiaisen kanssa. Olivat todenneet, että jatkamiselle ei ole edellytyksiä! – Huono juttu, miksi se piti ajoittaa samalle päivälle, kuin yhteisesti sopien. – Tiedotusvälineistä tulikin il-tapäivällä, että "UPM-Kymmenen ja Enson hintaneuvottelut metsänomistajien kanssa ovat katkenneet!" [...]

71. PT 12, 19.3.1997: [...] HL soitteli. Kertoi, että Kallin porukassa tehdään myyräntöytä. Nyt ainakin Natunen vaatinut julkisuudessa kuitupuulle selvää hinnankorotusta. [...] ²⁹

Informoin vielä illalla tilanteesta HL:n ja VP:n.

72. PT 14, 9.10.1997: [...] Lounaalla mukana myös AO. Hän ja HL yhtyivät käsitykseeni, että ensi vuoden alussa ei synny mitään yhteisiä hintanäkemyksiä. Myyjäpuoli odottaa kuitupuuhun selvää korotusta eikä tunnusta tukin hinnan laskua. [...] ³⁰

Hintaodotusneuvotteluja vuonna 1998 koskevat päiväkirjamerkinnot

73. PT 15, 11.2.1998: Heti aamulla MLI: Luottamuksellisesti kerron sinulle, että Hakkarainen, joka meiltä oli eilen neuvottelussanne mukana asiantuntijana, ker-

²⁸ UPM-Kymmenen neuvottelut jatkuivat 11.3.1997. Kalli ja Tiillilä neuvottelivat pääasiassa kahden kesken ja kumpikin neuvotteli ryhmänsä kanssa. Neuvottelut katkesivat, kun osapuolet eivät päässeet yhteisymmärrykseen kuusikuidun osalta.

²⁹ Tiillilä totesi 19.3.1997 Kallille, että UPM-Kymmenen viimeksi tarjoama rivi on edelleen voimassa, jos Kalli saa neuvottelukunnan hyväksymään sen. Kalli vei UPM-Kymmenen tarjouksen neuvottelukunnan käsiteltäväksi ja se tuli hyväksytyksi.

³⁰ Ks. liite 2.

21.12.2006

toi minulle kokouksen jälkeen silmät pyöreinä: neuvotteluryhmä oli "jäädessään tutkimaan almanakkojaan" päättänyt mennä kilpailuvirastoon kysymään, mistä asioista saadaan neuvotella? Mm. hankintalisä!

Minä: Jos näin käy, kivi ärsyyntyy entisestään. Ohjaa, jos voit, ryhmä ensin Elena Savian puheille kuulemaan järjen ääntä! Jos porukka kuitenkin menee kiiviin, mentäisiin yhdessä, koska kuitenkin meidän on sitten mentävä sinne kysymään, mitä on puhuttu. MLI lupasi yrittää.. – Kumma juttu, että vastapuoli oppinut mitään viime vuonna... [...]

74. PT 15, 12.2.1998: Klo 11 Espa kakkosessa pyynnöstäni lounas PT, HL, VP. Aiheet ja puheet: [...]³¹

- kerroin pojille neuvotteluryhmämme (mo-osapuoli) aikeista mennä kilpailuvirastoon.

Illansuussa VP: Neuvottelimme koko iltapäivän vastapuolen hintaneuvotteluryhmän kanssa. Heillä sama aikomus kuin teidän puolella. Pitkä lista asioita tarkoitus ottaa neuvotteluun ja siitä mennä puhumaan kilpailuviraston kanssa! – Sovittiin, että VP puhuu MLI kanssa ja yrittää katkaista asian Elena Saviaan. Samalla huolehtii siitä, että MLI ymmärtää, että minä olen ker-tonut MLI:n ja minun välisestä puhelusta asiaa koskien vain VP:n kanssa. – Mieleni tekisi soittaa Eero kerttulalle, mutta en voi soittaa kerttomatta lähdeä. – Toisaalta tämä osoittaa, että vastapuolen neuvottelukunnat ovat tiiviissä yhteydessä. [...]

Soitin HL:lle ja keskustelimme hintaneuvottelutilanteesta. HL korosti, että tilanne on nyt sekaisempi kuin aikaisemmin ja myyjäpuolella on aikaisempaa vahvempia voimia, jotka pitävät neuvottelujärjestelmää tarpeettomana. Simonkatu on entistä heikompi. – Yhdyin näkemykseen.

Jatkosta kerroin, "että jatkamme ostoa neuvottelujen ajan marras-joulukuun hintatasoon. Jos mennään maaliskuun puolelle ilman yhteistä näkemystä, jatkamme samoin. Jos tode-taan, että yhteistä näkemystä ei tänä keväänä synny, luulen, että tämän toteamuksen jälkeen jatkamme ostoa nykyisellä kuitupuun hinnalla mutta tukin hintaa varovasti alas painaen. Luulen, että tekin olette aika rauhallisia, jos toimimme näin!" – HL: oikea arvio

75. PT 15, 13.2.1998: [...] Soitin MLI:n 11.2. viestin (vastapuoli kysymään neuvoa KIVIstä) Kerttulalle. (Pölkkihän kertoi minulle, että heidän ryhmänsä aikoo myös mennä KIVIin, mitta- ja laatuvaatimukset, hankintalisä jne.) – Kerttula:

³¹ UPM-Kymmenen kanssa käytävien hintaneuvottelujen avaus oli 10.2.1998. Myyjäpuolelta oli tuolloin iso neuvotte-lukunta paikalla. Avauksessa käytiin läpi markkinakatsaus ja sovittiin käytännön työskentelytavoista.

21.12.2006

”Ei meillä ole päätöstä mennä KIVlin, mutta sellainenkin ajatus kyllä esitettiin.”
– Toistin K:lle jo MLi:lle esittämäni ajatukset. [...]

76. **PT 15, 25.2.1998:** [...] Informoin samalla AH:n ja myöhemmin MLi:n, VP:n ja HL:n eilisistä neuvotteluista. [...] ³²
77. **PT 16, 4.3.1998** (alkuperäisessä virheellisesti 4.4.1998): Soitin MLi:lle ja kerroin tuntemukseni toissapäivän tapaamisesta. MLi puolestaan kertoi heidän eilisestä kokouksestaan, että V-P Kupiainen ”ui suoraan liiviini ja kysyi, että ei kai vaan Pölkki ole keskustellut minun kanssani hintaneuvotteluasioista?!” – Niin risaista on asia sillä puolella..
- VP soitti illan suussa ja kertoi, että he eivät olleet tänään edistyneet laisinkaan vastapuolen kanssa olleessa tapaamisessa. Ongelmina samat kysymykset kuin meillä. – Vastapuoli oli tänään esittänyt vientihinta-arvionsa. Sellussa hurjat hinnat, oli odotettuakin. Myös sahatavarassa meidän arviotamme korkeammat.
78. **PT 16, 10.3.1998:** [...] VP soitti ja kysyi eilisestä neuvottelusta. Kerroin tilanteen. [...] ³³
79. **PT 16, 18.3.1998:** [...] VP puhelimesta. Eivät päässeet tänään eteenpäin hintaneuvotteluasiassa. Markoista ei oltu puhuttu pitemmälle kuin että Kupiainen oli sanonut, että sekä tukissa että kuidussa on saatava + merkinen ratkaisu.
80. **PT 16, 26.3.1998:** [...] Informoin tilanteesta VP:n, HL:n ja HS:n. ³⁴
81. **PT 16, 4.-5.4.1998 la ja su:** [...] Informoin Saran (edelleen Niemelälle), aluejohtajat paitsi JS ei tavattavissa, MLi:n, VP:n, HL:n ja PLi:n. [...] ³⁵
82. **PT 16, 7.4.1998:** [...] Aamulla soitti HL: Metsäliitto tekee hintaratkaisunsa ennen 17.4. metsävaltuuskunnan kokousta. ”Emme halua jättää hinta-asiaa sinne riideltäväksi. Tulemme ehkä ottamaan linjaksi hiukan teitä korkeamman tason.” Varoittelin, että olisivat maltillisia. HL mainitsi kuusikuidussa jotakin vitosesta! - HL totesi heidän kuitenkin odottavan ensin Enson neuvottelujen tulosta.
83. Puhuin VP:n kanssa useaan otteeseen. Heillä tänään neuvottelut. Esitin, että eivät menisi antamaan meitä korkeampaa riviä vaan pakottaisivat myyjäporukan antamaan ”ota tai jätärivin”. Silloin heidän ei tarvitsisi nostaa tarjottua tasoa (ajatellen Metsäliiton ratkaisua). [...]

³² UPM-Kymmenen neuvottelut jatkuivat 24.2.1998. Myyjäpuoli halusi kaiken mahdollisen neuvottelupöytäan. Esille tuotiin vaatimus siitä, että näkemys on sovittava ja toteutettava siten, että se toteutuu samanlaisena pienalueittain (metsäkeskukset tai vastaavat). UPM-Kymmene totesi, etteivät kilpailuviranomaiset varmasti sitä hyväksy.

³³ UPM-Kymmenen neuvottelut jatkuivat 9.3.1998. Myyjäpuoli esitti oman vientihinta-ennusterivinsä. Keskustelua käytiin valtakirjakaupoista ja esillä oli edelleen myös hankintalisä ja mitta- ja laatuvaatimukset, joihin UPM-Kymmene totesi, ettei se aio neuvotella hankintalisästä eikä mitta- ja laatuvaatimuksista.

³⁴ Neuvottelut jatkuivat 25.3.1998 ja UPM-Kymmene ja myyjäpuoli esittivät omat hintaodotusrivinsä, jotka olivat hyvin kaukana toisistaan.

³⁵ Neuvottelut jatkuivat 1.4.1998 ja 4.-5.4.1998 ja osapuolet vaihtoivat hintaodotusrivejä. Osapuolten näkemykset tulin hinnasta olivat yhteneväisiä, mutta kuitujen osalta näkemyserot olivat suuria.

21.12.2006

N. klo 15 VP: heillä neuvottelut päättyneet ja tiedotteet lähteneet. Aika erikoista: Tapasivat 6 kertaa, mutta ei ensimmäistäkään hintariviä ei oltu vaihdettu. Kupiainen oli vain todennut, että Kerttulan porukan rivi meni jo liian pitkälle; ei ole mahdollisuuksia edetä! [...]

84. **PT 16, 8.4.1998:** [...] Soitin HL:lle vielä, ja kerroin, että jos he aikovat nostattaa kuusikuidun hintaa ja siten maksattaa homman meillä, "katsomme sen sodan julistukseksi!"

Soitin Niemelälle, ja kerroin huoleni ML:n mahdollisesta hintaratkaisusta erityisesti kuusikuidun osalta ja pyysin häntä puhumaan AO:n kanssa. [...]

Sitten soitti AO todeten JN:n soittaneen hänelle. AO totesi heidän olevan todella vaikeuksissa, jos heidän pitää tehdä valtakunnan hintaratkaisu. Toisella puolella metsänomistajat, toisella puolella oma teollisuus. AO oli todella huolestunut ja toivoi jonkun muun löytävän ulospääsyn. Sovittiin, että yhteyksiä pidetään.

Liitteenä JN:lle ja HS:lle lähetetty faksi, jossa on todettu: "Aika erikoista oli, että osapuolet eivät koko aikana vaihtaneet markkoja. Myyjäpuoli oli lopuksi vain todennut, että "UPM-Kymmenen kanssa neuvotellut neuvotteluryhmä meni esityksissään jo aivan liian pitkälle!"

85. **PT 16, 14.4.1998:** [...] Puhuin lounaan yhteydessä HL:n kanssa hinta-asiasta. HL:lla ei uusia eväitä. Kehotti yrittämään vielä Kerttulan kanssa. ML:n suunnitelma on edelleen, että heidän huomina hallituksensa tekee ML:n hintaratkaisun. "Tehkää jotakin tai antakaa vinkki sitä ennen!" - HL totesi, että MTK:n metsävaltuuskunnan kokous 17.4. on tiedotusvälineille avoin, joten siellä ei hinta-asiassa KIVI:n pelossa tulla puhumaan. [...]

86. **PT 16, 15.4.1998** (alkuperäisessä virheellisesti 15.4.1997): LIITTEINÄ UPM/Enso/ML-kustannusvertailut. [...]³⁶

HL: ML:n hallitus siirsi hintaratkaisunsa 21.4. kokoukseensa. Kehotti edelleen meitä yhdessä Kerttulan porukan kanssa hakemaan ratkaisua. Puhuttiin pitkään eri vaihtoehtoista. Sanoin, että avainasemassa on Kerttulan neuvottelukunnan kokous 18.4., jota ennen puhun Eeron kanssa.

87. **PT 16, 18.4.1998:** [...] Soitin tilannetiedotuksen välittömästi HL:lle (joka kertoi, että ML:n hallitus onkin vasta 23.4.), VP:lle, MLi:lle, Kallille, HValt:lle ja HV:lle. [...]³⁷

³⁶ Ks. liite 2.

³⁷ Tiililä keskusteli 17.4.1998 Kerttulan kanssa ja totesi, että ratkaisu on mahdollinen myyjäpuolen ja UPM-Kymmenen viimeksi esittämien rivien väliltä. UPM-Kymmenen kanssa neuvotellut neuvottelukunta kokoontui 18.4.1998 ja totesi, että neuvottelukunta oli jo viimeisen rivin osalta mennyt liian pitkälle. Neuvottelukunta oli valmis jättämään ratkaisun tekemisen syksyyn.

21.12.2006

88. PT 16, 19.4.1998: Lähetin LIITTEENÄ olevan neuvotteluita koskevan tilannekatsauksen johtoryhmälle.
89. PT 16, 20.4.1998: [...] Kokouksen jälkeen soitti AO; joka kertoi Esa Härmälän haluavan tavata hänet ja minut 27.4., aiheena edelleen hinta- ja puukauppa-asiassa. Sanoin, että minulle sopii, "mutta mitä voimaa EH:llä tässä asiassa on?"

AO mutenkin tuskissaan: Sanoi metsänomistajakentän olevan todella fanaattisena liikkeellä. "Eräät luotettavat ja minua lähellä olevat henkilöt sanoivat minulle ennen MTK:n metsävaltuuskunnan kokousta, että on parasta, jos et avaa kokouksessa suutasi lainkaan!" – Puhelusta minulle jäi sellainen käsitys, että ML ei tälläkään viikolla uskalla linjata omaa hintaansa!!!

90. PT 16, 21.4.1998: Kerroin VP:lle AO:n eilisistä ajatuksista.

Soitin HL:lle kysellen tilannetta. HL: "ML:n on tehtävä omalta osaltaan jokin ratkaisu, emme voi odottaa tekemättä mitään. Toisaalta emme voi tehdä korkeaa hintaratkaisua, joten takuuhinta ainakin kuitupuulle välttämätön. Saamme joka tapauksessa turpaan metsänomistajilta, teiltä tai molemmilta!"

Kerroin, että todennäköisesti oma strategiamme on sopimuksettomassa tilassa maksattaa puukauppa mekaanisella teollisuudella; kuidussa emme aio liukua, teki ML mitä tahansa. Joten: tehkää mahdollisimman niukka hintaratkaisu!

HL vielä: "Ainakin EH ja AH (jolla on vielä ainakin henkistä valtaa MTK:ssa) ovat sitä mieltä, että Tiirilän ja Pölkkin otsassa on syvään lyötynä neuvotteluiden katkaisijan leima!"

HL lupasi soittaa ML:n tilanteesta myös VP:lle ja aikoi puhua vielä myös Kerttulan kanssa.

JN:n sihteeri soitti ja kertoi, että 24.4. klo 8 järjestetään neuvottelu JH, JN, VP, JP, PT puukauppatilanteesta. [...]

Soitin VP:lle ja kerroin asian. Sanoin, että nyt on taktiikkani seuraava: Yritän saada ML:n tekemään niin alhaisen hintaratkaisun, kuin vain metsänomistajien vihalta uskaltavat. Sen jälkeen, riippuen ML:n ratkaisun tasosta, voimme yrittää yhteistä näkemystä Kerttulan neuvottelukunnan kanssa. Jotta onnistuisi, on ML:n tasoon joka tapauksessa pantava jotakin lisää. Mitään ei kuitenkaan tehdä ennen JH/JN-palaveria 24.4. – VP: Suunnitelma O.K.

Illalla soitin HL:lle ja kerroin keskustelusta Kerttulan kanssa ja pyysin häntä harkitsemaan taktiikkaani. HL piti esittämäni marssijärjestystä teoriassa mahdollisena ja lupasi harkita.

HL lisäksi: "Kyllä se Kerttula on kuitenkin sitkeä. Nyt se yrittää taas tosissaan. Ilmeisesti se on saanut ainakin EH:ltä moitteita siitä, että päästi homman katkeamaan liian aikaisin!"

21.12.2006

91. PT 16, 22.4.1998: EH soitti ja vahvisti kutsun neuvotteluun EH, AO, PT 27.4.
- Illalla soitin HL:lle ja kysyin "Onko sotamarsalkalla suunnitelma valmiina?" HL: "Kyllä se ainakin vaikeaa on. Olemme kuitenkin tänään aluejohtajien kanssa käytyjen keskustelujen kanssa päätyneet siihen, että emme todennäköisesti ilmoita kuitupuun hintamuutosta vaan pelkän takuuhinnan. Kauppakirjaan merkitään viime vuoden jälkimmäisen puoliskon hinta! Näin jätämme teille avoimen pohjan näkemyksen hakemiseen ilman, että olisimme jo laittaneet sinne jotakin!"
92. PT 16, 23.4.1998: [...] Illansuussa HL soitti ja kertoi ML:n hallituksen tehneen pitkän harkinnan jälkeen hintaratkaisunsa: Tukeille ilmoitetaan viime syksyn toteutunut taso paitsi kov siihen + 3%. Viimemainitusta moitin häntä kovin sanoin. HL: Pitihän meidän olla jossakin ystävällinen! Kuiduissa he korjaavat hinnastoaan vastaamaan viime syksyn toteutunutta hintatasoa. Takuuhinnan realisoitumisajankohdan ja tason päättää erikseen ML:n hallitus, hypoteettisesti esim. 15.9. Tarvittaessa, esim. yhteisen näkemyksen synnyttyä, voidaan päätös tehdä aikaisemmin.³⁸
- HL: Kai huomaat, että emme laittaneet mitään tasoa teille pohjalle, mitä nyt kov, jotta teillä ei ole rasitteita, jos jatkatte Kerttulan kanssa.
- ML:n tiedote LIITTEENÄ (tullut faksina M-liitosta!)
93. PT 16, 24.4.1998: Klo 8 Hki Enson pääkonttori JH, JN, JP, PT, VP puun hinnasta. Jukka selvästi sitä mieltä, että mikä tahansa ratkaisu on kalliimpi kuin nyt tehtävissä oleva. Juha vielä "uhosi", että voidaanhan syksyllä panna tehtaat kiinni "seisoihan Fletcherkin 8 kk!" Juha yritti saada aikaan meikäläiselle puutavaralajeittaisia korotusrajoja ("sovitaanko, että Pekka ei missään lajissa saa mennä yli 6 markan"), mutta kukaan ei vastannut tähän kysymykseen. – Koin saaneeni täydet vallat... - Poistuessamme Juha kertoi AO:n maininnee, että Kerttulan viimeinen rivi saattaisi olla 8,5 ja 4 (kuiduille).
94. PT 16, 27.4.1998: [...] Informoin välittömästi VP:n.
95. PT 16, 29.4.1998: [...] Soitin myös HL:lle, ja kysyin, onko hänellä neuvoa siihen, miten K:n taakse saataisiin voimaa? HL kysyi, onko metsävaltuuskunnan uusi puheenjohtaja Peltola informoitu? Vastasin, että minä en ole asiaa hoitanut, mutta lupasin soittaa P:lle. [...]
96. PT 16, 30.4.1998: [...] Itse puhuin HS:n, PLi:n, VP:n, HL:n (joka kirosi todella karkeasti ja lupsi informoida AO:n, Armi Korkeaniemen ja MLi:n kanssa. [...]
97. PT 16, 4.5.1998: [...] Sovin VP:n kanssa, että he ovat kuidun hinnassa samoilla linjoilla ja etä aj:t voivat sopimaksi katsomallaan tavalla vaihtaa tietoja toteutuneesta kuidun hintatasosta, koska tilastoja ei enää tule. [...] Olimme VP:n kanssa yhtä mieltä siitä, että tuskin Enso/Kupiainen-välille voi syntyä

³⁸ Ks. liite 2.

21.12.2006

enää yhteistä näkemystä. Ainakin se olisi selvästi kalliimpi kuin K:n ja meikäläisen...

98. **PT 16, 5.5.1998:** [...] Soittelin tänään ja näinä päivinä aluejohtajat läpi, ja kerroin sopineeni VP:n ja HL:n kanssa, että kun nyt kuidun hintojen tilastointi keskeytyy ML:n takuuhinnan vuoksi, olisi kuitenkin suotavaa, että aluejohtajat sopimaksi katsomallaan tavalla ja frekvenssillä vaihtaisivat keskenään tietoa toteutuneesta hintatasosta. Käryä ei saa käydä ja näin ollen muistiinpanoja ei tehdä. [...]
99. **PT 16, 8.5.1998:** [...] Keskustelin eilen VP:n kanssa viestinnästä. Hän oli jo puhunut Jukka Härmälälle. Lähetin LIITTEENÄ olevan viestin JN:lle. Törmäsin häneen Valkeakosken keskushallinnon käytävällä. Sanoi lukeneensa viestini ja hoitavansa homman.

Liitteenä on viesti JN:lle PT:ltä, jossa puhutaan puun hintakysymyksiin liittyvästä viestintätilanteesta.

100. **PT 16, 26.5.1998:** [...] AO soitti (HL samassa huoneessa). Kerttula käynyt hänen luonaan tänään (on Metsämarkkan asioissa liikkeellä). Puhetta oli ollut hintaneuvottelutilanteesta. AO:n viesti: "Olisi mahdollista saada yhteinen näkemys, jos "Kerttulan-Tiililän" rivin yläreunaa voitaisiin vähän nostaa!"

Otin neuvot vastaan. Lisäksi pyysin poikia pohtimaan ja antamaan neuvoja, pitäisikö meidän yrittää edetä Kallin alueen kanssa.

101. **PT 16, 27.5.1998:** [...] VP soitti: AO & HL olivat viestittäneet hänellekin Kerttulan ajatuksista. VP erittäin tiukkana. Oli optimistinen kaupan suhteen. "Enintään, jos sitä teidän riviä pitäisi hioa vähän kiinteämmäksi sinne haarukan yläreunan suhteen. – Itse olen pitkälti samaa mieltä. Nyt pitäisi antaa vastapuolelle kuvaa, että meitä aina viedään kuin pässiä lieassa... [...]"
102. **PT 17, 3.6.1998:** [...] Puhuin HL:n ja VP:n kanssa hintaneuvottelutilanteesta. Ei mitään uutta miltään suunnalta. [...] ³⁹
103. **PT 17, 4.6.1998:** [...] Päivän mittaan HL:n kanssa puhelinkeskustelu puun hinnoittelusta. Syytti meitä kuidun hinnan liukumisesta. Kerroin, että samanlaisia huhuja on heistä. Sanoin, että mikään ei ole meillä muuttunut. – Asiaan palataan jr:n kokouksessa 8.6. (...)
104. **PT 17, 8.6.1998:** [...] Klo 12.30 alkaen Kalliojärven kämpällä jr-kokous. [...]

Jr-kokouksessa korostin kuitupuun hinnan hallinnan tärkeyttä: Jos leimikoista kilpaillaan, lisähintaa ei saa ripotella kuitupuuhun vaan kaikki on pantava tukkiin. Hintataso kuidulla ei missään hankinta-alueessa saa nousta viime syksyn toteutuneen hinnan yläpuolelle! [

³⁹ Kerttulan neuvotteluryhmällä oli neuvottelu 2.6.1998, jossa todettiin valmius palata neuvottelupöytäan.

21.12.2006

] Alueherrat lupasivat hoitaa asian.

Pölkki soitti ja kyseli hintaneuvotteluista. Kerroin em. kuidun hintaohjeeni. VP "helvetin hyvä! Minulla huomenna oma johtoryhmä. Teemme saman päätöksen!" – Ongelmahan on, että ML:lla on uusi hinnasto, joka nostaa kuidun hintaa viime syksyisestä... [...]

105. PT 17, 10.6.1998: [...] Puhuin Pölkin kanssa hintaneuvottelutilanteesta ja kerroin jr:n päätöksistä kuidun hinnan suhteen.
106. PT 17, 15.6.1998: [...] Puhuin päivän mittaan Saran, VP ja HL:n kanssa. – Sanoin, että mielestäni em. eväillä ei ole aihetta palata neuvottelupöytäan. – Jos pohjaksi sovittaisiin otettavaksi EK-PT-rivin viilaaminen, pöytään voitaisiin palata. – Onhan siinä viilaamismahdollisuuksia, mm. ala- ja ylärajat sekä pti:t. VP sanoi Enson olevan voimakkaasti samalla kannalla. [...]⁴⁰
107. PT 17, 17.6.1998: Lähetin herroille neuvottelujen tilannekatsauksen, LIITE. Liitteenä sähköpostiviesti. [...]

Päivällä VP kertoi Kupiaisen ehdottaneen, että mennään neuvottelupöytäan! VP kertoi sanoneensa, että ei ole mieltä, jos teidän ajatuksenne kulkee kuidun hinnan osalta lehtilausuntojenne mukaisena. K: "No ei sitten mennä, jos teidän linjanne on noin tiukka!"

108. PT 17, 18.6.1998: [...] Lallukka puhelimesta: Esitimme tänään kokoontuneelle ML:n hallitukselle hintaneuvottelujen juromisen johdosta ratkaisuksi aikaisuuksia 31.8. saakka. Ei mennyt läpi, ei pidetty riittävän vaikuttavana. Hallitus kok. taas ensi viikolla. [...]⁴¹
109. PT 17, 22.6.1998: [...] Kerroin Kallille ja Pölkille tilanteen. [...]⁴²
110. PT 17, 23.6.1998: Kävin puhelimesta tilannetta läpi MLi:n, HL:n ja VP:n kanssa. [...]
111. PT 17, 25.6.1998: HL: ML:n hallitus oli eilen. Pitkä keskustelu, ei päätöksiä. Oli myös mielipiteitä, että EK/PT-taso ei ole riittävä. Odottavat kuitenkin 29.6. yli, vaikka nopeinkin päätöksen vaatijoita oli.
112. PT 17; 3.8.1998: [...] VP soitti: Kertoi, että Kupiainen on kutsunut neuvottelukuntansa kokoon 7.8. VP oletti, että sen jälkeen K ehdottaa neuvottelujen jatkamista, "mutta että UPM-Kymmeneen kanssa sovittu taso ei kelpaa ollen-

⁴⁰ Kerttula kertoi Tiirilälle 15.6.1998, että neuvotteluryhmä oli valmis palaamaan neuvottelupöytäan ja että pohjaksi pitäisi ottaa ryhmän viimeinen virallinen rivi. Tiirilä ilmoitti Kerttulalle, että neuvottelupöytäan palaaminen on mahdollista, jos lähdetään neuvottelemaan Tiirilän ja Kerttulan hyväksymän rivin pohjalta. Kerttulan neuvotteluryhmä oli valmis palaamaan neuvottelupöytäan Tiirilän antaman vastauksen jälkeen.

⁴¹ Ks. liite 2.

⁴² Kerttula neuvotteli Tiirilän ja Hannu Vainion kanssa 22.6.1998 ja UPM-Kymmene oli valmis nostamaan 27.4.1998 Kerttulan ja Tiirilän hyväksymää riviä kuidun osalta.

21.12.2006

kaan! – VP lupasi yrittää katkaista homman alkuunsa, jos näin käy.⁴³

Tilannehan on nyt se, että kauppa käy nihkeästi. Syynä tietenkin kesälomat, mutta osansa voi olla myös sillä, että järvisuomalaiset odottavat vielä, pystyykö Kupiainen lypsämään Ensoa. Parasta olisi nyt saada Enson neuvottelut vain päättyämään, vaikka ilman näkemystäkin.

Kerroin VP:lle, mihin tasoon tähtäämme hinnastollamme.

113. **PT 17, 7.8.1998:** [...] Soitin VP:lle, jonka vastapuolen neuvottelukunnalla tänään oma kokous. Olimme samaa mieltä, että neuvottelukunta tulee esittämään, että se on valmis jatkamaan neuvotteluja, mutta ns. UPM-Kymmenen taso ei riitä alkuunkaan. – Olimme myös siitä samaa mieltä, että jos näin käy, Enson ei pitäisi lähteä neuvottelemaan vaan ilmoittaa riittävän selkeästi, että neuvottelut ovat päättyneet. [...]

114. **PT 17, 10.8.1998:** [...] Soitin VP:lle ja kysyin, mitä aikovat tehdä? Yllätyksekseni VP: "Emme ole tehneet mitään päätöksiä, seuraamme, mitä myyjien neuvottelukunnan päätöksestä seuraa, kun se ei saanut paljon julkisuutta, ja harmitsemme sitten! – Hölmöä. Ei kun ilmoitus ulos, että se on nyt neuvottelujen osalta loppu! – Myyjäthän haluavat vain tällä "samean veden taktiikalla" vetkuttaa puukaupan käynnistymistä. Panevat metsänomistajat odottamaan, että kyllä Enson neuvotteluista heruu lisää... [...]

Kerttula soitti ja kysyi, että ei kai Enso vain aio sopia korkeampia hintoja! – Vastasin, että siihen vaihtoehtoon en usko.

115. **PT 17, 12.8.1998:** [...] Tiukkasin Pölkiltä, miten hän aikoo katkaista julkisuudessa liikkuvan huhun heidän hintaneuvottelujensa jatkumisesta? VP sanoi, että hän on antanut huomiseen maastulliin mielestään riittävän selkeän lausunnon.

116. **PT 17, 13.8.1998:** Pölkiltä aika selkeä lausunto maastulissa, LIITE. [...]⁴⁴

Hintahallintakeskusteluja koskevat päiväkirjamerkinnot vuosina 1997-1998

117. **PT 13, 9.5.1997:** Klo 10 Mt:ssa palaveri MV, HV, PLi, PT, VP, HL, aiheena sertifiointitilanne ja hintatilanne. [...]⁴⁵

⁴³ Neuvottelut jatkuivat 29.-30.6.1998 UPM-Kymmenen ja sen neuvotteluryhmän kanssa. Kerttulan neuvotteluryhmä hyväksyi neuvottelutuloksen, jossa tukeille sovittiin tietyt hintahaarukat kaudeksi 1.7.1998-28.2.1999. Neuvottelukunta hyväksyi neuvotteluryhmän ja UPM-Kymmenen hyväksymän neuvottelutuloksen 1.7.1998.

⁴⁴ Stora Enson kanssa neuvottelut neuvottelukunta antoi 7.8.1998 tiedotteen, jonka mukaan neuvotteluissa ei vielä löytynyt ratkaisua. Stora Enso ilmoitti Maaseudun Tulevaisuudessa 13.8.1998 ilmestyneessä artikkelissa, ettei se enää käy hintaodotusneuvotteluja, vaan yhtiö tekee hinnastot UPM-Kymmenen ja sen neuvotteluryhmän yhteisten hintaodotusten mukaisesti.

⁴⁵ Ks. liite 2.

21.12.2006

Sertifiointikeskustelun jälkeen katsottiin kolmen yhtiön hintakäyriä kuumilta alueilta: aika yksitotista, me aina alimpana, Metsäliitto aina ylimpänä. Vetosin Harriin ja Voittoon ja lupasin, että me jatkamme nykyistä linjaa. Näytin LIITTEENÄ olevan neljän viikon tilaston, johon jälkepäin olin lisännyt vielä yhden viikon.

Mielenkiintoinen havainto oli, että tilastoissa keskiarvo (jossa olivat muutkin kuin me kolme, siis viikkoilmoittajasahat) oli lähes ylätasossa. Se merkitsee, että sahat maksavat paitsi tukista myös kuidusta meitä enemmän. Me siis maksamme kuidusta niille aivan liikaa... [...]

118. PT 13, 13.5.1997: Soitin aamulla JN:lle HV:n hänen kanssaan 7.5. käymän keskustelun johdosta. Kerroin, että metsäpäälliköt olivat Mt:ssa tarkastelleet hintakehitystä 9.5. – Sanoin, että katsotaan nyt; ei mielestäni ole prinssiä kukaan kokoontumisen paikka. JN samaa mieltä. "Eihän nykyisen kilpailulain mukaan muutenkaan olisi sopivaa. Saatan kuitenkin ottaa asian esille, jos satun muuten yhteen AO:n tai JH:n kanssa." – Sanoin, että se malli on O.K.

119. PT 13, 20.5.1997: [...] [...] [...] ⁴⁶

Kahden kesken HL minulle: Oli eilen uskomaton tilanne. Olimme vaimoinemme koolla Imatralla meikäläisen 50-vuotispäivien kunniaksi Enson kutsusta. Mukana mm. VP ja Tero Lehto. Mainitut kaksi haukkuivat minua vaimojen läsnäollessa kahvi- ja konjakkivaiheessa ostohinnoittelusta tavalla, jollaista en ennen ole kokenut! Sieltä tuli tyyliin "kyllä teiltä rahat loppuu ennen kuin meiltä!" HL kertoi pelästyneensä tosissaan. Mietti, mitä on asian takana ja mitä kaikkea pittemässä juoksussa voi seurata? Oli päätyntä siihen, että Pulpin ja Simpeleen kauppa voi olla osasyys, "koska HL:n käsityksen mukaan ainakin JP on puhunut asiasta Enson sisällä isoilla kirjaimilla!" – Viime mainittu käsitys on samansuuntainen, jonka VP kertoi minulle kaupan varmistuttua (jolloin hän kertoi olleensa itsekin syypää mielipiteiden kiihdyttämiseen).

Pidimme molemmat tilannetta vakavana. Totesimme, että perusongelmana on se, että kumpikaan meistä ei luota VP:iin, joka taas ei luota kumpaankaan meistä! [...]

120. PT 13, 10.6.1997: [...] Klo 15 Kortvikissa neuvottelu Enson kanssa: PT, HV, TP, Lehto, Erlund, VP.

Sovittiin, että valmistellaan uutta tilannetta vastaava keskinäinen runkosopimus. Sanoin, että tässä yhteydessä on tarpeen käsitellä myös koivusopimus jatkona.

VP kertoi, että investointien jälkeen (joista ei vielä ole päätöksiä) Imatran puunkäyttö nousee nykyisestä 3,6 milj. m³:stä 5...6 miljoonaan!

Keskusteltiin vakavasti myös hinnan hallitsemisesta, hakkeen hinnoittelusta

⁴⁶ Ks. liite 2.

21.12.2006

etc. –Tilaisuus hyvähenkinen ja hyödyllinen.

Yhtä mieltä siitä, että triangelidraama on tosiasia (ML, Enso ja me). Hommat hoidettava niin, että kolmion kaikki sivut säilyvät ehjinä. Jos yksikin katkeaa, voi seuraus olla katastrofi.

121. **PT 14, 5.9.1997:** [...] Kysyin HL:lta ja VP:ltä ensi vuoden heidän budjetoimansa yksityismetsien ostotavoitteet. Ilmoitin omiksi luvuiksi tälle vuodelle 12 ja ensi vuodelle 12. VP: tänä vuonna 10, ensi vuonna 11,5 HL: tänä vuonna 15, ensi vuonna 16, siis lisäystä yhteensä 2,5. [...]
122. **PT 14, 8.9.1997:** [...] Teetätin Kallin tapaamista varten (11.9.) hintatilastot, LIITE. – Osoittavat yhteisen näkemyksen toteutuneen varsin hyvin sekä meidän että Metsäteollisuuden ostossa.
123. **PT 14, 11.9.1997:** [...] Klo 18 tapaaminen Kallin kanssa ehdotuksestani Savoyssa. Käytiin läpi tilannetta. Esitin hänelle LIITTEENÄ olevat kuvat, joista annoin hänelle kaksi hintataulukkoa.
124. **PT 14, 15.9.1997:** [...] Klo 16 tapaaminen ML:n kanssa Nuottaniemessä, PT, HV, AK, HL, EL, käsiteltiin runkosopimusluonnosta. Seuraava neuvottelu 9.10. Rapuja. – Loppuillasta kahdestaan HL:n kanssa vakuuttelimme toisillemme luottamusta ja yhteistyöhaluja.⁴⁷
125. **PT 14, 25.9.1997:** [...] Soitin Ropposelle ja puhuttelin häntä vielä erikseen hinta-asiasta. Vakuutti ymmärtävänsä asian ja ryhtyneensä toimiin. – HL soitti heti perään, ja valitti Ropposen hintakäyttäytymisestä.
126. **PT 15, 9.12.1997:** [...] Lisäksi VP otti esille ensiharvennuspuun hinnoittelun ensi vuonna: Pitäisikö meidän sopia ML:n kanssa jollakin tavalla yhtenäisempi hinnoittelu kuin nyt? – Totesimme, että asia on kyllä aika hankala., kun ensiharvennuspuu usein menee muun puun sekaan keskihinta-ajattelulla. Näin ollen pitäisi myös tilastointia ja kirjanpitoa ehkä rukata. Lupasin, että meiltä tulee mies työryhmään, jos huone on suljettu eikä ääni kuulu ulos eikä muistiinpanoja tehdä...
- Puhuin Hanskin kanssa. Hän ajatteli ääneen myös kilpailuviranomaisia.
127. **PT 15, 11.12.1997:** [...] Samoin HL kysymykseeni ilmoitti olevansa aina valmis pohdintaan koskien ensiharvennuspuun hinnoittelua.
128. **PT 15, 5.1.1998:** [...] Storalta on tulossa 6 henkeä tutustumaan meidän paikantamisjärjestelmään 8.1.- Varoitin poikia, että ollaan vain pyöreitä ja harkitkaa mitä vastikkeeksi. – Tämä on siis aivan erillään sovitusta Stora/UPM-Kymmene Metsän lukujen vertailusta. Storalta tulevat eivät varmasti tiedä viimemainitusta mitään. [...]

⁴⁷ Ks. liite 2.

21.12.2006

JS kertoi, että häntä harmittaa. Joku mp-asiakas oli valittanut Etelä-Suomen tekemästä hintatarjouksesta, että eihän siinä ole edes sorvikuusilisää niin kuin eräässä toisessa hankinta-alueessa. [...] Ainakin Jämsänkosken ja Keuruun piireissä on monissa kaupoissa ainakin marras-joulukuussa merkitty lisäehtoihin, että kaikille kuusitukeille maksetaan sorvikuusilisää. Vaihdellessa 3-10 mk. – Todella törkeää. Olihan tämä asia sovittu jo Tehdaspuun aikana. Menettely on esimiehen pettämistä, johtaa harhaan porttihintojen ennakoinnissa ja lisäksi saattaa minut valehtelijaksi, kun olen HL:lle ja VP:lle todennut, että meillä ei näin menetellä. [

]

129. PT 15, 21.1.1998: Klo 10 Haukilahdessa johtoryhmän kokous. [...] [

]– Nythän pahimmat tapaukset tulivat esille Keski-Suomesta. Tuntui olevan Ropposellekin yllätys niiden yleisyys...[...]

Johtoryhmän kokouksen jälkeen siirryttiin vapaamuotoiseen strategiakeskusteluun, jota jatkettiin vielä seuraavan päivän lounaaseen saakka. [...]

Ensimmäisenä aiheena otin kilpailulain ja Kivin tarkastuksen jälkeisen toiminnan linjaamisen: Yllätyksekseni aluejohtajat olivat yksimielisesti sitä mieltä, että peittelymentaliteetti on loputtava; aletaan noudattaa lakia! Ts. aluejohtajatasolla voidaan puhelimitse keskustella, mutta piiripäälliköt ja pomot eivät enää sotkeudu hinta- tai markkinalähdeyhteistyöhön. – En voinut tuon yksimielisyyden edessä muuta kuin todeta, että sitten tehdään näin. Markkinaosuusjakoon se ei vaikuta, mutta hintatasoa se voi nostaa... [...]

130. PT 15, 22.1.1998: [...] Kerroin puhelimitse HL:lle ja VP:lle linjauksestamme Haukilahdessa kilpailulain suhteen. [...]

131. PT 15, 27.1.1998: [...] JS soitti ja kertoi, että heillä oli ollut ennakkoon sovittu aluejohtajien tapaaminen. Paikalla hänen lisäkseen ainakin Hongisto ML:sta ja Mutanen Ensosta. En ole varma siitä, oliko Leinonen. JS kertoi todenneensa pojille uuden linjamme ja hämmästyneensä, kun hänen mukaansa toiset olivat sitä mieltä, että ei tässä ole aihetta muuttaa vanhaa yhteistyökäytäntöä! – Olin siis jo 22.1. kertonut linjauksestamme VP:lle ja HL:lle ja 23.1. HS:lle. (...)

Puhelimessa VP kanssa tilannetarkastelua. VP voimakkaasti sitä mieltä, että yhteistyö on lopetettava piiripäällikkö- ja pomotasolla.

21.12.2006

132. PT 15, 29.1.1998: [...] HL soitti ja valitti meidän hintakäyttäytymisestämme E-S ja K-S hankinta-alueissa. [...]
133. PT 17, 20.8.1998: [...] Puhuttiin VP/HL/PT hinta-asioista, Metsätehosta, tapaamisesta Ruotsin metsäpäälliköiden kanssa sekä siitä, että Luston taloudenpidon hoitamiseksi tarvitaan palaveri Valtanen ja me.

7.3.2 Juha Niemelä – UPM-Kymmene

134. Juha Niemelä on toiminut UPM-Kymmenen toimitusjohtajana vuodesta 1996 vuoteen 2004. Niemelä toimi ennen toimitusjohtajaksi nimittämistään Yhtyneiden Paperitehtaiden varatoimitusjohtajana.
135. Niemelän mukaan metsäyhtiöiden toimitusjohtajat tapaavat säännöllisesti muun muassa Metsäteollisuus ry:n eri elimien kokousten yhteydessä. Toimitusjohtajat ovat Niemelän mukaan keskinäisissä keskusteluissa usein "voivotteleet" raakapuun korkeita hintoja. Niemelän kertoman mukaan toimitusjohtajien välinen hintatasoa koskeva ajatustenvaihto on lisäksi liikkunut melko yleisellä tasolla, eikä toimitusjohtajien välisissä keskusteluissa siten ole vaihdettu tarkkaa yhtiökohtaista hintatietoa tai pyritty sopimaan yhteisistä menettelytavoista.
136. Niemelän mukaan on mahdollista, että joidenkin toimitusjohtajien ja metsäpäälliköiden yhteisten tapaamisten perusteella metsäpäälliköt ovat saattaneet saada käsityksen, jonka mukaan toimitusjohtajat toivovat pidättyvyyttä raakapuun hinnoitteluun. Niemelän mukaan Hannu Vainiolta saa todennäköisesti luotettavan kuvauksen siitä, miten hän on kokenut sellaiset tilanteet, joissa toimitusjohtajat ja metsäpäälliköt ovat yhdessä keskustelleet raakapuun markkinatilanteesta.
137. Niemelä on kalenterimerkintöjensä perusteella ottanut osaa joitakin kertoja tapaamisiin, joihin ovat osallistuneet vähintään kahden yhtiön toimitusjohtajat ja vähintään yksi metsäyhtiöiden metsäpäällikkö. Niemelän mukaan tapaamisten aiheena on ollut todennäköisesti raakapuun hankinta, koska paikalla on ollut jonkin metsäyhtiön metsäpäällikkö. Tapaamisissa on Niemelän mukaan todennäköisesti käsitelty myös raakapuun määrä- ja hintatilannetta. Niemelä ei kuitenkaan muista tapaamisissa käytyjen keskustelujen sisältöä.
138. Juha Niemelä ja Pekka Tiililä (UPM-Kymmene) sekä Jukka Härmälä ja Voitto Pölkki (Stora Enso) ovat Niemelän kalenterimerkintöjen mukaan tavanneet 24.4.1998. Tapaaminen on pidetty todennäköisesti Stora Enson tiloissa. Niemelä ei muista tapaamisesta käydyn keskustelun sisältöä. Niemelä kuitenkin muistaa keskustelleensa Jukka Härmälän ja Voitto Pölkin kanssa. Niemelä olettaa, että keskustelussa osanottajat ovat esittäneet huolensa yhtiökohtaisten hintaodotusneuvottelujen lukkiutumisen ja odotettavissa olevan lopputuloksen kalleudesta.

21.12.2006

139. Niemelä on osallistunut vuonna 2002 pidettyyn UPM-Kymmenen ja Metsäliiton väliseen tapaamiseen, jossa Metsäliiton ja UPM-Kymmenen edustajat keskustelivat puukaupan ongelmista. Vuonna 2002 näytti siltä, että metsänomistajakunta järjestelmällisesti pidättyi puukaupasta, mikä johti ongelmiin teollisuuden puuhuollossa. Toukokuun lopussa vuonna 2002 Juha Niemelä ja Hannu Vainio (UPM-Kymmene) tapasivat Antti Oksasen ja Markku Melkon (Metsäliitto). Tapaamisessa keskusteltiin tarpeesta saada puukauppa jälleen käyntiin. Metsäliiton puolelta tiedusteltiin, voisiko UPM-Kymmene yhtyä Metsäliiton piirissä viirinneeseen ajatukseen alentaa mäntykuitupuun läpimittavaatimusta yhdellä senttimetrillä. Yhteisymmärrys tästä oli tarpeen yhteisten Metsä-Botnia – toimitusten ja laajojen puunvaihtojen takia. Metsäliitto myös harkitsi mäntykuitupuun hinnan nostoa yhdellä eurolla per kuutiometri. Niemelän muistikuvan mukaan UPM-Kymmene jonkin aikaa asioita selvitettyään suostui yhden senttimetrin läpimitan alennukseen. Niemelän mukaan UPM-Kymmenellä oli hinnan suhteen oma linjansa. Toimenpiteillä oli vaikutusta puukaupan elpymiseen.
140. Niemelän mukaan hän ei ole ohjeistanut alaisenaan toimivaa metsäpäällikköä yksityiskohtaisesti hinnoitteluun liittyvissä kysymyksissä. Niemelä ei myöskään pidä todennäköisenä, että muiden yhtiöiden toimitusjohtajat olisivat antaneet yksityiskohtaisia hinnoitteluohjeita metsäpäälliköilleen. Niemelän mukaan kaikkien yhtiöiden toimitusjohtajat kuitenkin tiesivät, että metsäpäälliköt tapasivat toisiaan useissa eri yhteyksissä. Niemelä ei kuitenkaan tiedä, ovatko metsäpäälliköt vaihtaneet raakapuun hintaa ja yhtiöiden tulevia hinnoittelutoimenpiteitä koskevia tietoja keskenään.

7.3.3 Heikki Sara – UPM-Kymmene

141. Sara toimi UPM-Kymmenen resurssitoiminnoista vastaavana johtajana vuosina 1996-2001. Resurssitoimintoihin kuului seuraavat osastot ja alueet: metsäosasto, energia, ympäristö, logistiikka ja sellu. Vastatessaan metsäosastosta Heikki Sara toimi myös Pekka Tiililän ja Hannu Vainion esimiehenä vuosina 1996-2001. Toimitusjohtaja Juha Niemelä toimi Saran esimiehenä vuodesta 1996 tammikuuhun 2004. Sara on ollut jäsen UPM-Kymmenen johtajistossa vuodesta 1996. Vuoden 2002 alusta Sara on vastannut liiketoiminnan strategiasta kehittämisestä. Lisäksi Sara on toiminut UPM-Kymmenen edustajana sen intressiyhtiöissä esim. Oy Metsä-Botnia Ab:n (jäljempänä Metsä-Botnia) hallituksen jäsenenä vuodesta 1993 lähtien.
142. Vuosina 1996-1997 Sara oli mukana UPM-Kymmenen ja Metsäliiton järjestämissä kokouksissa, joissa tarkasteltiin sitä, mitä voidaan tehdä kohoaville raakapuun hinnoille. Saran lisäksi yhtiöistä olivat paikalla toimitusjohtajat ja metsäpäälliköt. Metsäpäälliköiden tehtäväksi jäi sitten yrittää tehdä jotain tilanteelle. Kokouksia ei ollut säännöllisesti, vaan noin kerran puolella vuodessa tai useamminkin silloin, kun hinnat olivat karkaamassa käsistä. Vuosien 1996-1997 jälkeen tapaamiset jäivät metsäpäällikölle.
143. Saran mukaan metsäpäällikkö oli yhteydessä kilpailijoiden metsäpäälliköihin yleensä sen jälkeen, kun metsäyhtiöiden toimitusjohtajat olivat päivitelleet hintatasoa ja todenneet, että asialle pitäisi tehdä jotain. Tällaisten tapaamisten

21.12.2006

jälkeen metsäpäällikkö yleensä informoi toimitusjohtajaa tapaamisesta. Sara oli tietoinen metsäpäälliköiden yhteydenpidosta ja hänellä oli "tieto tehtävänannosta", mutta hän ei tiennyt siitä, miten asiaa käytännössä hoidettiin. Saran mukaan myös UPM-Kymmene ja sen kilpailijoiden aluejohtajat pitivät yhteyttä. Aluejohtajia alemmalla tasolla keskustelu kilpailijoiden työntekijöiden kanssa oli kielletty. Yhteydenpidosta kilpailijoiden kanssa ei puhuttu avoimesti eikä Saran mukaan esim. metsäosaston raporteissa ollut mainintaa tällaisista.

7.3.4 Hannu Vainio – UPM-Kymmene

144. Hannu Vainio toimi UPM-Kymmenen metsäpäällikkönä vuosina 1998-2005.
145. Hannu Vainion mukaan metsäpäälliköt Hannu Vainio⁴⁸ (UPM-Kymmene), Voitto Pölkki⁴⁹ (Stora Enso), Harri Lallukka (Metsäliitto) ja Markku Melkko (Metsäliitto)⁵⁰ ovat keskustelleet toistuvasti puumarkkinatilanteesta, vertailleet yhtiöiden eri metsäkeskusalueilla maksamia raakapuun hintoja puulajikohtaisesti sekä sopineet yhtiöiden tulevista hinnoittelutavoitteista ja –pyrkimyksistä. Hannu Vainion mukaan hintahallintakeskusteluja ovat edesauttaneet hyvät ja luottamukselliset suhteet metsäpäälliköiden välillä.
146. Hintahallintaa koskevat metsäpäälliköiden keskustelut ovat jatkuneet Hannu Vainion mukaan koko 1990-luvun. Metsäpäälliköt olivat vertailleet yhtiöiden maksamia hintoja sekä keskustelleet hinnoittelusta ja hintahallinnasta yhteisissä tapaamisissaan jo aikana, jolloin ostaja- ja myyjätahot sopivat yhteisistä hintaodotuksista. Metsäpäälliköt jatkoivat hintahallintakeskustelujaan myös näiden ns. yhtiökohtaisten hintaodotusneuvottelujen päättymisen jälkeen. Metsäpäälliköt ovat Hannu Vainion mukaan jatkaneet kolmenkeskisiä hintahallintakeskustelujaan noin vuoden 2001 loppuun tai 2002 alkuun asti.
147. Hintahallintakeskustelujen tarkoituksena on Hannu Vainion mukaan ollut "hintahäiriöiden" poistaminen ja poikkeavaan hinnoitteluun vaikuttaminen. Mikäli metsäpäälliköt havaitsivat metsäkeskusalueittain tehdyn puulajikohtaisen vertailun perusteella, että jokin yhtiöistä oli maksanut muita enemmän, muut esittivät huolensa ylisuuren ostohinnan johdosta. Yhtiön maksamaa hintaa pidettiin liian korkeana, mikäli se muutoin kuin tilapäisesti oli useamman markan korkeampi kuin muiden maksama hinta. Kyseessä oli tällöin Vainion mukaan merkittävä poikkeama, johon oli syytä kiinnittää huomiota metsäpäälliköiden kesken. Tällaisessa tilanteessa korkeampia hintoja maksaneen yhtiön metsäpäällikköä kehoitettiin puuttumaan tilanteeseen, jolloin korkeampia hintoja maksaneen yhtiön metsäpäällikkö tavanomaisesti ilmoitti selvittävänsä asian ja tarvittaessa korjaavansa tilanteen.

⁴⁸ Hannu Vainio jäi eläkkeelle 1.6.2005 ja tilalle nimitettiin Sixten Sunabacka.

⁴⁹ Voitto Pölkki jäi eläkkeelle 1.8.2003 alkaen ja hänen tilalleen nimitettiin Matti Karjula.

⁵⁰ Harri Lallukka toimi Metsäliitto Osuuskunnan varatoimitusjohtajana vastuualueena raakapuun hankinta 10.6.1999 saakka. Markku Melkko nimitettiin 28.6.1999 alkaen uuden puuraaka-aineen hankinta- ja markkinointitoiminnasta vastaavan metsäryhmän johtajaksi. 1.2.2003 Metsäliiton Osuuskunnan varatoimitusjohtajaksi kutsuttiin Martin Lilandt.

21.12.2006

148. Metsäpäälliköt ovat keskustelleet hintahallinnasta erilaisissa kolmenkeskeisissä tapaamisissa, kuten Metsäteollisuus ry:n metsä- ja luontojohtokunnan (nykyisin nimeltään metsäpoliittinen johtokunta) kokousten yhteydessä. Itse johtokunnan kokouksessa ei keskusteltu hintahallinnasta, mutta metsäpäälliköt järjestivät kokouksen yhteydessä tapaamisia, joissa käsiteltiin hintahallintaa.
149. Keskustelut eivät kuitenkaan rajoittuneet pelkästään metsä- ja luontojohtokunnan kokouksien yhteyteen, vaan metsäpäälliköt keskustelivat myös muiden tapaamisten tai johtokuntakokousten yhteydessä. Metsä- ja luontojohtokunnan kokouspäivinä järjestetään usein myös ns. yhteistyöelimen kokous. Yhteistyöelimessä ovat edustettuna metsäteollisuuden lisäksi yksityismetsätalouden työnantajat ja metsähallitus. Metsäpäälliköt ovat ajoittain järjestäneet hintahallintatapaamisen yhteistyöelimen kokouksen yhteyteen. Lisäksi metsäpäälliköt kokoontuivat ajoittain keskustelemaan hintahallinnasta esimerkiksi samoina päivinä, jolloin on järjestetty metsäteollisuuden ja MTK:n yhteistyöryhmän (KERY) tapaaminen. Metsäpäälliköt keskustelivat hintahallinnasta ajoittain myös Järvi-Suomen uittoyhdistyksen kokousten yhteydessä. Lisäksi metsäpäälliköt keskustelivat hintahallinnasta puhelimitse.
150. Useimmiten kolmenkeskiset tapaamiset ajoittuivat Metsäteollisuus ry:n metsä- ja luontojohtokunnan kokousten yhteyteen. Näissä tapaamisissa metsäpäälliköt käyttivät hintahallintakeskustelujensa apuna Metsäteollisuus ry:n laatimia hintatilastoja. Metsäteollisuus ry laatii viikoittain jokaisesta yhtiöstä ns. alueittaisen "me vs. muut" –hintatilaston, eli tilaston, jossa esitetään metsäkeskusalueittain jaoteltuna kunkin yhtiön edellisellä viikolla maksamat puutavaralajikohtaiset (kuk, mäk, kok, mät, kut ja kot sekä erikoispuut kuten parru, p-tukki, pylväs jne.) raakapuun kuutiohinnat verrattuna muiden samalla alueella toimivien ostajien maksamiin kuutiohintoihin. Jokainen yhtiö näki näistä pysty- ja hankintakauppatilastosta omien tietojensa lisäksi kokonaismarkkinatiedot, mutta ei suoraan muiden yhtiöiden tietoja.
151. Lisäksi Metsäteollisuus ry laati jokaista yhtiötä koskevan piirikohtaisen "me vs. muut" –tilaston neljän viikon liukuvana keskiarvona. Metsäteollisuus ry (tai edeltäjä) on laatinut erilaisia tilastoja 1980-luvusta lähtien. Tilastot on laadittu yhteismitallisiksi metsäyhtiöiden pyynnöstä, jotta tilastojen vertailu ja käyttö hintahallintakeskustelujen tukena olisi helpompaa. Metsäpäälliköt vertailivat yhtiökohtaisia "me vs. muut" –tilastoja metsäkeskusalueittain/maakunnittain. Vertaamalla tilastoja metsäpäälliköt saivat selville eri yhtiöiden maksamien hintojen vaihtelut eri hankinta-alueilla ja saattoivat siten kiinnittää huomiota poikkeavaan hinnoitteluun. Vainion mukaan metsäpäälliköt paljastivat toisilleen vertailujen yhteydessä myös tarkat hinnat.
152. Metsäteollisuus ry:n Pertti Litmanen osallistui järjestettyihin tapaamisiin ja toi mukanaan Metsäteollisuus ry:n laatimat yhtiökohtaiset "me vs. muut" –tilastot. Litmanen ei kuitenkaan osallistunut tapaamisiin viimeisessä vaiheessa ennen kolmenkeskisten tapaamisten loppumista. Metsäpäälliköt kokoontuivat muutaman kerran ennen kolmenkeskisten tapaamisten päättymistä keskustelemaan hintahallinnasta ilman Metsäteollisuus ry:n edustajaa. Tällöinkin metsäpäälliköt pyysivät Metsäteollisuus ry:tä toimittamaan kunkin yhtiön omat ver-

21.12.2006

tailukelpoiset hintatiedot, jotka metsäpäälliköt sitten toivat mukanaan tapaamiseen ja joita tapaamisessa vertailtiin.

153. Hintahallintakeskustelut eivät rajoittuneet ainoastaan siihen, että metsäpäälliköt kiinnittivät toistensa huomiota poikkeavaan hinnoitteluun ja lupasivat puutua havaitsemiinsa poikkeamiin, sillä tapaamisissa on Vainion mukaan sovittu ajoittain myös yhteisistä hinnanalennustavoitteista tai -pyrkimyksistä. Metsäpäälliköt ovat keskustelujen tuloksena voineet todeta yhteisenä tavoitteenaan olevan esimerkiksi alentaa tietyn puutavaralajin hintaa viidellä markalla. Lisäksi metsäpäälliköt ovat ajoittain keskustelujensa tuloksena sopineet yhteisistä puutavaralajikohtaisista tavoite- tai enimmäishinnoista tai hyväksyttävistä enimmäistasoista. Metsäpäälliköt keskustelivat yhteisistä tavoitehintatasoista 2000-luvun alkuun asti, mutta tämän jälkeen viime vaiheessa keskusteluissa kiinnitettiin huomiota lähinnä edellisellä viikolla maksettujen hintojen eroihin eikä enää aiempaan tapaan pyritty löytämään yhteistä enimmäishintatasoa.
154. Metsäpäälliköt ovat Hannu Vainion mukaan keskustelleet hintahallinnasta ja kiinnittäneet toistensa huomiota hinnoitteluun aina, kun metsäpäälliköt ovat katsoneet hinnoittelun "kuumenneen" tai hintahallinnan muutoin olleen tärkeää. Hintahallintakeskusteluja on ajoittain ollut kuukausittain (Metsäteollisuus ry:n metsä- ja luontojohtokunta kokoontuu kerran kuussa), mutta ajoittain on esiintynyt myös ajanjaksoja, jolloin keskustelujen väli on ollut noin puoli vuotta. Hannu Vainion mukaan keskusteluja on ollut kuitenkin tyypillisesti noin 4-10 vuodessa. Aikaisempina vuosina (1990-luvun puolivälissä) tapaamisia järjestettiin useammin, mutta kolmenkeskiset tapaamiset harvenivat jossain määrin 1990-luvun lopussa ennen kuin loppuivat kokonaan 2001/2002.
155. Lisäksi yhtiöiden metsäpäälliköt ovat keskustelleet hintahallinnasta kahdenkeskisesti puhelimitse. Kahdenvälisissä puhelinkeskusteluissa metsäpäälliköt ovat Vainion mukaan verranneet joidenkin "kriittisten" alueitten hintoja. Mikäli alueittaisissa "me vs. muut" –tilastoissa näkyi poikkeamia, Vainio saattoi soittaa esimerkiksi Markku Melkolle ja todeta epäilevänsä, että Metsäliitto on maksanut liian korkeita hintoja tietyllä alueella. Keskustelussa molemmat osapuolet sanoivat oman yhtiönsä maksaman hinnan ja pyrkivät selvittämään, mistä "me vs. muut" –tilaston poikkeamat johtuvat. Lisäksi metsäpäälliköt saattoivat soittaa toisilleen, mikäli jonkun yhtiön hinnoittelu tai ostotoiminta muutoin oli tavallista aggressiivisempaa, ja kysyä syytä tilanteeseen. Tällaisia puhelinkeskusteluja käytiin Hannu Vainion mukaan aina tarvittaessa. Puhelinkeskusteluja ei kuitenkaan ollut määrällisesti aivan yhtä paljon kuin tapaamisia. Kahdenkeskiset hintahallintaa koskevat puhelinkeskustelut jatkuivat myös kolmenkeskisten hintahallintakeskustelujen loputtua.
156. Puhelinkeskustelujen lisäksi metsäpäälliköt ovat myös satunnaisesti tiedottaneet toisilleen yhtiöidensä tulevista hinnoittelusuunnitelmista kolmenkeskisten tapaamisten loputtua. Hannu Vainion mukaan esimerkiksi Stora Enson metsäpäällikkö Matti Karjula on talvella/keväällä 2004 kertonut muun tapaamisen yhteydessä Vainiolle Stora Enson tulevista raakapuun hankintaa koskevista hinnoittelumuutoksista. Vainio muistelee, että kyseessä oli kuusikuidusta maksettavan hinnan alentaminen yhdellä eurolla.

21.12.2006

157. Hannu Vainion mukaan hinta- ja saatavuustilanne oli vaikein tukkipuun osalta, koska kysyntä kohdistuu tukkiin. Metsäpäälliköiden keskustelut painottuivat siten pitkälti tukkipuun hinnoitteluun ja hintahallintaan. Hintahallintakeskustelut keskittyivät tavanomaisesti ns. "kriittisten alueiden" hinnoittelun hallintaan. Tällaisia alueita olivat Vainion mukaan Keski- ja Itä-Suomi, etenkin Savo ja Karjala, joissa raakapuun kysyntä oli korkeaa tarjontaan nähden. Puukaupan kannalta ongelmallisia alueita ovat Vainion mukaan olleet Kaakkois-Suomen metsäkeskuksen ympäristö (Lappeenranta), Keski-Suomen metsälautakunnan alue ja Pohjois-Karjala. Näillä alueilla hinnat ovat Vainion mukaan pyrkineet ajoittain nousemaan nopeastikin.
158. Metsäpäälliköiden välisissä tapaamisissa käydyt keskustelut ja hinnoittelua koskevat metsäpäälliköiden yhteiset näkemykset näkyivät Vainion mukaan myös osto-organisaatiolle annetussa ohjeistuksessa. Vainio saattoi kuukausittain pidettävissä metsäosaston johtoryhmän kokouksissa ilmaista aluejohtajille keskustelleensa hintahallinnasta muiden yhtiöiden metsäpäälliköiden kanssa. Vainio korosti alaisilleen hinnastossa pysymisen merkitystä, minkä lisäksi hän saattoi sanoa alaisilleen, että "muutkin ovat talkoissa mukana", eli toisin sanoen että muutkin yhtiöt pyrkivät estämään hintojen nousua. Lisäksi Vainio saattoi viestittää alaisilleen, että kilpaileva yhtiö tietää maksavansa "liikaa" ja tulee muuttamaan hinnoitteluaan. Vainio pyrki siten metsäpäälliköiden kanssa käymensä neuvottelujen tuloksena rauhoittamaan oman osto-organisaationsa hinnoittelua viestittämällä alaisilleen, että myös muut yhtiöt ymmärtävät hinnoitteluun kohdistuvien nousupaineiden hillitsemisen tärkeyden tai että "liian korkea" hintaa maksava kilpailija tulee muuttamaan hinnoitteluaan.
159. Vainio saattoi tarvittaessa tiedottaa aluejohtajille kilpailijoiden hinnoittelukäyttyymisestä välittömästi metsäpäälliköiden tapaamisen jälkeen. Mikäli keskustelut eivät antaneet aihetta nopeisiin toimenpiteisiin, Vainio saattoi kertoa kilpailijoiden hintakäyttyymisestä aluejohtajille vasta seuraavassa metsäosaston johtoryhmän kokouksessa.
160. UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmä on antanut ajoittain osto-organisaatiolle kilpailunrajoituslain kieltämiin keskusteluihin liittyviä ohjeita. Kilpailuviraston tekemien tarkastusten jälkeen vuonna 1998 metsäosaston johtoryhmä kielsi kilpailunrajoituslain vastaiset keskustelut aluejohtajatason alapuolella. Samalla kehoitettiin varovaisuuteen keskustelujen paljastumisen suhteen ja kiellettiin dokumentoimasta hintahallintakeskusteluja. Ohjeet toistettiin ajoittain metsäosaston johtoryhmässä.
161. UPM-Kymmene uudisti vuonna 2002 ohjeen, jolla kilpailunrajoituslain vastaiset keskustelut kiellettiin aluejohtajatason alapuolella. Vuonna 2003 UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmä kielsi kilpailunrajoituslain vastaiset keskustelut myös ylemmillä organisaatiotasoilla. Ohjeistukseen vaikutti osaltaan se, että vuonna 2003 Metsäliiton puunhankinnasta vastaavaksi varatoimitusjohtajaksi (metsäpäälliköksi) nimitettiin Martin Lillandt. Lillandt oli aiemmin työskennellyt MTK:ssa ja hänen oletettiin suhtautuvan hyvin kielteisesti lainvastaisiin hintahallintakeskusteluihin. Samalla Metsäliiton yksityismetsien puu-

21.12.2006

kaupasta vastaavaksi johtajaksi nimitettiin Juha Mäntylä, jota pidettiin myöskin ajatusmaailmaltaan MTK-myönteisenä.

162. Vainio olettaa, että metsäpäälliköillä ei ollut toimitusjohtajien toimeksiantoa/valtuutusta. Kyseessä oli siten Vainion mukaan lähinnä metsäpäälliköiden oma aloitteellisuus. Vainio uskoo Niemelän kuitenkin olleen jossain määrin tietoinen metsäpäälliköiden yhteydenpidosta. Metsäpäälliköt tiesivät keskustelujen olevan kilpailunrajoituslain vastaisia. Metsäpäällikötasoon keskustelut lopuivat, koska metsäpäälliköt halusivat luopua lainvastaisesta menettelytavasta. Myös kilpailuneuvoston ja korkeimman hallinto-oikeuden antamat päätökset olivat omiaan vaikuttamaan lainvastaisten keskustelujen päättymiseen.
163. Vuonna 2002 MTK katsoi, että kuitupuun hinta oli liian alhainen ja kehotti jäseniään pidättymään puukaupasta. Yksityismetsien puuntarjonta vähenikin merkittävästi, mikä aiheutti metsäyhtiöille ongelmia puun saatavuuden kannalta. Toukokuun lopussa vuonna 2002 Juha Niemelä ja Hannu Vainio (UPM-Kymmene) tapasivat Antti Oksasen ja Markku Melkon (Metsäliitto). Tapaamisen yhteydessä Oksanen totesi, että puukaupan käynnistämiseksi olisi tarpeen ryhtyä toimenpiteisiin. Keskustelun perusteella Vainio ymmärsi, että Metsäliitto ja Maataloustuottajien keskusjärjestö (jäljempänä MTK) olivat keskustelleet siitä, että mäntykuitupuun hinnan korottaminen yhdellä eurolla/m³ sekä läpimittavaatimuksen pudottaminen yhdellä senttimetrillä riittäisivät käynnistämään puukaupan. Oksanen kysyi, seuraisiko UPM-Kymmene Metsäliittoa, jos Metsäliitto toteuttaisi hinnankorotuksen ja läpimitan alentamisen. UPM-Kymmene vastasi Metsäliiton tiedusteluun, ettei sillä olisi muuta vaihtoehtoa kuin seurata Metsäliittoa. Keskustelun tuloksena Metsäliitto toteutti hinnankorotuksen ja läpimittavaatimuksen muutoksen. UPM-Kymmene toimi vastaavalla tavalla kaksi viikkoa Metsäliiton jälkeen. Yhtiöiden toteuttamat hinnankorotukset ja läpimittavaatimuksen alentaminen käynnistivät puukaupan.
164. UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt keskustelivat hintahallinnasta myös puunvaihtoon liittyvien tapaamisten yhteydessä. Puunvaihtoon liittyen UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt, aluejohtajat ja tietyt muut puunhankinnan kanssa tekemisissä olevat johtajat kokoontuivat ajoittain (ei kuitenkaan vuosittain). Tapaamisten tarkoituksena oli tiedottaa yhtiöiden hankinta-alueiden johdolle tehdyistä puunvaihtosopimuksista ja sitouttaa hankinta-alueiden johto tehtyihin puunvaihtosopimuksiin. Tällaisten puunvaihtokokouksien yhteydessä UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt keskustelivat myös hintahallinnasta. Hannu Vainion mukaan tällaisilla tapaamisilla on pitkät perinteet ja niitä on järjestetty jo 1990-luvulla. Yhtiöt ovat isännöineet tapaamisia vuorotellen, UPM-Kymmene isännöi tällaista tapaamista Valkeakoskella talvella 2001 ja Metsäliitto Lohjalla vuonna 2002. Myös kesällä 2003 oli tarkoitus järjestää UPM-Kymmenen isännöimä tapaaminen, mutta tapaamisesta luovuttiin, koska kilpailunrajoituslain vastaisista menettelyistä haluttiin luopua.
165. Vainion mukaan hän muistaa ainakin yhden "ripityksen", jossa aluejohtajia on puhuteltu hankintaohjeiden vastaisesta toiminnasta. Vainion mukaan hän ja Metsäliiton metsäpäällikkö Melkko olivat todenneet, että Keski-Suomessa kaksi aluejohtajaa ei käyttäydy yhtiöiden hankintaohjeiden mukaan ja olivat pyytä-

21.12.2006

neet "nämä kaksi nokittelevaa herraa" puhutteluun. Ropposen kertomuksen⁵¹ mukaan toimiessaan Keski-Suomen aluejohtajana, hänet kutsuttiin kaksi kertaa "ripitykseen" Tapiolaan Espooseen, joista toinen tapahtui Markku Melkon ollessa metsäpäällikkönä. Hannu Vainio oli kutsunut Ropposen ja Metsäliiton metsäpäällikkö Markku Melkko Pekka Kaurasen. Vainio ja Melkko pitivät Ropposelle ja Kauraselle "ripityksen", siitä etteivät he hallitse hintaa ja että kuusitukin hinta on päässyt käsistä. Aluejohtajat syyttivät toisiaan korkeiksi päässeistä hinnoista.

166. Metsähallituksen ja metsäyhtiöiden neuvotteluja runkosopimusten⁵² hintatasoista on käyty samaan aikaan ja metsäyhtiöt ovat pitäneet toisensa ajan tasalla neuvottelujen etenemisestä. Lisäksi on kerrottu siitä, millaista muutosta metsähallitus edellyttää hintatasoon. Vainio on ollut yhteydessä metsäpäälliköihin tai niihin henkilöihin, jotka ovat metsähallituksen kanssa neuvotelleet silloin, kun hän on neuvotellut metsähallituksen kanssa. Vainion lisäksi Pekka Rajala on neuvotellut metsähallituksen kanssa.
167. Metsäyhtiöiden väliselle kustannustietojen vaihdolle Vainio toteaa olleen pitkät perinteet. Tehdaspuu vaihtoi tietoa Enson kanssa ja Yhtyneet Paperitehtaat vaihtoi tietoa Metsäliiton kanssa. Tietojenvaihto on perinteisesti ollut sekä kolmenkeskistä että kahdenvälistä.
168. Yhtiöt ovat vertailleet vuosittain kolmenkeskisesti kunkin yhtiön puunhankinnan hallintokustannuksia. Tietojenvaihdon perusteella on voitu arvioida sitä, kuinka kukin yhtiö on menestynyt kustannuskilpailussa, eli toisin sanoen kuinka tehokkaita yhtiöiden hankintaorganisaatiot ovat olleet toisiinsa verrattuna. Kolmenkeskinen hallintokustannusten vertailu on tehty viimeksi vuonna 2004 vuoden 2003 tietojen pohjalta. Vainion mukaan kustannusvertailun suhdetta kilpailulainsäädäntöön on pohdittu, mutta vuoden 2003 tietojen vaihto "meni ehkä vähän vahingossa". Vainion mukaan UPM-Kymmenen johtoryhmä on tietoinen kolmenkeskisestä hallintokustannusten vaihdosta.
169. UPM-Kymmene on lisäksi vertaillut Stora Enson kanssa tiettyjen tuotantolaitosten osalta tehdashinnan rakennetta.
170. Vainion mukaan vertailua on tehty myös Metsä-Botnian piirissä. Metsä-Botnian raaka-aineen kustannus seurannan lisäksi yhtiöt ovat seuranneet Metsäliiton ja UPM-Kymmenen tiettyjen tuotantolaitosten tehdashintoja (Joutseno Pulp vs. Lappeenranta sekä Kaskinen vs. Pietarsaari). Myös tuontipuun hintoja on vertailtu. Metsä-Botnian piirissä tehty yhtiöiden tuotantolaitosten tehdashintojen vertailu on tehty puolen vuoden välein. Näissä vertailuissa mukana UPM-Kymmenestä ainoastaan Vainio. Metsäliitolta vertailua on ollut tekemässä Kosti Kukkonen.

⁵¹ Ks. kappale 263.

⁵² Leimikoiden myymisen lisäksi metsähallituksella on runkosopimus Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen kanssa pääasiassa kuitupuun myymisestä metsäyhtiöille. Runkosopimuksissa vuosittain ostettavat määrät ovat voimassa toistaiseksi ja hinnat tarkistetaan puolivuositain markkinahintojen kehityksen mukaan. Hintatasot ovat olleet erilaiset metsäyrityksillä riippuen sopimusten rakenteesta, historiasta ja siitä, mihin raakapuuta toimitetaan.

21.12.2006

171. Lisäksi Vainion mukaan Metsätehon puitteissa on tehty korjuuta, kuljetusta ja hallintoa koskeva kustannusvertailu, joka on ns. me vs. muut –muodossa eli vertailu, jossa yhden yhtiön lukuja verrataan kokonaismarkkinatietoihin.⁵³

7.3.5 Jorma Saarimaa – UPM-Kymmene

172. Jorma Saarimaa toimi UPM-Kymmenen Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 1997-2000, minkä jälkeen hän toimi Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 2001-2004. Vuodesta 2004 alkaen Saarimaa on toiminut Itä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana.
173. Saarimaan mukaan kilpailevien yhtiöiden aluejohtajien väliset hintahallintakeskustelut ovat olleet toistuvia ja yleisiä. Hintahallintatapaamisia on Saarimaan mukaan pidetty aina, kun jokin yhtiöstä on katsonut, että markkinoilla vallitseva hintataso on ollut vaarassa kohota tavalla, joka on ollut vastoin yhtiöiden tavoitteita.
174. Saarimaan tullessa Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajaksi vuonna 1997 käytäntönä oli, että hintahallintakeskustelun lopuksi sovittiin seuraavan tapaamisen ajankohta. Ajan kuluessa tapaamiset kuitenkin jossain määrin harvenivat, jolloin käytännöksi muodostui, että jonkin yhtiön edustaja oli aloitteellinen kokouksen koollekutsumisessa ja soitti muille aluejohtajille tapaamisen järjestämiseksi.
175. Saarimaan mukaan aluejohtajat keskustelivat hintahallintatapaamisissaan puumarkkinatilanteesta, vertailivat yhtiöiden maksamia hintoja sekä sopivat hintojen nousun estämisestä ja hinnanalennuksista. Tapaamisissa aluejohtajat vertailivat yhtiöiden maksamia hintoja ja kiinnittivät huomiota ”liian korkeisiin” hintoihin. Lisäksi aluejohtajat keskustelivat yhtiöiden toteutuneista ostoista ja sen suhteesta yhtiöiden ostotavoitteisiin. Tapaamisissa vaihdettiin myös tietoa kunkin yhtiön keskihintatavoitteista sekä kattohinnoista. Aluejohtajat pyrkivät tapaamisissaan löytämään yhteisymmärryksen tulevaisuudessa noudatettavasta raakapuun hinnoittelusta.
176. Saarimaan mukaan kaikki tapaamisiin osallistuneet UPM-Kymmenen, Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajat tiesivät keskustelujen lainvastaisuudesta. Kaikille aluejohtajille oli Saarimaan mukaan lisäksi selvää, ettei tapaamisia ole syytä dokumentoida. Kilpailuviraston vuonna 1998 tekemät tarkastukset herättivät keskustelua ja johtivat korostuneeseen varovaisuuteen. Tarkastusten jälkeen keskustelut tuli rajoittaa aluejohtajatasolle ja niiden dokumentointi kiellettiin UPM-Kymmenessä. Saarimaan mukaan johtoryhmässä on määrävälein korostettu varovaisuutta ja sitä, ettei tapaamisia tai muuta yhteydenpitoa pidä dokumentoida.⁵⁴
177. UPM-Kymmenen aluejohtajat saivat Saarimaan mukaan ajoittain metsäpäälliköltä ohjeita ja kehotuksia, joiden mukaan yhtiöiden aluejohtajien tulisi tavata, keskustella ja ”löytää konsensus”. Myös kilpailevien yhtiöiden aluejohtajat il-

⁵³ Kustannustietojen vaihdosta enemmän kohdassa 7.3.13 .

⁵⁴ Ks. kappale 187.

21.12.2006

maisivat tapaamisissa ajoittain saaneensa omilta esimiehiltään nimenomaisia ohjeita siitä, että aluejohtajien tulisi sopia hinnoittelusta ja siitä, millaisiin tuloksiin aluejohtajien välisissä hintahallintakeskusteluissa tulisi päätyä. Saarimaa pitää siten selvänä, että myös Stora Enson ja Metsäliiton metsäpäälliköt kehoittivat yhtiöidensä aluejohtajia käymään hintahallintakeskusteluja ja sopimaan raakapuun hinnoittelusta kilpailijoiden kanssa. Saarimaan mukaan aloite aluejohtajan välisille tapaamisille oli usein juuri jonkin yhtiön metsäosaston johdan taholta tullut kehoitus hintojen hillitsemiseen yhteistyössä kilpailijoiden kanssa.

178. Aluejohtajien välisiä hintahallintatapaamisia on Saarimaan mukaan ollut lähtökohtaisesti useita vuosittain. Kuitenkin vuonna 2000 oli markkinatilanne sellainen, että Saarimaa tapasi kilpailevien yhtiöiden aluejohtajia hintahallintakeskustelujen merkeissä vain muutaman kerran kyseisen vuoden aikana. Kunkin yhtiön tehtaot kävivät Saarimaan mukaan tuolloin täydellä teholla, jolloin keskeistä oli puun riittävyys tuotantolaitoksilla eikä niinkään raakapuun hinnan painaminen mahdollisimman alas.
179. Saarimaan kertomuksen mukaan osapuolilla on tapaamisissa ollut mukana myös Metsäteollisuus ry:n "me ja muut" -tilastot. Tilastojen käytössä oli alueellisia eroja. Itä-Suomessa tehtiin tilastoista kunnon vertailut, kun Etelä-Suomessa kilpailijat vain kertoivat toisilleen omat lukunsa.
180. Saarimaa on päiväkirja- ja kalenterimerkintöjensä perusteella voinut vahvistaa jäljempänä mainitut tapaamiset.⁵⁵ Saarimaan mukaan hän ei kuitenkaan ole merkinnyt kaikkia tapaamisia kalenteriin tai muistikirjaan, eivätkä jäljempänä mainitut, yksilöidyt tapaamiset siten anna koko kuvaa keskustelujen laajuudesta ja toistuvuudesta. Lisäksi on huomattava, että Saarimaa on tietoisesti lopettanut hintahallintatapaamisia koskevien muistikirjamerkintöjen tekemisen UPM-Kymmenen metsäosaston johdon ohjeistettua organisaatiota pidättymään kilpailunrajoituslain kieltämien keskustelujen kirjaamisesta.

Saarimaa Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 1997-2000

181. Toimiessaan Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana Saarimaa on käynyt hintahallintakeskusteluja pääasiassa Antti Maarannan (Metsäliitto) ja Jari Mutasen (Stora Enso) kanssa. Saarimaa on keskustellut myös Mutasen edeltäjän, Esko Leinosen (Stora Enso) kanssa ja mahdollisesti myös Maarannan edeltäjän Vesa Vuorelan (Metsäliitto) kanssa ainakin kerran hintahallinnasta.
182. Keskustelujen keskeisenä tavoitteena oli raakapuun, erityisesti pystykauppojen hintatason hillitseminen ja alentaminen. Saarimaa, Mutanen ja Maaranta keskustelivat tapaamisissa muun muassa yhtiöiden puuntarpeesta puulajeittain eriteltynä, yhtiöiden maksamista hinnoista sekä yhtiöiden keskihintatavoitteista ja enimmäishinnoista. Tapaamisessa keskusteltiin myös metsäpalveluasiakkaista ja muista yhtiöiden kanta-asiakkaista. Aluejohtajat lupasivat toisilleen pyrkivänsä pysymään erossa toisten metsäpalveluasiakkaista. Lisäksi aluejohtajat keskustelivat tapaamisissa siitä, mikä eri puulajien hinnan tulisi olla tulevaisuu-

⁵⁵ Saarimaan päiväkirja- ja kalenterimerkinnät, liite 3.

21.12.2006

nessa. Aluejohtajat myös sopivat, että yhtiöiden ei tulisi ylittää yhteisesti sovit-
tujen puutavaralajikohtaisia enimmäishintoja omassa ostohinnoittelussaan.
Saarimaa, Mutanen ja Maaranta keskustelivat myös siitä, kuinka kunkin tulisi
ohjeistaa omaa hankintaorganisaatiotaan keskusteluissa sovittujen tavoitteiden
saavuttamiseksi. Saarimaan mukaan Maarannan ja Mutasen kanssa käydyissä
hintahallintakeskusteluissa ei kuitenkaan käsitelty hinnoittelua yksittäisten lei-
miköiden tasolla, kuten myöhemmin tehtiin.

183. Saarimaa ohjeisti Mutasen ja Maarannan kanssa käymiensä keskustelujen pe-
rusteella omaa hankintaorganisaatiotaan. Saarimaa saattoi siten esimerkiksi
rauhottaa johtamansa hankinta-alueen piiripäälliköitä toteamalla, että kilpailijan
maksamat korkeat hinnat tulevat alenemaan ja että piiripäälliköiden ei siten tu-
le lähteä hintakilpailuun mukaan.
184. Jorma Saarimaa kertoi muistikirjansa merkintöjen perusteella tapaamisesta
14.4.1997 Stora Enson tiloissa, jossa olivat läsnä hänen lisäkseen Kari Wuolijoki
(Koskitukki)⁵⁶, Juhani Hongisto (Metsäliitto) ja Esko Leinonen (Stora Enso).
Saarimaa oli juuri aloittanut Etelä-Suomen aluejohtajana. Tapaamisessa keskus-
teltiin yleisellä tasolla siitä, että kokemukset hinnastoista ja toteutuneista hin-
noista eivät täsmänneet, sekä käytiin läpi yritysten kuusitukin hinnoittelua ja
etsittiin syitä siihen, miksi kuusitukin todellinen hinta eroaa hinnastojen ja Met-
lan hintatilastojen tiedoista. Tapaamisessa esitettiin epäilyjä siitä, että kuusitu-
kin myynnissä vaneriteollisuudelle olisi käytetty sorvilisää, mikä vääristäisi
kuusitukin hintaa. Osapuolet keskustelivat myös kuusitukin latvan läpimitta-
vaatimuksista, joissa eri yritysten välillä oli eroja, sekä lahokuusen ja muiden
epänormaalien lajien hinnoittelusta. Tapaamisessa esitettiin myös kysymys
kattohinnoista. Saarimaan mukaan metsäpäälliköt halusivat saada hinnat ku-
riin. Tapaamisessa oli kuitenkin todettu, ettei kattohinnasta keskustella. Osa-
puolet vaihtoivat Saarimaan muistiinpanojen ja kertomuksen mukaan tapaami-
sessa tietoja viikko-ostoista ja markkinaosuuksista sekä puukaupan edistymi-
sistä. Näistä asioista keskusteltiin kilpailijoiden tapaamisissa Saarimaan mu-
kaan usein. Saarimaa kertoi olleensa erityisen kiinnostunut Stora Enson hin-
noittelusta. Esko Leinonen oli vakuuttanut tapaamisessa antavansa piireille oh-

⁵⁶ Kari Wuolijoki on kertomuksensa mukaan ottanut osaa hintahallintatapaamisiin, joissa Metsäliiton, UPM-Kymmenen, ja Stora Enson aluejohtajat ovat keskustelleet puumarkkinatilanteesta ja hinnoittelusta. Wuolijoki kertoi osallistuneensa tapaamisiin silloin, kun joku aluejohtajista oli hänelle soittanut ja pyytänyt tapaamiseen. Wuolijoen mukaan kaikki aluejohtajat ovat soittaneet hänelle vaihtelevasti ja pyytäneet tapaamisiin, eikä hän voinut nimetä ketään, joka olisi ollut aktiivisempi kuin muut. Wuolijoki nimenomaisesti vahvisti olleensa hintahallintatapaamisissa, joissa on hänen lisäksi ollut paikalla Jorma Saarimaa, Jari Mutanen ja Antti Maaranta. Wuolijoki ei muista tarkasti sitä, milloin hän on lakannut osallistumasta tapaamisiin, mutta muistelee ottaneensa osaa vuoteen 1998 asti. Wuolijoen mukaan aluejohtajat ovat tapaamisissa pyrkineet hillitsemään raakapuun hinnan nousua. Aluejohtajat ovat vaihtaneet näkemyksiä raakapuun hinnoittelusta sekä siitä, mikä hintatason tulisi olla. Aluejohtajat saattoivat tapaamisissa ilmaista toisilleen, että yhtiö aikoo alentaa tietyn puutavaralajin hintaa esimerkiksi viidellä markalla. Tällöin muiden yhtiöiden aluejohtajat saattoivat ilmaista pitävänsä näkemystä oikeana. Ajoittain muiden yhtiöiden aluejohtajat saattoivat tällaisessa tapauksessa ilmaista, että myös he ovat tehneet vastaavanlaisen päätöksen. Tällaisissa tilanteissa Wuolijoki oletti yhtiöiden metsäpäälliköiden tosiasiallisesti sopineen hinnanalennuksesta keskenään jo ennen aluejohtajien tapaamista. Wuolijoki olettaa myös, että aluejohtajien väliset hintahallintatapaamiset ovat alun alkaen käynnistyneet metsäpäälliköiden aloitteesta.

21.12.2006

jeet rauhoittaa puukauppaa. Tapaamisessa sovittiin lisäksi seuraava tapaaminen 28.4.1997.

185. Saarimaa (UPM-Kymmene), Kari Wuolijoki (Koskitukki) ja Esko Leinonen (Stora Enso) tapasivat Kouvolassa todennäköisesti 28.4.1997. Tapaamisessa keskusteltiin puunhankinnasta, kunkin yhtiön maksamista hinnoista sekä yhteisen hintanäkemyksen eli "konsensuksen" löytymisestä.
186. Saarimaa kertoi tavanneensa Vesa Vuorelan (Metsäliitto), ja Jari Mutasen (tai Esko Leinosen) (Stora Enso) 14.8.1997. Tapaamisessa keskusteltiin samoista asioista kuin 28.4.1997. Saarimaa kertoi kalenterissaan olleen 14.8.1997 klo 15.00 olevan merkinnän "Tehdasmittaus". Kyseinen merkintä oli salanimi kilpailijoiden tapaamisille. Saarimaa tapasi Mutasen ja Antti Maarannan (Metsäliitto) 5.11.1997 Hotelli Cumuluksessa Helsinki-Vantaalla. Tapaamisessa keskusteltiin samoista asioista kuin edellisissä tapaamisissa.
187. UPM-Kymmenen metsäosastolla oli johtoryhmän kokous 21.1.1998 Haukilahdessa Saarimaan muistiinpanojen perusteella. Kokousta ennen Kilpailuvirasto oli tehnyt yllätystarkastukset metsäyhtiöiden puunhankintatoimipisteisiin. Myös Tiirilän päiväkirjassa on mainittu kyseinen johtoryhmän kokous 21.1.1998. Saarimaan mukaan tapaamisessa keskusteltiin kilpailulainsäädännöstä ja tähän viittaa hänen kirjoittamat muistiinpanot johtoryhmän tapaamisesta. Muistiinpanoihin on kirjoitettu, ettei edellinen meno voi jatkua ja että käytäntöä on muutettava. Muistiinpanoissaan on lista "almanakat, muistiot, sähköposti ja GSM". Saarimaan mukaan metsäpäällikkö oli antanut kokouksessa ohjeen, ettei mihinkään saa jäädä merkintää vastaisuudessa pidetyistä yhteyksistä.
188. Pekka Tiirilän päiväkirjamerkinnöissä on maininta Saarimaan puhelinsoitosta Tiirilälle 27.1.98. Merkinnän mukaan Saarimaa oli soittanut Tiirilälle ja kertonut edellisen päivän tapaamisesta Jari Mutasen ja Antti Maarannan kanssa. Saarimaa löysi merkinnän kalenteristaan, joka viittaa tapaamisen 26.1.1998 Kouvolan aseman asemaravintolassa edellä mainittujen henkilöiden kanssa sekä vahvasti Tiirilän päiväkirjamerkintöjen paikkansapitävyyden.⁵⁷
189. Saarimaa ja oletettavasti Antti Maaranta tapasivat 7.5.1998 Kouvolassa. Saarimaa olettaa, että myös Jari Mutanen (Stora Enso) oli mukana tapaamisessa. Saarimaa muistelee, että tapaaminen pidettiin hotelli Vaakunassa. Saarimaa ei ole kuitenkaan aivan varma osanottajista. Saarimaan kalenterissa on kyseessä olevan päivämäärän kohdalla merkintä AM, joka Saarimaan mukaan viittaa Antti Maarantaan. Saarimaa olettaa, että tapaamisen aiheena on ollut hintahalinta.⁵⁸

⁵⁷ Ks. kappale 131.

⁵⁸ Lisäksi Saarimaa muistaa tavanneensa Antti Maarannan kanssa Sirpalesaarella todennäköisesti vuonna 1998. Saarimaa ei löytänyt tapaamisesta kalenterimerkintää. Saarimaan mukaan Stora Enson aluejohtaja Mutanen ei jostain syystä päässyt paikalle. Saarimaa ja Maaranta keskustelivat tapaamisessa hintahallinnasta, puunhankintanäkymistä sekä puulajikohtaisesta puuntarpeesta.

21.12.2006

190. Saarimaa tapasi Mutasen ja Maarannan seuraavan kerran 25.6.1998 Sea Golf Rönnäsin Klubilla. Tapaamispaikasta huolimatta miehet eivät pelanneet golfia, vaan Saarimaa esitteli paikkaa Mutaselle ja Maarannalle. Myös Koskitukin Kari Wuolijoki osallistui tapaamiseen golfkentällä. Wuolijoen mukaan tapaamisessa keskusteltiin hintahallinnasta. Saarimaa tapasi Mutasen ja Maarannan 18.12.1998 Stora Enson omistamalla Inkeröisten klubilla. Vaikka kyseessä oli joululounas, tapaamisessa keskusteltiin myös hintahallinnasta, vaikka se ei ollut tapaamisen pääasia. Myös Koskitukin Kari Wuolijoki on todennäköisesti ollut joululounaalla.
191. Seuraava merkintä tapaamisesta Saarimaan kalenterissa on 19.3.1999, jolloin hän tapasi Jari Mutasen ja Antti Maarannan Kouvolan Vaakunassa. Tapaamisessa keskusteltiin hintahallinnasta, puukaupasta ja toteutuneista ostoista prosentuaalisesti kyseisenä vuotena sekä puukaupan rauhoittamisesta.
192. Saarimaan mukaan kilpailijat myös soittelivat toisilleen. Hänen kalenterissa on 12.4.1999 päivätty merkintä, soita AM/JM.
193. Saarimaa, Maaranta (Metsäliitto) ja Mutanen (Stora Enso) tapasivat Kuusankoskella Koskelassa (UPM-Kymmenen toimihenkilökerhon tiloissa) 21.4.1999. Lisäksi hän tapasi Maarannan ja Mutasen vielä 24.2.2000 Anjalankoskella Inkeröisten Klubilla ja 3.8.2000 Espoossa Metsäliiton pääkonttorissa. Tapaamisissa on keskusteltu hintahallinnasta.
194. Saarimaan mukaan tapaamiset harvenivat kohti vuotta 2000. Yksi syy tähän oli metsäteollisuuden hyvä vuosi ja puukaupan sujuminen.
195. Saarimaan mukaan Maaranta ja Mutanen eivät ole olleet vuoden 2000 jälkeen samoissa hintahallintaneuvotteluissa Saarimaan kanssa lukuun ottamatta lentokentällä vuonna 2001 pidettyä tapaamista, vaikka hankinta-alueet ovatkin olleet edelleen osittain maantieteellisesti päällekkäisiä.

Saarimaa Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 2001-2004

196. Vuoden 2000 syksyllä UPM-Kymmenen metsäosastolla toteutettiin organisatiouudistus, jonka yhteydessä Saarimaa siirtyi Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajaksi Lappeenrantaan. Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana toimiessaan Saarimaa kävi hintahallintakeskusteluja Olli Laitisen (Metsäliitto) ja Veli Hietalahden (Stora Enso) kanssa. Lisäksi tapaamisissa olivat ajoittain mukana myös Pekka T. Rajala (Stora Enso), Matti Karjula (Stora Enso), Juhani Hongisto (Metsäliitto) sekä Markku Pulkkinen (UPM-Kymmenen). Esko Leinonen (Stora Enso) oli myös läsnä jossain tapaamisissa ennen jäämistään eläkkeelle. Saarimaanmuistikuvan mukaan Timo Panhelainen (UPM-Kymmenen) saattoi olla myös jossain tapaamisissa, mutta Saarimaa ei kuitenkaan ole asiasta varma. Saarimaan mukaan myös sellaisia palaverieja, joissa mukana oli Rajala, Pulkkinen ja Hietalahti, oli ainakin kerran Joensuussa ja keran Paasniemellä.

21.12.2006

197. Saarimaan mukaan Olli Laitinen oli aloitteellisin tapaamisten koollekutsumisessa, mutta myös Veli Hietalahti oli Saarimaan mukaan usein aloitteellinen. Saarimaan mukaan Laitinen, Hietalahti, Leinonen ja Rajala ilmaisivat kokouksissa saaneensa kehotuksen hintahallintakeskustelujen käymiseen ja ohjeet keskustelujen tavoitteista omilta metsäpäälliköiltään.
198. Aluejohtajat keskustelivat tapaamisissa puumarkkinatilanteesta, yhtiöiden maksamista hinnoista, yhtiöiden hintatavoitteista ja enimmäishinnoista sekä yhteisistä hintanäkemyksistä. Aluejohtajat sopivat lisäksi yhteisistä puutavara-lajikohtaisista hinnanalennuspyrkimyksistä. Aluejohtajat käyttivät hintahallintakeskusteluissa apuna kuntakohtaisia hintatilastoja vuonna 2001. Aluejohtajat konkretisoivat hintahallintakeskusteluja vertailemalla säännöllisesti kunkin yhtiön tietyissä kunnissa maksamia hintoja ja tukeutumalla hintahallintakeskusteluissa kuntakohtaisiin hintavertailuihin. Tapaamisissa kunkin yhtiön edustaja näytti tai kertoi yhtiön tiettyjen kuntien alueella maksamat hinnat muiden yhtiöiden aluejohtajille, jotka kirjasivat tiedot muistiin. Vaihdetut hintatiedot olivat hyvin tuoreita, minkä lisäksi osallistujat luottivat Saarimaan mukaan tietojen aitouteen. Saarimaan mukaan UPM-Kymmenen muille antamat tiedot olivat paikansapitäviä. Konkreettisten kuntakohtaisten hintavertailujen avulla aluejohtajat kykenivät paremmin selvittämään yhtiöiden maksamien hintojen eroja sekä tarkentamaan hintahallintakeskustelujen sisältöä. Saarimaa on kertomuksensa mukaan aluksi ihmetellyt tapaamisissa vertailtujen tietojen yksityiskohtaisuutta ja sitä, että kokouksiin valmistauduttiin huolellisemmin etukäteen. Tapana oli, että se, joka toimi isäntänä kokouksissa, toimi kokouksen sihteeri-
nä/kirjanpitäjänä. Saarimaan mukaan kuntakohtaisia tilastoja oli käytetty alueella jo ennen hänen tuloaan Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajaksi. Tilastojen käytössä oli alueellisia eroja. Itä-Suomessa tehtiin tilastoista kunnan vertailut, kun Etelä-Suomessa kilpailijat vain kertoivat toisilleen omat lukunsa. Saarimaan mukaan Metsäliiton edustajat olivat tässä suhteessa innokkaimmat.
199. Saarimaan siirryttyä Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajaksi ensimmäinen, ns. "tutustumistapaaminen" muiden yhtiöiden aluejohtajien kanssa oli 11.1.2001 Punkaharjulla Finnforestin Punkansalmen tehtaan edustussaunassa. Saarimaa ei ole varma, oliko Metsäliitolta paikalla Juhani Hongisto vai Olli Laitinen. Stora Ensolta paikalla oli Vesa Hietalahti. Tapaamisessa käytettiin apuna kuntakohtaisia tilastoja.
200. Lisäksi Saarimaan muistikuvan mukaan Saarimaa, Olli Laitinen (Metsäliitto), Juhani Hongisto (Metsäliitto), Veli Hietalahti (Stora Enso), Matti Karjula (Stora Enso) ja Esko Leinonen (Stora Enso) tapasivat vuonna 2001 UPM-Kymmenen vaneritehtaalla Ristiinassa sijaitsevalla Pelloksen edustuskerholla Itä-Suomen kuuluessa Saarimaan hankinta-alueeseen. Tapaaminen tapahtui tammikuun tutustumistapaamisen ja 5.3.2001 pidetyn tapaamisen välissä. Kyseisessä tapaamisessa vertailtiin kuntakohtaisia tietoja.
201. Kaukaan kerholla järjestettiin 5.3.2001 tapaaminen, johon osallistuivat Jorma Saarimaan mukaan hänen lisäksi Veli Hietalahti ja Olli Laitinen. Saarimaa ei ole kuitenkaan varma osanottajista. Saarimaa on tapaamisessa käyttänyt muun muassa kuntakohtaista kustannusvertailutaulukkoa, jonka ajopäivämäärä on

21.12.2006

4.3.2001 ja joissa on painettuna UPM-Kymmenen maksamat keskimääräiset hinnat tietyltä ajanjaksolta kunnittain eriteltynä. Jorma Saarimaa on tapaamisessa kirjoittanut käsin UPM-Kymmenen tietojen viereen muiden yhtiöiden antamat hintatiedot. Hietalahti ja Laitinen toimivat Saarimaan mukaan vastaavalla tavalla. Lisäksi yhteen taulukkoon on koottu samoja kuntia koskevat kaikkien yhtiöiden edellisissä kokouksissa antamat hintatiedot. Kyseessä on Saarimaan mukaan edellisten kokousten muistiinpanot puhtaaksi kirjoitettuna. Saarimaa on tehnyt taulukon toimiessaan tapaamisessa sihteerinä. Alkuperäisessä taulukossa on punaisella merkitty maksettu korkein hinta koko tarkastelun aikavälillä. 5.3.2001 järjestetyssä tapaamisissa ja muissa tapaamisissa vuonna 2001 on käyty myös läpi metsäkeskuskohtaisia taulukoita, taulukkoja eri piirien pysy- ja hankintakaupoista ja MT ry:n tilastoja. Kaikki edellä mainitut taulukot ja muistiinpanot tapaamisesta ovat liitteenä.⁵⁹

202. Saarimaa tapasi Maarannan ja Mutasen 11.4.2001 Vantaan Cumulus-hotellissa. Tapaamisen aiheena oli hintahallinta. Saarimaan mukaan tapaaminen oli järjestetty Christer Westbergin toivomuksesta, mutta tämä oli myöhästynyt lentokoneesta ja jäänyt tapaamisesta pois. Westberg ei tuntenut Maarantaa eikä Mutasta ja Saarimaan oli tarkoitus esitellä Westberg Maarannalle ja Mutaselle tapaamisessa. Tutustuminen oli tarpeen, koska Riihimäen piiri siirtyi organisaatiouudistuksen myötä Westbergin johtamaan Länsi-Suomen alueeseen. Tapaamisessa keskusteltiin markkinatilanteesta, hintakehityksestä sekä toimenpiteistä hinnan hallitsemiseksi.
203. Saarimaa tapasi Veli Hietalahden (Stora Enso), Esko Leinosen ja Olli Laitisen (Metsäliitto) Stora Enson metsäosaston edustusmajalla Viitalammella 1.10.2001. Tapaamisen aiheena oli puumarkkinatilanne ja hintahallinta.
204. Saarimaa myöntää osallistuneensa Westbergin mainitsemaan, syksyllä 2001 Helsinki-Vantaan lentoaseman lähellä sijaitsevassa hotellissa pidettyyn tapaamiseen. Tapaaminen oli todennäköisesti 8.10.2001.
205. Lisäksi Saarimaan kalenterissa on merkintä tapaamisesta 5.11.2001 sekä 6.11.2001. Saarimaa keskusteli Hietalahden, Leinosen ja Laitisen kanssa hintahallinnasta 5.11.2001 Punkaharjulla Metsäliiton edustussaunalla tai 6.11.2001 Stora Enson edustusmajalla Viitalammella. Saarimaa ei muista tarkkaan tapaamisia, mutta päättelee, etteivät merkinnät Punkaharjusta ja Viitalammesta voi viitata muuhun kuin hintahallintatapaamisiin. Saarimaa olettaa, että toinen em. tapaamisajoista ei ole sopinut kaikille kolmelle, joten tapaamista on siirretty päivällä. Saarimaan muistikuvan mukaan syynä useisiin perättäisiin ja lyhyen ajan sisällä pidettyihin tapaamisiin (siis 1.10.2001, 8.10.2001 ja 5/6.11.2001) on ollut voimakas tarve hintakehityksen rauhoittamiseen sekä esimiehiltä tulleet vahvat kehotukset hinnan hallitsemiseen.
206. Vuoden 2002 paikkeilla Stora Enson edustajat ilmoittivat, etteivät ole enää halukkaita vertailemaan kuntakohtaisia tilastoja. Saarimaa, Laitinen, Hietalahti ja Leinonen eivät Saarimaan mukaan vertailleet vuoden 2001 jälkeen kuntakoh-

⁵⁹ Ks. liite 4.

21.12.2006

taisia pystyhintatietoja hintahallintakeskustelujensa konkretisoimiseksi. Aluejohtajat tapasivat kuitenkin edelleen keskustellakseen markkinanäkymistä ja hintahallinnasta. Tapaamisissa keskusteltiin siten edelleen yhtiöiden maksamista hinnoista, yhtiöiden hintatavoitteista, enimmäishinnoista ja yhtiöiden yhteisistä hintanäkemyksistä sekä sovittiin yhteisistä puutavaralajikohtaisista hinanalennuspyrkimyksistä. Tapaamisissa saatettiin siten sopia esimerkiksi siitä, että yhtiöt pyrkivät alentamaan tietyn puulajin hintaa kahden kuukauden kuluessa 1 euro/m³.

207. Helsingissä 19.3.2002 pidettyjen metsäpäivien yhteydessä Stora Enson pääkonttorilla järjestettiin tapaaminen, johon osallistuivat Jorma Saarimaa, Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene), Matti Karjula (Stora Enso), Pekka T. Rajala (Stora Enso), Veli Hietalahti (Stora Enso) ja Olli Laitinen (Metsäliitto). Tapaamisen aiheena oli hintahallinta. Tapaamisen painoarvo oli suuri, koska siihen osallistui myös yksi metsäpäälliköistä (Matti Karjula), joka myös veti tapaamista. Saarimaan kertomuksen mukaan tämä oli ainut tapaaminen metsäpäivien yhteydessä. Saarimaan muistikuvan mukaan osapuolet olivat tavanneet metsäpäälliköiden keskustelujen seurauksena. Tapaamisessa painotettiin maltillisuutta puunostossa Itä-Suomessa.
208. Saarimaa tapasi 20.5.2002 Kerimäellä UPM-Kymmenen Paasniemen huvilalla Olli Laitisen (Metsäliitto), Pekka T. Rajalan (Stora Enso) ja Veli Hietalahden (Stora Enso). Tapaamisessa oli läsnä myös Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene). Tapaamisen aiheena oli hintahallinta.
209. Saarimaan mukaan aluejohtajat ovat tavanneet 5.9.2002 Savonlinnassa. Tapaaminen oli joko Järvi-Suomen Uittoyhdistyksen tai Stora Enson tiloissa ja siihen osallistui Saarimaan lisäksi Vesa Hietalahti (Stora Enso) ja Olli Laitinen (Metsäliitto). Pekka Rajalan (Stora Enso) ja Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene) osallistumisesta Saarimaa ei ollut varma. Tapaamisessa keskusteltiin syksyn puukaupanäkymistä ja hintahallinnasta.
210. Saarimaan mukaan tammi-helmikuussa 2003 Stora Enson kämpällä Joensuun lähellä pidetyssä tapaamisessa Pekka T. Rajala (Stora Enso) ja Veli Hietalahti (Stora Enso) totesivat Jorma Saarimalle, Markku Pulkkiselle ja Olli Laitiselle (Metsäliitto), että esimiehet ovat kieltäneet heitä jatkamasta yksityiskohtaisia numerotietoihin perustuvia, markkinatilanteeseen ja hintahallintaan liittyviä keskusteluja kilpailijoiden kanssa. Tapaamisessa keskusteltiin siten hyvin yleisellä tasolla markkinanäkymistä. Saarimaa ja Pulkkinen kertoivat Stora Enson aluejohtajien muuttuneesta linjasta UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmän kokouksessa, minkä seurauksena myöhemmin paljastui, että Rajalan ja Hietalahden käsitys yksityiskohtaisten hintahallinta- ja markkinatilannekeskustelujen kieltämisestä perustui väärinkäsitykseen, joten keskustelujen sisältö palasi hyvin pian ennalleen.
211. Saarimaa tapasi 19.5.2003 Olli Laitisen (Metsäliitto), Pekka T. Rajalan (Stora Enso) ja Veli Hietalahden (Stora Enso) Metsäliiton edustussaanalla Punkaharjulla. Tapaamisessa oli läsnä myös Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene). Tapaamisessa käytiin hintahallintakeskusteluja, mutta yleisemmällä tasolla kuin aikai-

21.12.2006

semmin. Tapaamisen lopuksi paikalle tuli myös Esko Leinonen (Stora Enso), joka oli jäänyt jo eläkkeelle. Tapaamisessa lahjoitettiin hänelle lahja eläkkeelle siirtymisen vuoksi.

212. Saarimaa muistaa tavanneessa syksyllä 2003 Olli Laitisen ja Veli Hietalahden ainakin kerran. Tapaamisen aiheena oli hintahallinta. Saarimaan kalenterissa on päiväyksen 7.10.2003 kohdalla merkintä, joka voisi viitata tällaiseen tapaamiseen Savonlinnassa Laitaatsilta-yhtiöiden tiloissa.

Saarimaa Itä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 2004-

213. Saarimaa on tavannut Veli Hietalahden (Stora Enso) ja Olli Laitisen (Metsäliitto) Savonlinnassa Laitaatsilta-yhtiöiden tiloissa 14.4.2004. Tapaamisessa aluejohtajat keskustelivat yhtiöiden keskihintatavoitteista ja hintahallinnasta. Saarimaan mukaan aluejohtajat olivat sopineet aikaisemmin, todennäköisesti vuoden 2003 loppupuolella, tapaavansa keväällä 2004.
214. Tapaamisessa keskusteltiin myös UPM-Kymmenen suurista ostomääristä ja sekä UPM-Kymmenen oman tavoitehinnan että kilpailijoiden kanssa yhteiseen näkemykseen perustuvan tavoitehinnan ylittävistä hankintahinnoista Savonlinnan seudulla yhdellä viikolla. Suuri hankintamäärä ja korkea hinta näkyivät valtakunnallisissa tilastoissa. Saarimaa totesi tapaamisessa Hietalahdelle ja Laitiselle, että kyseessä oli "työtaturma".

7.3.6 Markku Pulkkinen – UPM-Kymmene

215. Markku Pulkkinen on toiminut UPM-Kymmenen Kainuun hankinta-alueen aluejohtajana 1.4.1997 lähtien Kajaanissa. Pohjois-Karjala liitettiin Pulkkinen johtamaan hankinta-alueeseen 2001. Pulkkinen siirtyi Keski-Suomen hankinta-alueen aluejohtajaksi 1.1.2004, kun Kainuun hankinta-alue lopetettiin loppuvuodesta 2003.
216. Pulkkinen mukaan Hannu Vainio on vuonna 2002 kehottanut UPM-Kymmenen aluejohtajia keskustelemaan kilpailevien yhtiöiden aluejohtajien kanssa ja sopimaan toimenpiteistä hintakehityksen rauhoittamiseksi. Pulkkinen ei pystynyt täsmällisemmin nimeämään ajankohtaa. Käsky koski Pulkkinen mukaan kaikkia UPM-Kymmenen aluejohtajia. Pulkkinen mukaan UPM-Kymmenen metsäosaston johto on lisäksi antanut ohjeen, jonka mukaan kilpailijoiden kanssa käytävät hintahallintakeskustelut tulee rajata aluejohtajatasolle. UPM-Kymmenen metsäosaston johto kielsi siten Pulkkinen mukaan piiripäälliköitä ja ostohenkilöitä keskustelemasta kilpailijoiden kanssa hintahallinnasta.
217. Aluejohtajana toimiessaan Pulkkinen on keskustellut Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajien kanssa puumarkkinatilanteesta, maksetuista hinnoista sekä tulevasta hintatavoitteista. Keskusteluissa oli aina huoli myös puun kokonaistarjonasta ja puukaupan vilkastuttamisesta. Keskustelut käytiin "me ja muut" – tilastojen pohjalta. Pulkkinen ei ole paljastanut UPM-Kymmenen maksamia hintoja. Pulkkinen on käynyt keskusteluja pääasiassa Matti Karjulan (Stora Enso), Esa Ojalan (Stora Enso), Matti Koivistoinen (Stora Enso) Veijo Tidenbergin

21.12.2006

(Stora Enso), Pekka Kaurasen (Metsäliitto) ja Juhani Hongiston (Metsäliitto) kanssa.

218. Pulkkinen mukaan aluejohtajien välisten keskustelujen tarkoituksena on ollut raakapuun hinnan alentaminen ja hintoihin kohdistuvien nousupaineiden hillitseminen eli hintahallinta. Lisäksi tarkoituksena oli tarjonnan lisääminen ja ylläpito sekä puukaupan ilmapiirin kehittäminen metsänomistajiin päin. Aluejohtajat keskustelivat muun muassa yhtiöiden puuntarpeesta puulajeittain eriteltynä, yhtiöiden maksamista hinnoista sekä yhtiöiden keskihintatavoitteista ja enimmäishinnoista. Lisäksi aluejohtajat keskustelivat tapaamisissa siitä, mikä eri puulajien hinnan tulisi olla tulevaisuudessa, ja sopivat yhtiöiden tulevasta puulajikohtaisesta hinnoittelusta. Tapaamisissaan aluejohtajat muun muassa sopivat, että yhtiöt pyrkivät alentamaan tietyn puulajin hintatasoa tarkastelujaksolla noin yhdellä eurolla.
219. Hintahallintakeskustelujen seurauksena Pulkkinen on hillinnyt oman ostoorganisaationsa hinnoittelua esimerkiksi toteamalla oman hankinta-alueensa piiri-päälliköille, että kilpailijoiden maksamat hinnat tulevat alenemaan ja että piiri-päälliköiden tulee ottaa tämä huomioon antaessaan ohjeita omille alaisilleen.
220. Pulkkinen on aluejohtajana toimiessaan keskustellut vuosina 1997-2003 Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajien kanssa raakapuun hintahallinnasta vähintään kymmenen kertaa. Pulkkinen ei ole merkinnyt tapaamisia kalenteriin tai muistikirjaan, eivätkä jäljempänä mainitut, yksilöidyt tapaamiset siten anna koko kuva keskustelujen laajuudesta ja toistuvuudesta. Pulkkinen ei ole säilyttänyt vanhoja kalentereitaan.
221. Vuonna 2001, kun Pohjois-Karjala liitettiin Pulkkinen johtamaan hankinta-alueeseen, joko Pekka T. Rajala (Stora Enso) tai Olli Laitinen (Metsäliitto) otti häneen yhteyttä ja pyysi mukaan hintahallintakeskusteluihin.
222. Pulkkinen tapasi Joensuussa hotelli Kimmelissä Matti Karjulan (Stora Enso, toimi tuolloin Pohjois-Karjalassa aluejohtajana) ja todennäköisesti Juhani Hongiston (Metsäliitto). Tapaamisen aiheena oli puumarkkinatilanne ja hintahallinta. Pulkkinen ei ole täysin varma, osallistuiko Metsäliitosta tapaamiseen Hongisto vai joku muu. Pulkkinen ei kykene yksilöimään tapaamisen ajankohtaa.
223. Pulkkinen tapasi Savon Sellun tiloissa Pekka Kaurasen (Metsäliitto, toimi tuolloin Keski-Suomen aluejohtajana) sekä Esa Ojalan (Stora Enso, aluejohtaja, Keski-Suomi) ja Matti Koivistoisen (Stora Enso). Tapaamisen aiheena oli puumarkkinatilanne ja hintahallinta. Pulkkinen ei kuitenkaan kykene yksilöimään tapaamisten ajankohtaa.
224. Edellä mainitun Savon Sellun tiloissa järjestetyn tapaamisen lisäksi Pulkkinen on keskustellut Kaurasen, Ojalan ja Koivistoisen kanssa Savon puumarkkinoiden hintahallinnasta ainakin kaksi tai kolme kertaa. Pulkkinen on keskustellut

21.12.2006

myös Veijo Tidenbergin⁶⁰ (Stora Enso) kanssa ennen kuin Tidenberg jäi eläkkeelle. Pulkkinen ei muista, milloin tapaaminen on ollut.

225. Pulkkinen muistaa olleensa paikalla tapaamisessa, joka Saarimaan kertoman mukaan järjestettiin Helsingissä 19.3.2002 pidettyjen metsäpäivien yhteydessä Stora Enson pääkonttorilla. Tapaamiseen osallistuivat Saarimaan mukaan hänen lisäksi Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene), Matti Karjula (Stora Enso), Pekka T. Rajala (Stora Enso), Veli Hietalahti (Stora Enso) ja Olli Laitinen (Metsäliitto). Antti Maarannan (Metsäliitto) osallistumisesta Saarimaa ei ole varma. Tapaamisen aiheena oli hintahallinta. Pulkkinen on ollut tapaamisessa läsnä ja muistaa paikalla olleen Saarimaan lisäksi Pekka T. Rajalan (Stora Enso), Veli Hietalahden (Stora Enso) ja Matti Karjulan (Stora Enso). Pulkkinen ei muista osallistuvatko Olli Laitinen tai Antti Maaranta tapaamiseen.
226. Pulkkinen tapasi Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajat UPM-Kymmenen Kaukaan edustussaunassa. Pulkkinen ei muistanut tapaamisen ajankohtaa, mutta myöntää, että kyseessä oli sama tapaaminen, josta Saarimaa on maininnut. Saarimaan kertoman mukaan Saarimaa tapasi 20.5.2002 Kerimäellä UPM-Kymmenen Paasniemen huvilalla Olli Laitisen (Metsäliitto), Pekka T. Rajalan (Stora Enso) ja Veli Hietalahden (Stora Enso). Tapaamisessa oli läsnä myös Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene) ja tapaamisen aiheena oli hintahallinta.
227. Pulkkinen tapasi yhdessä Jorma Saarimaan kanssa Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajia Stora Enson kämpällä Joensuun lähellä talvella 2002-2003. Pulkkinen ei kyennyt nimeämään läsnäolijoita. Pulkkinen muistikuvan mukaan Saarimaan kertomus tapaamisesta pitää paikkaansa. Saarimaan kertoman mukaan talvella 2002-2003 Stora Enson kämpällä Joensuun lähellä pidetyssä tapaamisessa Pekka T. Rajala (Stora Enso) ja Veli Hietalahti (Stora Enso) totesivat Jorma Saarimalle, Markku Pulkkiselle ja Olli Laitiselle (Metsäliitto), että esimiehet ovat kieltäneet heitä jatkamasta yksityiskohtaisia numerotietoihin perustuvia, markkinatilanteeseen ja hintahallintaan liittyviä keskusteluja kilpailijoiden kanssa. Tapaamisessa keskusteltiin siten hyvin yleisellä tasolla markkinanäkymistä. Saarimaa ja Pulkkinen kertoivat Stora Enson aluejohtajien muutuneesta linjasta UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmän kokouksessa, minkä seurauksena myöhemmin paljastui, että Rajalan ja Hietalahden käsitys yksityiskohtaisten hintahallinta- ja markkinatilannekeskustelujen kieltämisestä perustui väärinkäsitykseen, joten keskustelujen sisältö palasi hyvin pian ennalleen.
228. Pulkkinen myöntää myös tavanneensa keväällä 2003 yhdessä Jorma Saarimaan kanssa Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajia Metsäliiton edustussaunalla Punkaharjulla. Saarimaan kertoman mukaan hän tapasi 19.5.2003 Olli Laitisen (Metsäliitto), Pekka T. Rajalan (Stora Enso) ja Veli Hietalahden (Stora Enso) Metsäliiton edustussaunalla Punkaharjulla. Tapaamisessa oli läsnä myös Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene). Tapaamisen aiheena oli hintahallinta. Tapaamisen lopuksi paikalle tuli myös Esko Leinonen (Stora Enso), joka oli jäänyt jo eläkkeelle. Tapaamisessa lahjoitettiin hänelle lahja eläkkeelle siirtymisen

⁶⁰ Veijo Tidenberg on jäänyt eläkkeelle keväällä 2001.

21.12.2006

vuoksi. Pulkkisen mukaan hän ja Saarimaa ovat kertoneet samasta tapaamisesta.

229. Edellä mainittujen tapaamisten lisäksi Pulkkinen on tavannut Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajia Stora Enson Oulun paperitehtaan neuvottelutiloissa ja Oulussa Vaakuna-hotellissa. Tapaamisissa on ollut mukana Matti Karjula (Stora Enso), Jouko Mattanen (Stora Enso) ja Jari Rantamäki (Stora Enso). Pulkkisen mukaan myös Pekka Rajala (UPM-Kymmene) on saattanut osallistua kerran tapaamisiin ennen vuotta 1999. Tapaamisissa on Pulkkisen mukaan lähinnä seurusteltu ja keskusteltu siitä, miten kauppa on käynyt. Tapaamisissa on tarkasteltu Metsäteollisuus ry:n tuottamia ”me vs. muut” -tilastoja. Tapaamisten tavoitteena on ollut kokonaistarjonnan lisääminen. Tapaamisia on ollut muutaman kerran vuodessa vuosina 1998-2002. Pulkkisen mukaan on mahdollista, että tapaamisia on ollut myös vuosina 1997 ja 2003. Hankinta-alueet eivät Pohjoisessa olleet yhtiöillä samat maantieteellisesti, joten hintatietojen vertailu ei ollut niin yksinkertaista kuin esim. Itä-Suomessa.

7.3.7 Christer Westberg – UPM-Kymmene

230. Christer Westberg on toiminut Raumalla UPM-Kymmenen Länsi-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 1.5.1992 alkaen. Westberg toimi aluejohtajana vuoden 2004 alkuun asti, jolloin hän jäi eläkkeelle.
231. Westberg on keskustellut epäsäännöllisin väliajoin mutta toistuvasti raakapuun hankintahinnoista ja –määristä sekä hintahallinnasta Metsäliiton Länsi-Suomen hankinta-alueen aluejohtajan Juha Levosen kanssa. Juha Levonen toimi Länsi-Suomen alueen aluejohtajana vuosina 1996-1999. Westberg ja Levonen keskustelivat hintahallinnasta toistensa työhuoneissa pidetyissä tapaamisissa. Tapaamisten aiheena ei välttämättä ollut yksinomaan hintahallinta.⁶¹
232. Westberg ja Levonen käyttivät hintahallintakeskusteluissaan apuna Metsäteollisuus ry:n ”me vs. muut” -tilastoja. Westberg ja Levonen pitivät toisensa tietoisina yhtiöiden ostomääristä ja -hinnoista paljastamalla toisilleen omaa työntantajansa koskevan Metsäteollisuus ry:n laatiman alueellisen ”me vs. muut” -tilaston hankintamääriä ja –hintoja koskevat tiedot. Keskustelujen tarkoituksena oli kollegan rauhoittaminen ja luottamuksen synnyttäminen, jotta saavutettaisiin tai säilytettäisiin vakaa hintataso ja häiriötön kaupankäynti. Edellisen viikon toteutuneiden yhtiökohtaisten hankintahintojen lisäksi Westberg ja Levonen keskustelivat myös yhtiöiden tulevasta hinnoittelusuunnitelmista. Mahdollisista hintatason nostamisesta Westberg ja Levonen vaikenivat.
233. Westberg pitää todennäköisenä, että hän on keskustellut hintahallinnasta ja vertaillut yhtiöiden maksamia hintoja vastaavalla tavalla myös Levosen seuraajan Yrjö Perälän kanssa. Westberg ei kuitenkaan muista tarkasti Perälän kanssa käymiensä keskustelujen sisältöä.

⁶¹ Ks. Juha Levosen kertomus, kohta 7.4.5 .

21.12.2006

234. Westberg osallistui syksyllä 2001 Helsinki-Vantaan lentoaseman lähellä sijaitsevassa hotellissa pidettyyn tapaamiseen. Tapaaminen oli todennäköisesti 8.10.2001. Westberg ei kyennyt yksilöimään ajankohtaan varmasti, mutta hänen muistikuvansa mukaan tapaaminen oli myöhemmin kuin Saarimaan mainitsema tapaaminen 11.4.2001, josta Westberg myöhästyi.⁶² Tapaamiseen osallistuivat Westbergin lisäksi Jari Mutanen (Stora Enso), Olli Laitinen (Metsäliitto) ja Antti Maaranta (Metsäliitto). Lisäksi tapaamiseen osallistui Westbergin muistikuvan mukaan Metsäliiton Pohjois-Suomen aluejohtaja Jari Hurskainen. Westberg ei kuitenkaan ole varma Hurskaisen osallistumisesta. Saarimaa ei mielestään ole koskaan osallistunut hintahallintatapaamiseen, jossa Hurskainen olisi ollut mukana. UPM-Kymmenestä paikalla oli Westbergin lisäksi Jorma Saarimaa Westbergin mukaan tapaamisessa keskusteltiin lähinnä Itä- ja Keski-Suomen puumarkkinatilanteesta sekä hintahallinnasta. Westberg muistelee, että tapaamisen taustalla olisi saattanut olla se, että Itä- ja Keski-Suomessa oli vaikeuksia saada puukauppa käyntiin. Tapaamisessa aluejohtajat vertailivat hankinta-alueillaan maksamia puulajikohtaisia hintoja. Westberg ei muista, päätyivätkö aluejohtajat tapaamisessa yhteiseen hinnoittelunäkemykseen. Westberg ei tiedä kenen aloitteesta tapaaminen järjestettiin, mutta hänet tapaamiseen kutsui Jorma Saarimaa.
235. Westbergin mukaan UPM-Kymmenen metsäpäällikkö Pekka Tiilikä on Kilpailuviraston tekemien tarkastusten jälkeen ohjeistanut hankintaorganisaatiota siten, että kilpailijoiden kanssa käytäviä hintahallintakeskustelujen käyminen oli luvallista ainoastaan aluejohtajatasolla. Lisäksi UPM-Kymmenen metsäpäällikkö kehotti samalla hävittämään kaikki hintahallintakeskusteluja koskevat dokumentit. Westbergin mukaan sekä Pekka Tiilikä että Hannu Vainio ovat ilmaisseet aluejohtajille, että hintahallintakeskustelujen käyminen kilpailijoiden kanssa on tarpeellista ja suotavaa.
236. Noin vuoteen 1998 asti Länsi-Suomen hankinta-alueella puun kysyntä on ollut tarjontaan nähden huomattavan suurta, joten hintakeskusteluille on ollut luontainen yllyke. Myös vuonna 2004 oli Westbergin mukaan odotettavissa verotuksesta johtuvaa niukkuutta puun tarjonnassa.
237. Westbergin mukaan myös kilpailunrajoituslain kannalta sallittuina pidettävien yhtiöiden väliseen puunvaihtoon liittyvien tapaamisten yhteydessä oli mahdollisuus puhua yhtiöiden maksamista hankintahinnoista. Puunvaihtoista ei päätetty hankinta-alueen sisällä, vaan vaihtoja koskevat päätökset tehtiin korkeammalla tasolla. Puunvaihtoon liittyen UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt, aluejohtajat ja tietyt muut puunhankinnan kanssa tekemisissä olevat johtajat kokoontuivat kuitenkin ajoittain. Tapaamisten tarkoituksena oli tiedottaa yhtiöiden hankinta-alueiden johdolle tehdyistä puunvaihtosopimuksista ja sitouttaa hankinta-alueiden johto tehtyihin puunvaihtosopimuksiin.
238. Westberg pitää mahdollisena, että UPM-Kymmenen ja Metsäliiton edustajat keskustelivat tällaisissa puunvaihtokokouksissa muun muassa puun hinnoittelusta ja hankintatavoitteista. Westbergin mukaan puunvaihtokokouksiin osallis-

⁶² Westbergin kalenterimerkinnät, liite 5.

21.12.2006

tuneet aluejohtajat ovat saattaneet keskustella tapaamisten yhteydessä myös oman hankinta-alueensa hintahallinnasta ja hinnoittelusuunnitelmista kilpailevan yhtiön aluejohtajien kanssa. Westberg ei kuitenkaan usko, että tapaamisissa olisi vertailtu yksityiskohtaisesti yhtiöiden eri hankinta-alueilla maksamia hintoja. UPM-Kymmenestä puunvaihtokokouksiin osallistuivat Westbergin mukaan hänen itsensä lisäksi ainakin Hannu Vainio, Pekka Rajala, Jorma Saari-
maa, Markku Pulkkinen, Sixten Sunabacka ja Pekka Ropponen. Kokouksiin osallistui mahdollisesti myös Antero Koskinen.

239. Westbergin mukaan UPM-Kymmene järjesti tällaisen UPM-Kymmenen ja Metsäliiton väliseen puunvaihtoon liittyvän tapaamisen Valkeakoskella Antinkärjessä talvella 2000/2001. Tapaamista isännöi Westbergin mukaan Hannu Vainio.
240. Viimeisin tällainen laaja puunvaihtokokous pidettiin Westbergin mukaan talvella 2001/2002 Lohjalla Kirkniemessä. Kokouksen isäntänä toimi Metsäliiton Markku Melkko. Juha Levonen toimi tuolloin Metsäliiton hankinnasta vastaavana johtajana, ja hän oli mukana kokouksessa. Westbergin mukaan yhtiöiden tarkoituksena oli pitää vastaavanlainen puunvaihtokokous kesällä 2003, mutta tapaamista ei lopulta järjestetty.

7.3.8 Timo Panhelainen – UPM-Kymmene

241. Timo Panhelainen toimi UPM-Kymmenen Itä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana ja tuontijohtajana 1.8.1997-31.12.2000. Vuodesta 2001 alkaen Panhelainen on toiminut UPM-Kymmenen tuontijohtajana. Panhelainen toimi Kymenlaakson hankinta-alueen aluejohtajana 1.4.1981-1.6.1990 ja Tehdaspuun varatoimitusjohtajana 1.6.1990-30.4.1996. Panhelainen toimi UPM-Kymmenen hankintajohtajana 1.5.1996-31.7.1997.
242. Panhelaisen mukaan raakapuusta maksettavan hinnan pitäminen mahdollisimman alhaisella tasolla oli keskeinen osa aluejohtajan työtä. UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmän kokouksissa hinnoittelu oli keskeisessä osassa ja metsäpäällikkö pyrki toistuvasti kiinnittämään huomiota hinnoittelun merkitykseen. Metsäpäällikkö antoi Panhelaisen mukaan aluejohtajien usein myös ymmärtää, että Metsäliiton ja Stora Enson aluejohtajien kanssa olisi syytä keskustella ja pyrkiä löytämään keinot puun hinnan hallitsemiseksi. Panhelaisen mukaan sekä Pekka Tiilikä että Hannu Vainio kehottivat metsäosaston johtoryhmässä aluejohtajia keskustelemaan hintahallinnasta kilpailijoiden kanssa. Metsäpäällikkö saattoi Panhelaisen mukaan kehottaa hintahallintakeskusteluihin myös kahdenkeskisissä metsäpäällikön ja aluejohtajan välisissä keskusteluissa. Metsäpäälliköt saattoivat myös antaa ymmärtää keskustelleensa hinnoittelusta ja hintahallinnasta kilpailevien yhtiöiden metsäpäälliköiden kanssa.
243. Panhelaisen mukaan metsäosaston johtoryhmässä kiellettiin Kilpailuviraston tekemien tarkastusten jälkeen aluejohtajatason alapuolella käytävät hintahallintakeskustelut kilpailijoiden kanssa. Samalla aluejohtajia käskettiin hävittämään kaikki hintahallintakeskusteluihin liittyvät dokumentit ja vastaisuudessa pidättymään hintahallintakeskustelujen dokumentoinnista.

21.12.2006

244. Panhelainen on keskustellut hintahallinnasta Veli Hietalahden (Stora Enso) ja Juhani Hongiston (Metsäliitto) kanssa. Panhelainen keskusteli ajoittain puhelimitse Hietalahden ja Hongiston kanssa raakapuun hinnoittelusta. Aluejohtajat soittivat toisilleen aina silloin, kun katsoivat toisen yhtiön käyttäneen liian korkeita hankintahintoja. Panhelaisen mukaan aluejohtajat syyttivät tällaisissa tilanteissa toisen yhtiön aluejohtajaa perusteettomasta ja ylikorkeasta hinnoittelusta. Tällaisten keskustelujen taajuus vaihteli kulloinkin vallitsevan puumarkkinatilanteen mukaan.
245. Lisäksi aluejohtajat keskustelivat toistensa kanssa siitä, mikä raakapuun hinnan tulisi olla. Aluejohtajat saattoivat siten esimerkiksi todeta toisilleen, että tietyn puutavaralajin hintaa tulisi laskea viidellä markalla. Panhelaisen mukaan aluejohtaja saattoi lisäksi sanoa kilpailevan yhtiön aluejohtajalle, että tietyn puutavaralajin hinta on liian korkea ja että yhtiö tulee alentamaan hintaa esimerkiksi viidellä markalla, jolloin kilpailevan yhtiön aluejohtaja saattoi todeta, että myös heillä on samanlainen näkemys ja että he tulevat alentamaan vastaavalla tavalla hintaa, mikäli toinen yhtiö alentaa hintaansa.
246. Panhelaisen mukaan aluejohtajat keskustelivat hinnoittelusta ja hintahallinnasta puhelimitse käytyjen keskustelujen lisäksi myös esimerkiksi uittoyhteistyöhön tai metsänhoitoyhdistysten toimintaan liittyvien tapaamisten yhteydessä. Panhelainen tapasi Hietalahden ja Hongiston noin viisi kertaa vuodessa erilaisissa yhteyksissä ja tällaisten kilpailunrajoituslain kannalta sallittujen tapaamisten yhteydessä aluejohtajat kävivät usein edellä kuvatun kaltaisia hinnoitteluun ja hintahallintaan liittyviä keskusteluja. Panhelainen tapasi Hongistoa jonkin verran enemmän kuin Hietalahtea, sillä Panhelainen tapasi Hongiston uittoon liittyvien kokousten yhteydessä. Hietalahti ei osallistunut uittoa koskeviin kokouksiin.
247. Panhelainen on lisäksi osallistunut ainakin kerran tapaamiseen, jossa Panhelainen, Veli Hietalahti (Stora Enso) ja Esko Leinonen (Stora Enso) keskustelivat hintahallinnasta käyttäen apunaan Metsäteollisuus ry:n piirikohtaisia "me vs. muut" tilastoja. Panhelainen ei ole täysin varma osallistuiko Metsäliitosta tapaamiseen Olli Laitinen vai Juhani Hongisto vai molemmat. Panhelaisen mukaan todennäköisesti Laitinen Metsäliitosta osallistui. Tapaaminen järjestettiin Stora Enson tiloissa Ruokolahdella. Panhelaisen mukaan ajankohta pikemminkin lähempänä hänen aluejohtaja-aikansa loppua kuin alkua. Kukin aluejohtaja toi Panhelaisen mukaan tapaamiseen omaa yhtiötään koskevan piirikohtaisen "me vs. muut" -tilaston ja tapaamisessa aluejohtajat lukivat ääneen oman yhtiönsä tiedot. Tapaamisen tarkoituksena oli raakapuun hinnoittelun rauhoittaminen.
248. Panhelainen muistelee lisäksi osallistuneensa UPM-Kymmenen ja Metsäliiton väliseen puunvaihtokokoukseen. Panhelaisen mukaan aluejohtajat keskustelivat puunvaihtokokouksessa myös hintahallinnasta.

21.12.2006

7.3.9 Pekka Rajala – UPM-Kymmene

249. Pekka Rajala on toiminut UPM-Kymmenen Pohjanmaan hankinta-alueen aluejohtajana vuodesta 1996 vuoden 1998 loppuun. Vuoden 1999 alusta lähtien Rajala on toiminut UPM-Kymmenen varametsäpäällikkönä. Rajala on vastannut Tehdaspuun ja Pohjanmaan puun yhdistymisestä lähtien (käytännössä vuoden 1994 alusta alkaen) Pohjanmaan hankinta-alueen johtamisesta.
250. UPM-Kymmenen Pohjanmaan hankinta-alueen aluejohtajana toimiessaan Pekka Rajala on keskustellut hintahallinnasta Olli Laitisen (Metsäliitto), Pekka Kaurasen (Metsäliitto) ja Matti Karjulan (Stora Enso) kanssa. Pekka Kaurasen ja Matti Karjulan johtamat hankinta-alueet sijaitsivat pääosin pohjoisempana kuin Rajalan johtama Pohjanmaan hankinta-alue, joten Rajala ei keskustellut Kaurasen ja Karjulan kanssa hintahallinnasta aivan yhtä usein kuin Olli Laitisen kanssa.
251. Rajala ja Laitinen keskustelivat hinnoittelusta ja hintahallinnasta kilpailunrajoituslain kannalta sallittujen tapaamisten yhteydessä.⁶³ Rajala ja Laitinen tapasivat ajoittain keskustellakseen esimerkiksi yhtiöiden välisiin puukauppoihin liittyvistä operatiivisista kysymyksistä. Tällaisten tapaamisten yhteydessä Rajala ja Laitinen keskustelivat toteutuneista puutavaralajikohtaisista hinnoista sekä vaihtoivat näkemyksiä siitä, miten puutavaralajikohtaisten hintojen tulisi yhtiöiden näkemyksen mukaan kehittyä tulevaisuudessa. Aluejohtajat ilmaisivat keskusteluissaan toisilleen huolensa tietyn puutavaralajin hinnan korkeudesta ja totesivat yhteisenä näkemyksenään olevan, että tietyn puutavaralajin hinnan nousu olisi syytä pysäyttää tai hintaa alentaa. Rajalan mukaan keskusteluissa ei sovittu täsmällisistä markkamääräisistä hinnanalennustavoitteista tai tavoittehinoista. Aluejohtajat kiinnittivät ajoittain toistensa huomiota myös yksittäisten puukauppojen poikkeavaan hinnoitteluun. Rajala ja Laitinen eivät keskustelleet hinnoittelusta tai hintahallinnasta jokaisen tapaamisensa yhteydessä, vaan hinnoittelua käsiteltiin silloin, kun aluejohtajat katsoivat siihen hintakehityksen perusteella olevan tarvetta. Rajala ja Laitinen keskustelivat tapaamisensa yhteydessä hintahallinnasta muutamia kertoja vuodessa. Lisäksi aluejohtajat kävivät vastaavia keskusteluja puhelimitse muutamia kertoja vuodessa.
252. Rajala ei muistikuvansa mukaan ole jatkanut hintahallintakeskusteluja enää Kilpailuviraston vuonna 1998 tekemien tarkastusten jälkeen. Jokatapauksessa Rajala ei ole käynyt tällaisia keskusteluja vuoden 1998 lopun jälkeen, jolloin hän siirtyi varametsäpäälliköksi. Rajalan mukaan metsäpäällikkö Tiilikä totesi Kilpailuviraston tekemien tarkastusten jälkeen, että keskustelut tulee rajata aluejohtajatasolle, mikäli niitä jatkossa käytäisiin.
253. Rajala on keskustellut hinnoittelusta muutamia kertoja myös Pekka Kaurasen (Metsäliitto) ja Matti Karjulan (Stora Enso) kanssa.⁶⁴ Rajalan mukaan Kauranen ja Karjula kutsuivat Rajalan keskustelemaan Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Kainuun hintahallinnasta. Tapaamisten tarkoituksena oli rauhoittaa kuitupuun hinnoittelua Pohjois-Pohjanmaalla Keski-Pohjanmaalla ja Kai-

⁶³ Ks. Olli Laitisen kertomus, kohta 7.4.3 .

⁶⁴ Ks. Pekka Kaurasen kertomus, kohta 7.4.4 .

21.12.2006

nuussa. Tapaamisiin osallistui lisäksi Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene) ja ainakin yhdessä tapaamisessa oli mukana myös Olli Laitinen (Metsäliitto). Rajala ei muistanut tapaamisten tarkkaa ajankohtaa, mutta tapaamiset ajoittuivat todennäköisesti vuosien 1996-1997 ajalle. Rajalan mukaan yksi tapaaminen pidettiin Oulussa Vaakuna-hotellissa ja yksi Pietarsaassa tai Kokkolassa. Rajala ei muistanut tapaamisten tarkkaa lukumäärää, mutta niitä oli todennäköisesti enemmän kuin vain nämä kaksi.

254. Rajalan mukaan metsäpäälliköt ilmaisivat ajoittain metsäosaston johtoryhmän kokouksissa, että aluejohtajien olisi syytä keskustella hintahallinnasta kilpailijoiden aluejohtajien kanssa. Rajalan mukaan Vainio myös ajoittain ilmaisi itse käyneensä hintahallintakeskusteluja kilpailevien yhtiöiden metsäpäällikköiden kanssa ja sopineensa, että yhtiöt pyrkivät alentamaan hintatasoa. Rajalan mukaan keskustelut rajattiin aluejohtajatasolle Kilpailuviraston vuonna 1998 tekemien tarkastusten jälkeen.
255. Lisäksi Rajala, Leo Erlund, Juha Levonen ja Pekka Kauranen ovat tiedustelleet ajoittain toisiltaan, ovatko toiset yhtiöt tehneet jo sopimuksen metsähallituksen kanssa, ja samalla vaihtaneet näkemyksiä metsähallituksen kanssa tehtävien kauppojen hintatasojen mahdollisista muutoksista. Tiedustelut ovat ajoittuneet pääsopimuksen ja hinnantarkistuksen yhteyteen (ennen vuodenvaihdetta ja keuhalla) ja niitä on Rajalan mukaan ollut ajoittain koko hänen varametsäpäällikkökautensa ajan (vuodesta 1999 lähtien).
256. Rajala otti osaa Valkeakoskella ja Lohjalla järjestettyihin UPM-Kymmenen ja Metsäliiton välillä pidettyihin puunvaihtokokouksiin. Yritysten metsäpäälliköt olivat sopineet, että molempien yritysten puunhankintaorganisaatioiden aluejohtajat ja osa muusta johtoryhmästä kutsutaan koolle. Tapaamisissa esitettiin yhtiöiden väliseen osto- ja myyntitoimintaan kehittämisajatuksia, jotka liittyivät osittain kuljetusten kehittämiseen. Kyseessä oli Rajalan mukaan ystävällismielinen tapaaminen, jossa saattamalla aluejohtajat yhteen pyrittiin parantamaan keskinäistä yhteisymmärrystä. Tilaisuudessa käytetyt puukaupalliset puheenvuorot olivat Rajalan muistikuvan mukaan luonteeltaan ostotilannetta rauhoittavia ja yleistä hintahallintaa edistäviä.

7.3.10 Sixten Sunabacka – UPM-Kymmene

257. Sixten Sunabacka toimi UPM-Kymmenen aluejohtajana Pohjanmaalla vuodesta 1999 alkaen. Sunabacka on toiminut UPM-Kymmenen uutena metsäpäällikkönä 1.6.2005 alkaen. Sunabacka toimi Pohjanmaan puun hankintametsänjohtajana 1988-1991 ja kehityspäällikkönä 1991-1995. Tämän jälkeen Sunabacka toimi Tehdaspuun kenttäpäällikkönä kunnes siirtyi UPM-Kymmenelle keuhalla 1996 hankintapäälliköksi.
258. Sunabackan mukaan Hannu Vainio on ilmaissut UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmän kokouksissa, että aluejohtajien olisi syytä keskustella kilpailijoiden kanssa ja pyrkiä rauhoittamaan hinnoittelua. Sunabackan mukaan Vainio on korostanut varovaisuuden merkitystä kilpailijoiden kanssa käytävien keskus-

21.12.2006

telujen paljastumisen ja dokumentoinnin suhteen. Lisäksi Vainio on kieltänyt käymästä keskusteluja aluejohtajatasen alapuolella.

259. Sunabackan mukaan Juha Mäntylä (Metsäliitto) on satunnaisesti todennut hänelle, että puun hinta on hänen mielestään liian korkealla. Varsinaisia hintahallintakeskusteluja Sunabacka ei kertomuksensa mukaan ole käynyt.

7.3.11 Pekka Ropponen – UPM-Kymmene

260. Pekka Ropponen on toiminut UPM-Kymmenen aluejohtajana Keski-Suomessa 1.9.1997-31.12.2003. Ropposen toimipaikkana oli Jämsänkoski. UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson hankinta-alueet Keski-Suomessa eivät ole maantieteellisesti samat, vaan esim. UPM-Kymmenen Keski-Suomen hankinta-alueeseen kuuluu Metsäliiton Etelä-, Kaakkois-, Lännen- ja Keski-Suomen hankinta-alueita. Äänekoski-Jämsänkoski oli ns. ydinalue Keski-Suomessa, jossa UPM-Kymmenen ja Metsäliiton hankinta-alueet olivat päällekkäin ja sillä alueella Ropposen aikana Metsäliiton aluejohtajana toimi Markku Melkko, Pekka Kauranen ja Heikki Karhunen. Ropposen mukaan UPM-Kymmene ja Metsäliitto ostavat Keski-Suomessa noin 80 % alueen raakapuusta ja Stora Enson raakapuun ostotoiminta alueella on vähäistä, alle 10 % alueen raakapuun ostoista, ja rajoittuu tiettyihin alueisiin Savossa ja Karjalassa.
261. Ropposen mukaan Keski-Suomen hankinta-alueella toteutetaan myös isot puunvaihdot UPM-Kymmenen ja Metsäliiton välillä. Ropponen on tavannut Metsäliiton aluejohtajia puunvaihtoon tai puuntoimitukseen liittyvissä tapauksissa. Lisäksi Ropponen on toiminut Metsäkeskuksen varajäsenenä Metsäliiton aluejohtajan toimiessa varsinaisena jäsenenä ja Ropponen on ollut yhteydessä Metsäliiton aluejohtajiin puhelimitse ennen Metsäkeskuksen kokousta. Uittoasioiden parissa Ropponen on tavannut Metsäliiton aluejohtajia noin kerran vuodessa.
262. Ropponen oli saanut esimiehiltään metsäpäällikkö Hannu Vainiolta ohjeistuksen, että Metsäliiton kanssa saa tai on pidettävä yhteyttä aluejohtajatasolla, mutta ei sitä alemmilla tasoilla. Ropposen käsityksen mukaan myös aluejohtajia ylemmällä tasolla oli jotain yhteydenpitoa, mutta hän ei tiedä, mitä se tarkoittaisi. Jokainen sai itse päättää, miten piti yhteyttä Metsäliiton aluejohtajien kanssa. Tästä huolimatta Ropponen ei kokenut sitä tarpeelliseksi.
263. Toimiessaan Keski-Suomen aluejohtajana, Ropponen kutsuttiin kaksi kertaa "ripitykseen" Tapiolaan Espooseen Metsäliiton toimitiloihin. Ensimmäinen kerta ajoittui syyskuun 1997 jälkeen, mutta ennen Markku Melkon metsäpäällikköksi tulemistä. Paikalla oli väkeä UPM-Kymmenestä ja Metsäliitosta. Toinen kerta oli joko vuonna 1999 tai vuonna 2000. UPM-Kymmenen metsäpäällikkö Hannu Vainio oli kutsunut Ropposen ja Metsäliiton metsäpäällikkö Markku Melkko Pekka Kaurasen. Vainio ja Melkko pitivät yhdessä Ropposelle ja Kauraselle "ripityksen" siitä, etteivät he hallitse hintaa ja että kuusitukin hinta on päässyt käsistä. Aluejohtajat syyttivät toisiaan korkeiksi päässeistä hinnoista. Tilaisuuksista huolimatta hinnat pysyivät korkeana kysynnän ollessa suuri.

21.12.2006

264. Ropponen oli Metsäliiton Savon Sellun tehtaassa Kuopiossa tilaisuudessa 2001, jossa paikalla oli myös Pulkkinen UPM-Kymmenestä, Metsäliitosta Pekka Kauranen ja Stora Ensosta Ojala. Tilaisuudessa käytiin läpi Metsäteollisuus ry:n tilastoja me ja muut. Kukin kertoi yleisellä tasolla lukujaan ostomääristä ja myös hinnoista.
265. Ropponen oli läsnä Metsäliiton kanssa järjestetyissä puunvaihtokokouksissa Valkeakoskella Antinkärjessä ja Lohjalla Kirkniemessä⁶⁵. Ropponen ei kuitenkaan muista sitä, käytiinkö näissä tilaisuuksissa läpi markkinatilannetta Ropponen toteaa kuitenkin, että neuvoteltaessa puunvaihdosta on hyvin vaikea olla puhumatta markkinatilanteesta.

7.3.12 Juhani Hongisto - Metsäliitto/UPM-Kymmene

266. Juhani Hongisto on toiminut vuodesta 1986 vuoteen 2004 Metsäliiton palveluksessa. Hongisto siirtyi 30.9.2004 Metsäliitosta UPM-Kymmenen palvelukseen. Hongisto on toiminut vuodesta 1992 lähtien Metsäliiton Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana Savonlinnassa. Vuonna 2000 Hongisto siirtyi Metsäliiton tuontijohtajan tehtäviin.
267. Hongisto myöntää käyneensä hintatasokeskusteluja kilpailevien yhtiöiden aluejohtajien kanssa aluejohtajana toimiessaan. Hongiston mukaan hän kävi hintahallintakeskusteluja pääasiassa Timo Panhelaisen kanssa, jota hän tapasi usein. Myös Veli Hietalahti Stora Ensosta oli mukana muutaman kerran sekä Markku Pulkkinen UPM-Kymmenestä. Hongisto vahvistaa Panhelaisen kertomuksen aluejohtajien tapaamisista.
268. Hongiston mukaan aluejohtajat ovat ajoittain keskusteluissaan todenneet toisilleen, että tiettyjen puutavaralajien hinta on liian korkea ja että hinta tulisi saada alenemaan. Hongiston mukaan aluejohtajat eivät ole kuitenkaan sopineet yhteisistä alennustavoitteista tai muista toimenpiteistä hinnan alentamiseksi. Hongiston mukaan hinnoitteluun liittyvät keskustelut käytiin tavanomaisesti muihin, sallittuihin, tapaamisiin liittyvien keskustelujen yhteydessä. Hongisto ei osaa arvioida hintahallintakeskustelujen kokonaismäärää tai taajuutta.
269. Aluejohtajat ovat Hongiston mukaan ajoittain myös syyttäneet toisiaan liian korkean ostohinnan käyttämisestä. Tällaisia keskusteluja esiintyi Hongiston mukaan muutamia kertoja vuodessa. Hongiston mukaan etenkin Veijo Tidenberg (Stora Enso) kiinnitti huomiota Metsäliiton hinnoitteluun.

7.3.13 Markku Houni – UPM-Kymmene

270. UPM-Kymmenen Markku Hounin mukaan UPM-Kymmene, Stora Enso ja Metsäliitto ovat vuodesta 1987 lähtien vaihtaneet keskenään puukauppaan liittyviä kustannustietoja.⁶⁶

⁶⁵ Ks. edellä kappaleet 239 ja 240.

⁶⁶ Metsäyhtiöiden välisestä kustannustietojenvaihdosta myös edellä kohdassa 167.

21.12.2006

271. Hounin mukaan metsäyhtiöiden välinen hallintokustannusten vertailu alkoi vuonna 1987 UPM-Kymmenen, Stora Enson ja Metsäliiton metsäpäälliköiden ja Tehdaspuun silloisen toimitusjohtajan Tiililän yhteisestä sopimuksesta. Tietojenvaihto muuttui kahdenväliseksi vuoden 1996 tienoilla. UPM-Kymmenen metsäpäällikkö Hannu Vainion mukaan vielä vuonna 2004 toteutettiin hallintokustannusten vertailu vuoden 2003 tietojen perusteella.⁶⁷ UPM-Kymmeneltä tietojenvaihtokokouksiin osallistui Houni Tehdaspuu Oy:n talouspäällikkönä. Stora Enson puolelta kokouksiin osallistui yhtiön metsäosaston talouspäällikkö ja/tai hallintojohtaja Markku Karhunen, Leo Erlund ja Arto Huurinainen ja Metsäliitosta yhtiön puukaupan laskentatoimen tehtävissä toiminut Jouko Kallio.
272. Yhtiöiden välisissä tietojenvaihtotapaamisissa käytettyjen tilastojen laatiminen annettiin yhtiöissä tehtäväksi tietyille taloushallinnossa toimiville henkilöille, jotka saivat esimiehiltään vuosittain valtuutuksen tilastoinnin jatkamiseen. Hounin esimiehenä toimi vuoteen 1998 saakka Pekka Tiililä ja sen jälkeen metsäpäällikkönä toiminut Hannu Vainio. Hounin mukaan hänellä oli esimiehensä valtuutus tilastotietojen vaihtoon koko ajan siihen saakka, kun tietojenvaihtoa yhtiöissä jatkettiin.
273. Tilastoja koskevia tapaamisia järjestettiin kerran vuodessa vuoroin UPM:n, Stora Enson ja Metsäliiton konttoreissa metsäosaston päätoimipaikoissa eli esim. Imatralla, Helsingissä, Espoossa, Valkeakoskella ja Tehdaspuun aikana Kouvolassa. Koska yhtiöiden metsäosastolla oli keskinäistä kanssakäymistä mm. keskinäisen puukaupan ja puukauppaverotuksen liittyvien asioiden vuoksi, tapaamisia ei ollut tarvetta salailla. Tapaamisten tarkkaa aihetta ei kuitenkaan yleensä kerrottu laajemmin.
274. Yhtiöiden välisissä tietojenvaihtotapaamisissa jokaisen yhtiön edustaja luetteli omat lukunsa, jotka kilpailijan edustaja kirjoitti muistiin ja työsti niistä jälkepäin haluamansa raportin omien esimiestensä käyttöön.
275. Stora Enso ja ML tekivät Hounin arvelun mukaan samantyyppistä tietojenvaihtoa kuin UPM-Kymmene ja Stora Enso. Siitä, mihin saakka tietojenvaihtoa harjoitettiin, Hounilla ei ole tietoa.

Kustannustietojenvaihto

276. Hounin mukaan UPM-Kymmene, Stora Enso ja Metsäliitto vaihtoivat keskenään kustannustietoja vuodesta 1987 lähtien. Alkuvuosina tietojenvaihto toteutettiin systemaattisesti vuodesta toiseen tiettyjen vakiintuneiden kaavakkeiden avulla. Yhteisten tilastojen laatiminen kuitenkin lopetettiin vuonna 1996, jolloin siirryttiin kahdenkeskiseen tietojenvaihtoon. Tietojenvaihdon muututtua kahdenväliseksi, yhtiöt sopivat vuosittain keskenään siitä, mitä tietoja minäkin vuonna oli tarpeellista vaihtaa. Näin ollen vaihdettavien tietojen tietosisältö saattoi vaihdella yhtiöstä ja vuodesta riippuen.

⁶⁷ Ks. Vainion kertomus kohta 168.

21.12.2006

UPM-Kymmene ja Stora Enso

277. Kustannustiedot, joita UPM-Kymmene ja Stora Enso ovat keskenään vaihtaneet, voidaan jakaa seuraaviin pääluokkiin:⁶⁸

- **Hankintamäärät ja tehokkuus:** kentän vastaanottomäärät (milj. m³) ja hankintaan liittyvät tehokkuusluvut (vastaanottomäärä milj. m³/kentän toimihenkilöiden lkm)
- **Kiinteät kustannukset:** kentän kiinteät kustannukset jaettuna vastaanotetun puun määrällä eli kentän kiinteät kustannukset (€/m³), keskuskonttorin kiinteät kustannukset (€/m³)
- **Korjuukustannukset**
- **Sitoutunut pääoma**
- **Porttihinnat**
- **Henkilöstön määrä**

Kaikkien edellä mainittujen kustannusten osalta tarkastelu on tilastoissa viety edelleen yksityiskohtaisempiin lukuihin.

278. **Tehokkuuteen liittyvistä tunnusluvuista**⁶⁹ seurattiin seuraavia:

- Kentän vastaanotto m³/toimihenkilö
- Kokonaisvastaanotto m³/toimihenkilö.
- Toimihenkilöt (lkm) kentällä
- Toimihenkilöt (lkm) yhteensä
- Kentän vastaanotto milj. m³
- Kokonaisvastaanotto milj. m³

279. **Hallintoon liittyvistä tunnusluvuista**⁷⁰ seurattiin esim.:

- Hankinnan osuus €/m³/kentän kustannukset/kentän vastaanotto
- Hankinnan osuus /m³/keskuskonttorin kustannukset/kokonaisvastaanotto
- Hankinnan osuus kentän puulle
- Laskutus milj. €

280. **Sitoutunutta pääomaa** vertailtiin⁷¹

- määrän (milj.€) ja
- pääoman kierto nopeuden suhteen.

281. **Puun riittävyttä** vertailtiin⁷²

- kuljetusvarastojen ja
- yksityisvarantojen suhteen

⁶⁸ Tietosisältö vastaa siis UPM-Kymmenen myöhemmin laatimia kilpailija-analyysin yhteenvetoja, ks. esim. Kilpailija-analyysi 2002, liite 6.

⁶⁹ Tehokkuusluvut oli mahdollista laskea täsmällisten kilpailijalta saatujen täsmällisten lukujen pohjalta (toimihenkilöiden määrä ja puun vastaanotto).

⁷⁰ Ks. esim. Kilpailija-analyysi 2002, liite 6, s. 3.

⁷¹ Ks. esim. Kilpailija-analyysi 2002, liite 6, s. 3.

⁷² Ks. esim. Kilpailija-analyysi 2002, liite 6, s. 3.

21.12.2006

282. UPM-Kymmenen ja Stora Enson välisissä tapaamisissa seurattiin tarkasti esimerkiksi seuraavia vastaanottomääriin ja niiden kehitykseen liittyviä tietoja:⁷³:

- vastaanottomäärien jakautuminen omiin metsiin, pystykauppoihin, hankinta- ja käteiskauppoihin ja kotimaan aluetoimituksiin.
- kentän vastaanotto (m³/toimihenkilö)
- toimihenkilömäärä ja osa-aikaeläkeläisten osuus
- aluetoimitukset (tuonti)
- kotimaan toimituskaupat (pyöreä puu)
- kotimaan toimituskaupat (hake ja puru)
- tuonnin toimituskaupat (pyöreä puu)
- tuonnin toimituskaupat (hake ja puru)
- vastaanoton määrä m³
- vastaanoton määrä yhteensä (m³/toimihenkilö)

283. Korjuukustannuksia vertailtiin erikseen sekä hakkuun että metsäkuljetuksen osalta puulajeittain jaoteltuna⁷⁴:

- mäntykuitupuu (mäk)
- kuusikuitupuu (kuk)
- koivukuitupuu (kok)
- mäntytukki (mät)
- kuusitukki (kut)
- koivutukki (kot)
- keskimäärin

284. UPM-Kymmenen työpapereista selviää, että UPM-Kymmenen edustajalla oli Stora Enson kanssa sovituisissa tapaamisissa mukanaan yksityiskohtaiset kustannustiedot. Erityisesti kiinteät kustannukset käytiin kilpailijoiden kanssa melko tarkkaan läpi. Kaikkia kiinteitä kustannuksia ei tapaamisissa välttämättä vertailtu, vaan tietoja vaihdettiin siltä osin, kun sille oli tarvetta. Kiinteät kustannukset oli tarkastelussa jaoteltu⁷⁵:

- keskushallinnon kustannuksiin
- aluehallinnon ja työnjohdon kustannuksiin
- puun hankintaan yhteensä

Kaikki em. kustannusryhmät oli jaoteltu palkka-, matka-, ATK – ja koulutus-ym. kustannuksiin. Lukujen pojalta oli mahdollista laskea erilaisia tunnuslukuja, kuten jokaisen hallintoyksikön aiheuttamat kustannukset/ vastaanotettu määrä m³⁷⁶.

285. Muista kiinteistä kustannuksista tarkasteltiin esimerkiksi ainakin⁷⁷:

- keskushallinnon vuokria, markkinointikustannuksia jne.
- aluehallinnon ja työnjohdon vuokria, markkinointikustannuksia jne.

⁷³ Ks. esim. "Vastaanottomäärien kehitys 2003-2003", liite 7, s. 1.

⁷⁴ Ks. esim. "Korjuukustannukset 1997-1999 mk/m³, liite 8.

⁷⁵ Ks. esim. Kiinteät kustannukset 2000, liite 9, s. 1.

⁷⁶ Ks. esim. "Vastaanottomäärien kehitys 2003-2003", liite 7, s. 2-3

⁷⁷ Lähde: Kiinteät kustannukset 2002 ja 2003, muiden kustannusten erittely, liite 10, s. 2.

21.12.2006

286. Varantoihin ja varastoihin sitoutuneen pääoman kehityksestä tarkasteltiin seuraavia tietoja (€ ja m³)⁷⁸:
- kuljetusvarastot (milj.€, 1000 m³, €/m³)
 - pysty- ja hankintakaupat (varanto, ennakot, %)
287. Varsinaisten lukujen vaihtamisen lisäksi tapaamisissa keskusteltiin jonkin verran myös tunnusluvuissa tapahtuneista muutoksista (esim. korjuukustannusten kehityksestä) ja siitä, mistä muutokset johtuvat. Sen sijaan kantohinnoista tai muista puukauppaan liittyvistä asioista ei näissä tilaisuuksissa UPM-Kymmene Hounin mukaan keskusteltu, sillä ne eivät kuuluneet laskentahenkilöille, vaan metsäpäälliköille. Vaikka kantohintoja periaatteessa sivuttiin porttihinnoista laskeuttaessa, ostohinnoittelusta keskusteleminen ei ollut heidän tehtävänsä.

UPM-Kymmene ja Metsäliitto

288. UPM-Kymmene on vaihtanut kustannustietoja myös Metsäliiton kanssa. UPM-Kymmene toimittamien asiakirjojen perusteella on nähtävissä, että UPM-Kymmene ja Metsäliiton välillä vaihdettiin tietoja mm. seuraavista kustannuksista⁷⁹:
- vastaanottomäärät (1000m³)
 - kiinteät kustannukset (milj. €) (keskushallinto, aluehallinto + työnjohto jne.)
 - puuhun sitoutunut pääoma (milj. €)
 - korjuun (erikseen hakkuuseen ja metsäkuljetuksiin jaoteltuina) tunnusluvut puulaajeittain
 - korjuun ja hankinnan kustannukset
 - henkilösivukustannukset
289. Kaikki em. kustannusluokat jakaantuvat edelleen yksityiskohtaisempiin alaluokkiin, joten kustannustietoja vaihdettiin yhtä yksityiskohtaisesti myös Metsäliiton kanssa. Kustannuserittelyt olivat UPM-Kymmenen ja Metsäliiton välillä erittäin yksityiskohtaisia aivan kuten UPM-Kymmenen ja Stora Ensonkin välillä. Esimerkiksi vastaanottomääriä seurattiin erikseen kotimaan ja tuonnin sekä toisaalta pyöreän puun ja hakkeen osalta, ja korjuun tunnuslukuja vertailtiin puulaajeittain.

Kilpailija-analyysi

290. UPM-Kymmenen ja Stora Enson sekä Metsäliiton välisistä tietojenvaihtotapamisista laadittiin UPM-Kymmenessä vuosittain yhteenveto, ns. **kilpailija-analyysi**, jonka Houni toimitti omille esimiehilleen. Yhteenvedon jakelu oli UPM:ssä erittäin pieni. Tiedot saivat käsiinsä Hounin lisäksi ainoastaan tämän alainen ja metsäpäällikkö Vainio. Hounin mukaan myös UPM:n metsäosaston johtoryhmä oli tietoinen tietojenvaihdosta, mutta itse luvut eivät olleet laajemmin tiedossa yhtiön sisällä.

⁷⁸ Ks. esim. Varantoihin ja varastoihin sitoutuneen pääoman kehitys 2002-2003, liite 11.

⁷⁹ Ks. esim. Metsäliiton toteutuneiden lukujen 2003 vertailu UPM-Kymmene/Metsäliitto, liite 12.

21.12.2006

291. Kilpailija-analyysi⁸⁰ käsiteltiin UPM-Kymmenen yhtiön metsäosaston johtoryhmässä. Muistio on merkitty luottamukselliseksi ja se on tarkoitettu ainoastaan jakelussa mainittujen henkilökohtaiseen käyttöön. Jakelun muodostivat Vainio, Rajala ja Houni. Erilaiset tunnuslukuvertailut esitettiin indeksilukuina, joissa UPM-Kymmene edustaa lukua sata.
292. Kustannustietojen vaihtaminen lisäsi Hounin mielestä alan kustannustietoisuutta. Erot eri metsäyhtiöiden kustannuksissa olivat 1980-luvulla selvästi nykyistä suurempia kustannuserojen tasoittuessa huomattavasti 1990-luvulla. Hounin mukaan yhtiöiden välinen kustannustietojen vertailu kannusti yhtiöitä kehittämään ja tehostamaan omaa toimintaansa ja parantamaan omaa kustannustehokkuuttaan. Kilpailevien yhtiöiden lukuja analysoimalla voitiin arvioida, miten oma yhtiö menestyy kustannuskykykilpailumielessä suhteessa kilpaileviin metsäyhtiöihin. Kustannuksia koskevan tietojenvaihdon seurauksena koko alan toiminnallinen tehokkuus saattoi Hounin mukaan hieman parantua.
293. Tietojenvaihto ei Hounin mukaan yleensä aiheuttanut välittömiä toimenpiteitä, vaan se antoi informaatiota yleiseen toiminnan kehittämisstrategiaan yhtiössä. Niitä hyödynnettiin laajemmin yhtiön kehittämistoimenpiteissä ja strategisessa suunnittelussa. Tietojenvaihto auttoi yhtiöitä arvioimaan sitä, miten UPM sijoittuu kilpailukentässä muihin yhtiöihin nähden sekä analysoimaan yhtiön heikkouksia ja vahvuuksia suhteessa kilpailijoihin.
294. Hounin mukaan kiinteisiin kustannuksiin kiinnitetään metsäyhtiöissä paljon huomiota, koska kiinteät kustannukset ovat kustannuskomponentti, johon yhtiö itse pystyy omalla johtamisellaan paljon vaikuttamaan. Lyhyen aikavälin suunnittelussa kiinteillä kustannuksilla ei ole suurta merkitystä, mutta niiden merkitys korostuu pidemmällä tähtäimellä organisaation toiminnan suunnittelussa.
295. Hounin mukaan kiinteiden kustannusten osuus puunhankinnan kokonaiskustannuksista on pieni eli alle 10 %. Kantohinnan osuus hankinnan kokonaiskustannuksista on 2/3 ja loppu jakautuu korjuu- ja kuljetuskustannusten kesken. Kantohinta muodostaa puun porttihinnasta suurimman osan, tosin kustannukset vaihtelevat puutavaralajeittain. Tukilla kantohinnan osuus on esimerkiksi keskimääräistä suurempi ja kuitupuulla vastaavasti pienempi.
296. Kun kiinteitä kustannuksia tuli pienentää, pohdittaviksi tulivat organisaation mitoitus ja uudelleenorganisointumisen. Hounin mukaan kustannusvertailuinformaatio on osaltaan saattanut johtaa esim. henkilöstövähennyksiin tai yrittäjien osuuden lisääminen korjuussa.
297. Iältään metsäyhtiöiden vaihtamat kustannustiedot olivat Hounin mukaan pääsääntöisesti edellisen vuoden tietoja. Tosin esimerkiksi varantoihin ja varastoihin sitoutuneen pääoman kehitystä pystyttiin tarkastelemaan kolmen kuukauden sykleissä, mutta tarkastelu tapahtui tuolloinkin ainoastaan kerran vuodessa. Hounin mukaan edellisen vuoden tieto oli sopivan tuoretta eikä tarvetta tuoreemman tiedon vaihtamiseen ollut. Puukaupassa tehtävien kehittämistöi-

⁸⁰ Ks. esim. Kilpailija-analyysi 2002, liite 6.

21.12.2006

menpiteiden, jotka eivät suoranaisesti liity osto- tai kantohintaan tai oston kilpailuasetelmaan, vaikutusten näkyminen vie oman aikansa. Näin ollen vuotta tiheämpään perusteelliseen tietojenvaihtoon ei ollut tarvetta muutoin kuin satunnaisesti. Omassa yhtiössä vertailuja tehtiin edellisvuosiin, jotta nähtiin trendi siitä, mihin suuntaan ollaan menossa.

298. Vaikka osa vaihdetuista tiedoista saattoi esiintyä myös julkisissa materiaaleissa (esim. toimintakertomuksissa), suurin osa vaihdetuista tiedoista oli Hounin mukaan selvästi liikesalaisuutena pidettävää tietoa. Vaihdetut kustannustiedot sisälsivät niin yksityiskohtaisia tietoja, että normaalisti niitä ei olisi annettu yhtiön ulkopuolelle.
299. UPM-Kymmenen mukaan UPM-Kymmenen metsäosastolla Vainion ja Tiililän kanssa sekä Hounin muissa yhtiöissä olevien kollegojen kanssa oli pohdittu sitä, onko kustannustietojenvaihto kilpailunrajoituslain vastaista. Keskusteluja käytiin erityisesti 1990-luvun lopulla. Keskustelujen jälkeen tultiin kuitenkin siihen lopputulokseen, että koska kyse oli historiatiedoista, tietojenvaihto saataisi olla laillista. Tapaamisissa ei koskaan käsitelty tulevaisuuteen liittyviä asioita. Yhtiöt tulivat kuitenkin tietojenvaihdossa varovaisemmiksi, jolloin he siirtyivät kahdenväliseen tietojenvaihtoon.

Henkilöstön kehittämistä ja työsuojelua koskeva tietojenvaihto

300. Hounin mukaan tietoja vaihdettiin UPM-Kymmenen, Stora Enson ja Metsäliiton välillä myös henkilöstön kehittämisen ja työsuojelun osalta. Tämä tietojenvaihto tapahtui suoraan kyseisten osa-alueiden vastaavien päälliköiden kesken, ja se täydensi muuta yhtiöiden välistä tietojenvaihtoa.

Porttihinnoihin liittyvä tietojenvaihto UPM-Kymmenen ja Stora Enson välillä

301. UPM-Kymmenen Hounin mukaan UPM-Kymmene ja Stora Enso vertailivat keskenään tehdashintarakenteita. Vertailu tehtiin samantyyppisten tehtaiden välillä. Vertailtavia tehdaspareja oli neljä⁸¹:
- Stora Anjalankoski vs. UPM Voikkaa
 - Stora Honkalahti vs. UPM Kaukas (Lappeenranta)
 - Stora Varkaus vs. UPM Kuopio
 - Stora Imatra vs. UPM Kaukas (Lappeenranta)
302. Tehdasparivertailussa tarkasteltiin seuraavia lukuja:
- Kantohinnat, pysty ja oma (1000m³; €/m³)
 - Korjuu (€/m³)
 - Pystykaupat yhteensä (1000m³; €/m³)
 - Hankintakaupat (1000m³; €/m³)
 - Kentän kiinteät (€/m³)
 - Maantievastihinta (MTV-hinta) (1000m³; €/m³)

⁸¹ Ks. esim. Kilpailija-analyysi 2002, liite 6, s. 3.

21.12.2006

- Kaukokuljetus (€/m³)
- Oma toimitus (1000m³; €/m³)
- Toimituskaupat (1000m³; €/m³)
- Keskuskonttorin kiinteät (€/m³)
- Porttihinta (1000m³; €/m³)

303. Kaikki nämä käytiin läpi tarkasteltaessa esimerkiksi kotimaisen mäntytukin hintaa Lappeenrannan sahalle, kuitutukin hintaa Leivonmäen sahalle, mäntykuidun hintaa Kaukaan sellulle ja kuusikuidun hintaa Voikkaalle.
304. Hounin mukaan tehdashintavertailun avulla selvitettiin, paljonko jokin puutaveralaji maksaa (euroa/m³) toimitettuna tietylle tehtaalle. Kustannusvertailujen avulla pystyttiin arvioimaan, miten puunhankintaorganisaatiot ovat menestyneet kustannuskilpailussa kilpailijoihin verrattuna.

UPM-Kymmene ja Metsäliitto

305. UPM-Kymmenen virastolle antamien tietojen mukaan yhtiö kävi läpi porttihinnan osatekijöitä, jotka suoraan tai välillisesti vaikuttaa porttihintaan, myös Metsäliiton kanssa, mutta varsinaisia porttihintavertailuja Metsäliiton kanssa ei tehty. UPM-Kymmene ja Metsäliitto vertailivat keskenään kuitenkin esimerkiksi korjuukustannuksia (hakkuu-, kuljetus- ja yhteiskustannukset), kiinteitä kustannuksia, puukauppaan sitoutuneita pääomia sekä puukaupparahoituksen tasoa.

Kilpailuviraston tarkastuksilla saatu asiakirja-aineisto kustannusvertailuista

306. Stora Enson metsäpäällikkö Matti Karjulan huoneesta löytyi Stora Enson, Metsäliiton ja UPM-Kymmenen välisiä kustannusvertailuja vuosilta 1996-2000. Vertailut sisältävät tietoja mm. vastaanottomääristä, kiinteistä kustannuksista, korjuusta ja käyttöpääomasta, (Asiakirjat LPA13 ja LPA14).⁸²
307. Stora Enson metsäpäällikkö Matti Karjulan huoneesta löytyi Stora Enson ja UPM-Kymmenen välisiä yksityiskohtaisia tehdashintavertailuja vuosilta 1996-2002, (Asiakirjat LPA12, LPA13 ja LPA14).⁸³
308. Stora Enson Leo Erlundin kalenterista löytyi 26.10.2000 merkintä: "*UPM toimituskauppa. Kuljetuskustannus SE/UPM Kym? –Miksi SEM Vko kuljetuskust.; kuljetustaksarakenne vertaillaan, optimointimenettely analysoidaan*", (Asiakirja KAP56).⁸⁴
309. Stora Enson operaatiopäälliköltä Tapio Heimolan muistiinpanoissa 9.11.2000 tiiminvet. palaverista käsitellään budjettia 2001. Muistiinpanojen lopussa merkintä koskien johtotiimin kokousta 9.11.2000. "*Operatiivinen hankinnansuun-*

⁸² Ks. liite 13.

⁸³ Ks liite 13.

⁸⁴ Ks. liite 14.

21.12.2006

nittelu –toimintasuunnitelman pääpiirteet vuodelle 2001.(...) ML – UPM spenckmarking korjuu – kuljetus”, (Asiakirja MP6).⁸⁵

310. Stora Enson operaatiopäällikkö Tapio Heimolan muistiinpanoissa laajennetun johtotiimin kokouksesta 4.9.2000 on mm. seuraava maininta: *”Kuljetuskustannusero SEM–UPM–ML. SEM 36 000 000 mk/vuosi negatiivinen. Mistä saavutavissa tasoittava tekijä?!”*, (Asiakirja MP6).
311. Metsäliiton aluejohtaja Olli Laitiselta löytyi laskelmia Stora Enson (Uimaharju, Kitee, Varkaus) ja UPM:n (Pellos, Kajaani) tehdashinnoista heinä-syyskuulta 2002. Laskelmat sisältävät tiedot kuutioista, tehdashinnasta, omakustannushinnasta, katteesta, kuljetuksesta ja tien-varsihinnasta, korjuusta, laskennallisesta ostohinnasta, ja *”ostorap.”* 27-45 viikoilta. Lisäksi Kajaanin kohdalla löytyvät seuraavat merkinnät: Kajaani, 1-9kk 2002, yht.m3, taksa; me-pa, m3, taksa; ei mepa m3, taksa; mepa %, (Asiakirja MK48).⁸⁶
312. Metsäliiton kontrollerilta Jouko Kallion kalenterissa on 1998 viikolta 23 kohdalla merkintä *”Enson kulj. kust. + km:t”*, (Asiakirja PAS19).⁸⁷
313. Metsäliiton kontrollerin Jouko Kallion kalenterissa on 3.3 merkintä: *”Enson katteet, jakelu: aluejoht:t, Melkko, Levonen, Korhonen”*, (Asiakirja PAS20).⁸⁸

7.4 Metsäliiton kertomus tapahtumankulusta

314. Metsäliitto on 12.5.2006 Kilpailuvirastolle saapuneella kirjeellä ilmoittanut ryhtyvänsä kilpailunrajoituslain 8 §:n mukaiseen menettelyyn avustaakseen Kilpailuvirastoa kilpailunrajoituksen selvittämisessä. Metsäliitto on tässä merkityksessä toimittanut Kilpailuviraston kuultavaksi entisiä ja nykyisiä työntekijöitään.

7.4.1 Harri Lallukka - Metsäliitto

315. Harri Lallukka työskenteli Metsäliitossa vuosien 1973-1999 ajan, joista vuodesta 1992 metsäpäällikkönä ja vuodesta 1995 puunhankinnasta vastaavana metsäpäällikkönä. Vuodesta 1999 Lallukka on toiminut Järvi-Suomen Uittoyhdistyksen uittopäällikkönä sekä Järvi-Suomen Uittoyhdistyksen sisaryritysten Perkaus Oy:n ja Uittokalusto Oy:n toimitusjohtajana. Vastuu Metsäliiton metsäpäällikön toimista siirtyi Markku Melkolle kesällä 1999.
316. Lallukka kertoi oman käsityksensä Metsäliiton roolista hintaodotusneuvottelujen aikana hieman poikkeavan Pekka Tiirilän päiväkirjoista, mutta Lallukan mukaan Tiirilän päiväkirjoihin voi luottaa de facto asiallisesti. Lallukan mukaan Metsäliiton rooli hintaodotusneuvotteluissa oli, ns. tiedonvälittäjän rooli. Metsäliiton hallitus hyväksyi viimekädessä hintapäätökset. Hintapäätöksiin piti saada myös Metsäliiton omistajilta hyväksyntä, sillä Metsäliiton jäsenenä oli

⁸⁵ Ks. liite 15.

⁸⁶ Ks. liite 16.

⁸⁷ Ks. liite 17.

⁸⁸ Ks. liite 17.

21.12.2006

tuolloin 30 % Suomen metsänomistajista. MTK:lle ja vanhempainneuvostolle⁸⁹ ei kuitenkaan riittänyt, että Metsäliiton jäsenet saisivat MTK:n hyväksymän hinnan, vaan MTK:n tavoite oli saada kaikille metsänomistajille samat hinnat. Koska MTK ei luottanut Metsäliiton ostokykyyn, kävi Metsäliitto keskusteluja UPM-Kymmene ja Stora Enson edustajien kanssa ennen oman hintatason määrittämistä. Metsäliiton piti saada myös UPM-Kymmene tai Stora Enson suostumus hintatasoon, jotta MTK olisi hintatason hyväksynyt. UPM-Kymmene ja Stora Enso kävivät samalla omia hintaodotusneuvotteluja metsänomistajien neuvottelukuntien kanssa. Lallukka kävi keskusteluja kilpailijoiden kanssa, koska Esa Härmälä tai Ahti Huovinen MTK:sta olivat häntä pyytäneet tai koska oli saanut Antti Oksaselta käskyn käydä keskusteluja. Asiasta saatettiin sopia myös vanhempainneuvostossa.

317. Puukaupan käynnistäminen oli Lallukan mukaan Metsäliitolle tärkeämpää kuin muille metsäyhtiöille, sillä Metsäliitolla ei ollut omia metsiä ja tuonti oli vähäisempää kuin muilla. Lisäksi Metsäliiton varastot olivat pienempiä kuin muilla. Koska tasainen puukaupankäynti oli Metsäliitolle elinehto, oli puukaupan käynnistäminen myös MTK:n huoli. Jos MTK ei olisi käynnistänyt puukauppaa, olisi Metsäliitto kärsinyt ensimmäisenä. Mitä pidemmälle syksyyn hintaodotuksista sopiminen siirtyi, sitä vaikeampi tilanne oli Metsäliitolle. Se joutuikin välillä turvautumaan avokauppaan ja takuuhintoihin. Metsäliiton näkökulma oli, että hintaodotusneuvottelut käytiin siksi, että puukauppa saataisiin käyntiin.
318. Lallukan mukaan Metsäliitolla oli aktiivinen rooli hintaodotusneuvotteluiden aikana. Lallukka kertoi pitäneensä enemmän yhteyttä UPM-Kymmene Tiillilään kuin Stora Enson Pölkkiin. Lallukka tapasi muutaman kerran Stora Enson Pölkkiä ja myyjäpuolta edustaneen Kupiaisen kanssa. Lallukka oli yhteydessä myös neuvottelukuntien edustajiin. Lallukan mukaan myös eri neuvotteluryhmät pitivät hyvin paljon yhteyttä keskenään. Useat neuvottelukunnissa olleet henkilöt olivat myös ML:n organisaatioissa. Lallukka keskusteli heidän kanssa mm. siitä, miten UPM oli neuvotteluissa määritellyt hintansa.
319. Lallukka ei kertomansa mukaan puhunut kilpailijoiden kanssa yksityiskohtaisista hinnoista, vaan pelkistä hintataseista ja odotuksista, esimerkiksi hintatason noususta 5-8mk puutavaralajikohtaisesti verrattuna edellisen vuoden hintatasoon. Lallukan mukaan hän oli ymmärtänyt käydessään keskusteluita kilpailijoiden kanssa, ettei hintaodotusneuvotteluissa olisi pitänyt keskustella yhtä yksityiskohtaisesti kuin mitä hän ja kilpailijat keskustelivat. Lallukka kuitenkin painotti, etteivät he keskustelleet sitovista hintaodotuksista ja että Metsäliiton minimihinnan määritti aina Metsäliiton hallitus kuultuaan metsäjohtoryhmää. Hallitus myös valvoi hintojen noudattamista.
320. Lallukka kertoi osallistuneensa myös hintahallintakeskusteluihin. Tiillilän päiväkirjojen sisältö kuvaa tapahtumat Lallukan mukaan oikein. Tapaamiset Metsäteollisuus ry:n kokousten yhteydessä, joissa hintahallinnasta keskusteltiin, olivat Lallukan mukaan vapaamuotoisia keskusteluja, jotka perustuivat yleensä

⁸⁹ Vanhempainneuvostolla tarkoitetaan MTK:n ja Metsäliiton välistä neuvotteluorgania, jossa käytiin keskusteluja Metsäliiton ja MTK:n johdon välillä.

21.12.2006

kentältä saatuihin viesteihin siitä, että kilpailija oli esimerkiksi muuttanut hinnoitteluaan. Metsäpäälliköt antoivat tällöin selvityksen asiasta. Jatkotoimenpiteet jokainen hoiti omalla tavallaan ja ne saattoivat edellyttää jonkinlaisia toimia omassa toiminnassa. Metsäpäälliköt lupasivat toisilleen tarkistavansa tilanteen ja saattavansa asia kuntoon. Keskusteluiden pohjana käytettiin Metsäteollisuus ry:n tuottamaa hintamateriaalia siten, että kaikki totesivat omat hintansa, joita sitten vertailtiin keskenään. Lallukan mukaan keskustelut käytiin alueatasolla ja tilastot olivat alueellisia hintatilastoja.

321. Lallukan mukaan keskusteluissa oli usein Metsäliittoa syyttävä sävy ja Lallukka uskoikin, että Tiililä, Vainio, Pölkki ja Metsäteollisuus ry:n Vainio ja Litmanen olivat usein keskustelleet jo ennen kuin Lallukka tuli paikalle. Osapuolet syyttivät Metsäliittoa liian korkeista hinnoista ja vertailivat Metsäteollisuus ry:n aluekohtaisia hintatilastoja. Lallukka kertoi omassa johtoryhmässään aluejohtajille, että muut metsäpäälliköt olivat ripittäneet häntä Metsäliiton liian korkeista hinnoista.
322. Metsäpäälliköt myös soittelivat toisilleen ja huomauttelivat liian korkeiksi kohonneista hinnoista. Myös Lallukka on itse soittanut Tiililälle ja Pölkille, jos UPM-Kymmenen tai Stora Enson hinnat olivat nousseet. Tämän jälkeen metsäpäälliköt ovat verranneet oman yhtiön maksamaa hintaa "me ja muut" – tilastoihin ja Lallukka esimerkiksi tarvittaessa täsmentänyt osto-organisaatiolle, että ostoissa tulee palata hinnastoon. Lallukan mukaan Metsäliitossa oltiin eniten huolissa tukin hinnan liukumisesta, sillä tukin hinta liukui enemmän kuin kuidun. Lallukka saattoi Tiililän ja Pölkkin kanssa käymiensä keskustelujen jälkeen ohjeistaa aluejohtajia, että pitäisivät tiukemmin hinnoista kiinni.
323. Lallukka ohjeisti Metsäliiton metsäjohtoryhmän kokouksissa aluejohtajia aktiiviseen yhteydenpitoon kilpailijoiden kanssa. Tämä tarkoitti Lallukan mukaan mm. viestittämistä Metsäliiton hintatasosta UPM-Kymmenen ja Stora Enson edustajille silloin, kun Metsäliitto oli ottanut takuuhinnan käyttöön. Tämän lisäksi aluejohtajia kehoitettiin tiedon keruuseen, eli sen selvittämiseen, miten kauppa kävi ja oliko muiden hintataso korkeampi kuin Metsäliiton.
324. Lallukka kertoi tavanneensa kilpailijoiden metsäpäälliköitä vuosina 1997-1999 n. 150 kertaa, joista Lallukan mukaan n. 10 on ollut Metsäteollisuus ry:n tiloissa ja koskenut hintahallintaa ja joissa on käytetty apuna valtakunnallisia tilastoja. Lallukka ei pidä muita kuin Metsäteollisuus ry:n kokousten yhteydessä pidettyjä keskusteluja hintahallintakeskusteluina.

7.4.2 Markku Melkko - Metsäliitto

325. Markku Melkko on aloittanut Metsäliitossa 1979 piirimetsänhoitajana ja vuonna 1989 siirtynyt Itä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajaksi ja vuonna 1992 Äänekosken hankinta-alueen aluejohtajaksi. Vuonna 1998 Melkko siirtyi hankintajohtajaksi ja vuonna 1999 metsäpäälliköksi. Vuonna 2003 Melkon vastualueeksi muuttui bioenergia ja logistiikka ja vuodesta 2005 bioenergia ja puunhankintastrategia.

21.12.2006

326. Melkko on tavannut UPM-Kymmene Oyj:n metsäpäällikkö Hannu Vainiota sekä Stora Enso Oyj:n metsäpäällikkö Voitto Pölkkiä Metsäteollisuus ry:n metsä- ja luontojohtokunnan kokousten yhteydessä. Metsäpäälliköt ovat tällöin keskustelleet yleisesti hinnoittelusta käyttäen apunaan Metsäteollisuus ry:n "me ja muut" –tilastoja. Metsäpäälliköt ovat keskustelleet myös puumarkkina-tilanteesta ja markkinahintatasosta.
327. Melkon mukaan tapaamisissa keskusteltiin Metsäteollisuus ry:n tilastoista ja siitä, miten hinnat olivat yleensä kehittyneet. Hintoja peilattiin myös lopputuotemarkkinahintojen kehitykseen. Muun muassa tukin hinnan kehitystä peilattiin sahatavaran hinnan kehitykseen, minkä jälkeen pohdittiin, miten hinnan kehitys mahdollisesti vaikuttaisi raaka-aineen hintaan. Metsäpäälliköt keskustelivat myös, oliko tukin hinnan nousu ollut sopusoinnussa markkinoiden hintakehitykseen sekä mikäli sahatavaran hinta oli laskussa, mitä se tarkoitti yritysten kykyyn maksaa puusta sekä puunhintaan.
328. Käytännössä yritykset katsoivat esimerkiksi sahatavaran markkinahintojen kehitystä ja samalla Metsäteollisuus ry:n tilastoa tukin keskihinnan kehittymisestä. Mikäli metsäpäälliköt havaitsivat, että sahatavaran hinta on laskenut, mutta tukin hinta liukunut ylöspäin, keskustelivat metsäpäälliköt tämän jälkeen eron mahdollisista syistä sekä keinoista, jolla kuilua voitaisiin kaventaa. Koska metsäpäälliköt tiesivät, että raaka-ainekulut muodostivat n. 75 % lopputuotteen hinnasta, pystyivät he laskemaan, paljonko raaka-aineen eli tukin hintaa pitäisi alentaa, jotta se kompensoisi lopputuotteen hinnanmuutosta. Jos sahatavaran keskihinta laski esimerkiksi 20 markkaa, tulisi tukin keskihintaa alentaa 10 markkaa. Kuitupuussa hintasuhteet olivat hieman erilaiset.
329. Lisäksi tapaamisissa keskusteltiin siitä, miten markkinat toimivat, mitä pitäisi tehdä ja miten tukin hinnan pitää reagoida tällaiseen markkinaan. Metsäpäälliköt keskustelivat Melkon mukaan siten siitä, mikä hintasuunta on ollut ja mikä sen pitäisi olla. Mikäli sahatavaran hinta oli laskenut kahdella eurolla, keskusteltiin paljonko tukin hinnan pitäisi vastaavasti laskea, jotta se olisi oikeassa suhteessa sahatavaran hintaan. Melkon mukaan vastaavia keskusteluja käytiin myös kuitupuunosalta, jolloin kuitupuun hintaa verrattiin sellun ja paperin hintakehitykseen.
330. Melkon mukaan keskusteluista pystyi päättelemään, mitä kilpailijat mahdollisesti aikoivat tehdä tulevassa hinnoittelussaan. Jokainen kuitenkin viimekädessä teki hinnoittelupäätöksen itsenäisesti sen perusteella oliko puita, pitikö saada puukauppaa käyntiin ja oliko varaa nostaa hintoja vai pitikö niitä laskea. Metsäpäälliköt ovat myös saattaneet todeta yhteen ääneen, että tukin hinnan nousu tulisi pysäyttää tai hidastaa. Yhtiöt eivät kuitenkaan aina toimineet käytännössä sen mukaisesti, mitä keskusteluissa oli todettu, että pitäisi tehdä. Melkon mukaan näin jälkikäteen ajateltuna kyseiset keskustelut olivat varmaankin sen luonteisia, ettei niitä olisi tullut käydä.
331. Metsäliitolle keskustelut olivat tärkeitä sen takia, että Metsäliitto ei halunnut yritysten tekevän sellaisia ratkaisuja, joilla vaikeutettaisiin puukauppaa tai joilla mahdollisesti pysäytettäisiin puunmyynti kokonaan. Metsäliiton puuvarastot

21.12.2006

ovat Melkon mukaan tunnetusti pienemmät kuin muiden metsäyhtiöiden varas-
tot ja Metsäliitolle oli sen takia tärkeätä, että puukauppa kävisi.

332. Liian alhainen hinnoittelu olisi voinut Melkon mukaan johtaa siihen, ettei puuta olisi ollut lainkaan tarjolla myöskään Metsäliitolle. Vaikka kaksi muuta yritystä olisikin alhaisen hinnoittelun vuoksi pudonneet markkinoilta, halusi MTK kuitenkin varmistaa sen, että kaikki puunostajat olisivat markkinoilla, jotta kaikki metsänomistajat saisivat puunsa myydyksi. Metsäliitto ei pystyisi ostamaan kaikkea tarjolla olevaa puuta. Näin ollen tapaamisissa keskusteltiin hintojen mahdollisen pudottamisen lisäksi myös siitä, olisiko järkevämpää säilyttää nykyinen hintataso.
333. Yritykset keskustelivat tapaamisissaan keskihintojen kehityksen suunnasta käyttäen apunaan Metsäteollisuus ry:n hintatilastoja, jotka olivat neljän viikon jaksoissa. Hintatiedot olivat siten keskimäärin kaksi viikkoa vanhoja. Melkon mukaan metsäpäälliköillä oli myös tarkempia, hankinta-alueittaisia ja metsäkeskusalueittaisia keskihintatilastoja, joista he katsoivat hintakehitystä. Tilastot eivät kuitenkaan olleet yhtä tuoreita kuin valtakunnalliset tilastot, vaan hintatieto oli noin kuukauden vanhaa.
334. Tilastoja käytettiin apuna myös sen selvittämiseksi, mikä yrityksistä mahdollisesti oli hinnoittelussa keskihintojen yläpuolella. Koska Metsäliittoa pidettiin Melkon mukaan perinteisesti tahona, joka maksoi kuitupuusta parhaimman hinnan, tahtoi teollisuus usein syyttää Metsäliittoa liian korkeista hinnoista. Melkon mukaan eksakteja hintoja ei sentilleen kuitenkaan vaihdettu, vaan pyrittiin selvittämään oliko joku reippaasti yli keskihinnan ja muut alle.
335. Melkko vahvistaa myös Vainion kertoman siitä, että metsäpäälliköt keskustelivat yhteisistä tavoitehintatasoista 2000-luvun alkuun asti, mutta tämän jälkeen viime vaiheessa keskusteluissa kiinnitettiin huomiota lähinnä edellisellä viikolla maksettujen hintojen eroihin eikä enää aiempaan tapaan pyritty löytämään yhteistä enimmäishintatasoa.
336. Vastoin Vainion kertomusta, metsäpäälliköt eivät Melkon mukaan kertoneet toisilleen tarkkoja puulajikohtaisia hintoja, vaan keskustelut koskivat tiettyä aluetta ja puutavaralajia ja oliko tietyn puutavaralajin hinta menossa oikeaan suuntaan. Joillain alueilla Vainio kuitenkin pystyi päättelemään Metsäliiton hinnan tilastojen perusteella, koska Metsäliitto saattoi olla kyseisellä alueella ainut vartenotettava toimija UPM-Kymmenen lisäksi. Vainio saattoi siten päätellä, että Metsäliitto oli kahdesta yrityksestä se, joka maksoi korkeampaa hintaa. Melkon esimerkin mukaan hän saattoi kertoa Vainiolle suuruusluokassa 5-10 markkaa, paljonko Metsäliitto oli yli tai ali kuusitukin keskihinnan, joka tuohon aikaan oli 240-250 markkaa.
337. Melkon mukaan hänen motiivinaan tietojenvaihdolle ja keskusteluille hintapoikkeamista ja hintaodotuksista oli tarkistaa omalta kentältä saatujen tietojen todenperäisyys. Kentällä työskentelevät puunostajat eivät aina pysyneet hinnoittelupäätöksissä vedoten muiden maksamiin hintoihin syytellen kilpailijoiden maksamia hintoja. Ostomiehille tärkeintä oli saada puuta ostettua. Metsäliiton

21.12.2006

hinnanmääritykseen keskusteluilla ei Melkon mukaan ollut suurikaan merkitys, vaikka hallitus kuuleekin metsäpäällikköä ennen hintapäätösten tekemistä. Teollisuuden, sahatavaran ja sellun edustajat antavat myös oman mielipiteensä. Hallituksen näkemys kuitenkin yleensä vastasi metsäpäällikön näkemystä.

[

]

338. Mikäli metsäpäälliköt olivat todenneet yhteen ääneen, että tukin hinnan nousu tulisi pysäyttää tai hidastaa, saattoi Melkko tämän jälkeen antaa omalle myyntiorganisaatiolleen ohjeet hinnannousun rauhoittamiseksi. Tällaisiin toimiin Melkko ei tarvinnut hallituksen päätöstä. Yritysten puuntarpeen erilaisuudesta johtuen oli yritysten hinnoittelukin erilaista. Melkon mukaan Stora Enso esimerkiksi ratkaisi leimikoiden hinnat yleensä tukinhinnalla, sillä kuitupuuntarve oli Stora Ensolla suurempi. Metsäliitto taas maksoi tunnetusti kuidusta paremmin. Näin ollen toinen yritys halusikin maksaa tietyistä puutavaralajista enemmän kuin toinen. Metsäpäälliköt olivat kuitenkin yleensä yhtä mieltä hinnan suunnasta ja suurusluokasta.
339. Koska UPM-Kymmene ei toiminut Pohjois-Suomessa, vertailivat Melkko ja Pölkki Metsäteollisuus ry:n kokousten yhteydessä pidetyissä tapaamisissa Metsäliiton ja Stora Enson keskihintoja pääasiassa kuitupuun osalta Pohjois-Suomessa ja keskustelivat hinnan suunnasta markkinalähtöisesti. Melkko ja Pölkki katsoivat siten sellu – ja paperimarkkinoiden hintakehitystä ja Pohjois-Suomen hankinta-alueiden hintakehitystä kuitupuun osalta ja keskustelivat olisiko raaka-aineen hinta oikeassa suhteessa lopputuotteen hintaan.
340. Vuosina 1999-2000 Vainio ja Melkko kutsuivat Pekka Ropposen ja Pekka Kaurasen Metsäliiton pääkonttoriin sen vuoksi, että aluepäälliköiden hankinta-alueilla olivat hinnat kuumenneet. Molemmat aluejohtajat olivat syytelleet toisiaan hintojen kuumenemisestä. Melkon mukaan hänen tavoitteenaan ei kuitenkaan ollut rauhoittaa hintakilpailua alueella, vaan vain saada selville, puhui-ko oma aluejohtaja totta syyttäessään Ropposta hintojen kuumenemisestä. Vainio on kertonut asiasta toisin.
341. Melkon mukaan Vainion kertomus toukokuussa 2002 olleesta tapaamisesta, jossa keskusteltiin tarpeesta saada puukauppa taas käyntiin pitää paikkansa. Kyseinen tapaaminen ja keskustelu käytiin niin kuin Vainio on asiasta kertonut. Melkon mukaan Metsäliitto oli lähestynyt UPM-Kymmenettä asian kanssa yritysten yhdessä omistaman Metsä-Botnian vuoksi. Hinnan korotuksella ja läpimittavaatimuksen alentamisella olisi ollut vaikutuksia myös Metsä-Botniaan, jolle Metsäliitto toimitti puut. Melkko kuitenkin myöntää, että tapaamisessa oli keskusteltu sekä läpimittavaatimuksen alentamisesta sentillä että hinnan nos-

21.12.2006

tamisesta eurolla per kuutiometri. Vainion mukaan hinnankorotuksesta eurolla ei olisi Metsä-Botnian vuoksi tarvinnut keskustella.⁹⁰

342. Kun ns. kolmikantakeskustelut päättyivät 2001/2002 tienoilla, jatkoivat metsäpäälliköt kuitenkin keskusteluja puhelimitse, mikäli joku metsäpäälliköistä katsoi sen tarpeelliseksi. Keskustelut koskivat tällöin vain tiettyjä paikallisia alueita ja tapahtumia. Metsäpäälliköt peilasivat esimerkiksi tukin hintaa suhteessa tuotemarkkinoihin ja mikä hinnan pitäisi metsäpäälliköiden näkemyksen mukaan kyseisellä alueella olla. Keskusteluja käytiin siten pienemmässä muodossa ja vapaa-muotoisemmin kuin aikaisemmissa kolminkeskisissä tapaamisissa. Melkko ei kuitenkaan muista käyneensä tällaisia keskusteluja Pölkin kanssa. Melkon mukaan Vainio oli yleensä aloitteellinen keskustelujen käymisen suhteen. Melkon mukaan keskusteluja käytiin satunnaisesti.
343. Melkko kertoi tapaamisista ja keskusteluista myös esimiehelleen Antti Oksaselle. Melkon mukaan hän kertoi asioista niin kuin ne olivat olleet. Omalle ostoorganisaatiolleen Melkko ei kertonut, että oli keskustellut kilpailijoiden kanssa. Melkko kertoi ottaneensa keskustelut huomioon antamissaan ohjeissa erityisesti, mikäli hän huomasi kilpailijoiden hintakäyttäytymistä seurattaessaan, että kilpailijat ryhtyivät niihin muutoksiin, mistä keskusteluissa oli sovittu. Muuten keskustelut vaikuttivat Melkon mukaan vain siten, että tieto niistä oli hänen "takaraivossaan". Melkko kertoi myös tienneensä, että Metsäliiton aluejohtajat olivat käyneet joitain keskusteluja kilpailijoiden kanssa, mutta siitä kuka tai ketkä, missä ja milloin, ei hänellä kuitenkaan ollut tietoa. Hän epäili, että keskusteluja olisi käyty Keski- ja Kaakkois-Suomen alueilla ja että keskusteluja olisi käynyt Laitinen ja Kauranen. Melkko myös muisteli keskustelleensa asiasta Kaurasen kanssa. Melkko kuitenkin painotti, ettei aluejohtajilla ollut lupaa sopia mistään, vaan keskustelut saivat olla vain yleistä tiedonhankintaa ja aluejohtajat saivat vain kuulostella, mitä kilpailijat aikoivat.

7.4.3 Olli Laitinen - Metsäliitto

344. Olli Laitinen on työskennellyt Metsäliitossa vuodesta 1984. Vuodesta 1996 hän on toiminut aluejohtajana, ensin Pohjanmaalla ja vuodesta 2000 Kaakkois-Suomen aluejohtajana.

Laitinen Pohjanmaan hankinta-alueen aluejohtajana 1996-2000

345. Pohjanmaalla toimiessaan Laitinen on ollut tekemisissä UPM-Kymmenen Pekka Rajalan ja Christer Westbergin kanssa sekä Stora Enson Jouko Mattasen kanssa. UPM-Kymmene ja Metsäliitto olivat vahvoja Etelä-Pohjanmaalla ja rannikolla, Stora Enso toimi alueella vain satunnaisesti, mutta oli Pohjois-Pohjanmaalla vahvempi.
346. UPM-Kymmenellä ja Metsäliitolla oli Pohjanmaan hankinta-alueella laajaa vaihtotoimintaa, jonka merkeissä Laitinen tapasi Pekka Rajalaa muutaman kerran vuodessa. Rajala ja Laitinen ovat Laitisen mukaan keskustelleet puunvaihtojen

⁹⁰ Ks. kappale 163.

21.12.2006

yhteydessä puutavaralajien hintatasosta sekä siitä, että hinta pitäisi saada alenemaan. Laitinen keskusteli Rajalan kanssa myös puhelimitse muutamista yksittäisistä kaupoista. Laitisen ja Rajalan keskustelut koskivat Etelä-Pohjanmaata ja rannikon aluetta.

347. Laitisen mukaan Rajalan kertomus siitä, että aluejohtajat ovat ilmaisseet toisilleen huolen tietyn puutavaralajin hinnan korkeudesta, oli oikean suuntainen. Lisäksi Rajala on kertonut aluejohtajien todenneen yhteisenä näkemyksenä, että tietyn puutavaralajin hinnan nousu olisi syytä pysäyttää tai alentaa. Laitisen mukaan aluejohtajien näkemykset perustuivat teollisuustuotteiden hinnoista tehtyihin johtopäätöksiin. Laitisen mukaan on myös ollut mahdollista, että aluejohtajat ovat kiinnittäneet toistensa huomiota yksittäisten puukauppojen poikkeavaan hinnoitteluun, kuten Rajala on kertonut. Aluejohtajat ovat lisäksi paheksuneet, jos kilpailija on maksanut liikaa jostain leimikosta.
348. Laitinen kertoi keskustelleensa toteutuneista hintatasoista ja puun tarjonnasta vuosien 1997-1998 aikana edellä mainitun lisäksi Pekka Rajalan ja Jouko Matasen kanssa.⁹¹ Lisäksi paikalla oli ainakin kerran myös Matti Karjula. Tapaamiset koskivat lähinnä Keski-Pohjanmaata. Tapaamiset pidettiin ravintolassa Kokkolassa sekä Oulun Vaakunassa. Tapaamisissa keskusteltiin samoista asioista, kun mitä Laitinen Rajala keskustelivat kahdenkeskisissä tapaamisissa. Lisäksi tapaamisissa käytettiin apuna Metsäteollisuus ry:n "me ja muut" – tilastoja.
349. Laitisen mukaan aluejohtajien keskustelut loppuivat Pohjanmaan hankinta-alueella Mikkelissä tapahtuneen kilpailunrikkomistapauksen paljastumisen jälkeen vuonna 1998. Osapuolet kokivat keskustelut kilpailuoikeudellisesti ongelmallisiksi ja olevansa lain noudattamisen kannalta harmaalla alueella.

Laitinen Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana 2000-

350. Laitinen siirtyi vuonna 2000 Kaakkois-Suomen aluejohtajaksi,[

]

351. Vuonna 2000 Metsäliitolla oli vahva kasvuntarve, tarjonta oli hyvä, johtuen verouudistuksesta, ja metsäteollisuudella hyvä markkinatilanne. MTK, metsänhoitoyhdistykset ja metsänomistajien liitot pyrkivät Laitisen mukaan tuolloin pitämään niukkuutta yllä. Vuonna 2001 sahatalous heikkeni nopeasti. Lisäksi syksyn 2000 kelirikko ruokki hinnan nousua.
352. Vuonna 2000 Laitinen kutsuttiin tutustumaan alueen muihin aluejohtajiin. Tilaisuus pidettiin Stora Enson Käyhkään tehtaan edustussaunalla. Paikalla olivat Laitisen lisäksi Stora Enson Esko Leinonen ja Veli Hietalahti. Lisäksi Laitinen muistaa olleensa tapaamisessa, jossa olisi ollut mukana myös Stora Enson Matti Karjula sekä tapaamisen, jossa olisi ollut UPM-Kymmeneen Timo Panhe-

⁹¹ Ks. Pekka Rajalan kertomus kohta 7.3.9 .

21.12.2006

lainen ja Markku Pulkkinen. Laitinen on saattanut olla myös Metsäliiton Pekka Kaurasen kanssa samassa kokouksessa.

353. Laitinen kertoi tavanneensa kilpailijoita muutaman kerran vuodessa. Laitisen mukaan tapaamisia on pidetty Kaukaan tehtaan lähellä ainakin kerran, Joensuuun lähellä 1-2 kertaa, Punkaharjun tehtaiden edustustiloissa muutaman kerran, Laitaatsillassa ja UPM:n Pistalanharjulla kerran. Lisäksi Laitinen on soittanut kilpailijoille paheksuen heidän hintakäyttäytymistään. Myös Laitiselle on soitettu ja paheksuttu Metsäliiton hintakäyttäytymistä.
354. Laitisen mukaan aluejohtajat keskustelivat puumarkkinatilanteesta, puuntarjontatilanteesta ja yhtiöiden maksamista hinnoista. Hankintahintatasoista keskusteltaessa keskusteltiin teollisuustuotteiden hinnoista, joista hankintahintatasot johdettiin. Aluejohtajat ovat esimerkiksi saattaneet todeta, että johdettuna teollisuustuotteiden hinnoista, on mäntykuidun hinta korkea. Lisäksi aluejohtajat ovat keskustelleet siitä, miten puukaupan saisi liikkeelle sekä käyneet yleistä hintaspekulaatiota. UPM-Kymmenen ja Stora Enson edustajat ovat voineet todeta kuitupuun hinnan olevan liian korkea ja Laitinen taas on voinut todeta kuusitukin hinnan olevan liian korkea. Laitisen mukaan aluejohtajat eivät ole keskustelleet tai sopineet yhtiöiden hintatavoitteista, enimmäishinnoista tai yhteisistä hintanäkemyksistä. Laitinen on sanonut Saarimalle ja Hietalahdelle, ettei hänellä ole lupaa sopia mistään.
355. Hintatasokeskusteluissa käytettiin apuna Metsäteollisuus ry:n metsäkeskusalueittaisia "me ja muut" – tilastoja, joista näki maksetut keskihinnat. Aluejohtajat vertasivat 1-3 kuukautta vanhoja hintatietoja. Jokainen aluejohtaja kertoi vuorollaan oman yhtiön toteutuneet hinnat. Laitisen mukaan Metsäliiton hinta kuitupuulle oli aina vahva, sen sijaan tukkipuun hinta ei vahvoista sahoista johtuen voinut olla liian korkea. Laitisen mukaan kilpailijoiden kemiallinen teollisuus oli vahva, joten heidän intresseissään oli saada kuitupuu halvalla.
356. Laitisen mukaan aluejohtajat vertasivat yhtenä vuotena myös kunta- ja pitäjakohtaisia tietoja. Vuosi oli todennäköisesti vuosi 2001. Laitinen yritti toteutuneiden hintojen kautta saada tiedon siitä, pitikö ostomiesten kertomukset pakkaansa ja päätellä tiedon perusteelle, olivatko Laitisen osto-ohjeet realistiset. Tietojen vertaileminen kuitenkin lopetettiin, koska aluejohtajat tiesivät, että vertaillut tiedot olivat liian yksityiskohtaisia. Yksityiskohtaisista kunta- ja pitäjakohtaisista tiedoista palattiin Metsäteollisuus ry:n metsäkeskusalueittaisiin tilastoihin vuonna 2002. Aluejohtajat ovat vertailleet Metsäteollisuus ry:n tilastoja vielä vuonna 2003.
357. Laitisen mukaan aluejohtajat tiesivät, että keskustelut eivät olleet sallittuja ja että keskustelujen kanssa oltiin ns. harmaalla alueella. Aluejohtajat ovat tavanneet Laitisen arvion mukaan noin kolme kertaa vuonna 2002 ja 2003.
358. Laitisen mukaan hän osallistui aluejohtajien välisiin tapaamisiin, koska oli Metsäliiton intresseissä saada tietoa kilpailijoiden toimista. Tapaamisissa keskusteltiin yleisestä markkinatilanteesta, kerrottiin omat hankintatavoitteet ja suurin piirtein miten puuta on saatu hankittua tavoitteisiin nähden. Tärkein tavoite

21.12.2006

Metsäliitolla oli saada puuta liikkeelle. Koska suuret hintamuutokset pysäyttivät yleensä puukaupan, aluejohtajat keskustelivat myös hintatasosta.

359. Laitinen on kertonut metsäpäällikkö Markku Melkolle tavanneensa Saarimaata ja Hietalahtea. Melkko ei ole kuitenkaan käsenyt Laitista tapaamaan kilpailijoita. Melkko ei ole myöskään kieltänyt Laitista tapaamasta kilpailijoita.⁹²

7.4.4 Pekka Kauranen – Metsäliitto

360. Pekka Kauranen aloitti Metsäliitossa vuonna 1987 korjuu- ja kuljetustehtävissä. Vuosina 1993-1998 Kauranen toimi Pohjois-Suomessa aluejohtajana ja vuosina 1998-2002 Keski-Suomen aluejohtajana. Vuonna 2002 hän siirtyi Metsäliiton pääkonttoriin toimien vuodesta 2003 hankintojohtajana.

Kauranen Pohjois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana

361. Kauranen on tavannut Pohjois-Suomen aluejohtajana ollessaan kilpailijoiden aluejohtajia muutaman kerran vuodessa mm. Pohjois-Suomen metsätyönantajien tapaamisissa. Kauranen on tavannut Stora Enson Matti Karjalaa ja UPM-Kymmenen Pekka Rajalaa ja Markku Pulkista. Kaurasen mukaan tapaamisissa on voitu keskustella yleisellä tasolla puumarkkinatilanteesta ja siihen liittyvästä informaatiosta sekä kysyntä- ja tarjontatilanteesta. Kaurasen muistikuvan mukaan hintakehityksistä tai hintaodotuksista ei ole keskusteltu. Tapaamisissa on voinut olla Metsäteollisuus ry:n tilastoja.⁹³
362. Kauranen ei yhdy Rajalan näkemykseen siitä, että tapaamisten tarkoitus olisi ollut kuitupuun hinnan rauhoittaminen. Kauranen kuitenkin totesi, että UPM-Kymmenellä on voinut olla tällaiset lähtökohdat, mutta Metsäliitolla ei tällaisia tavoitteita ole ollut.⁹⁴
363. Kauranen muistaa tavanneensa Rajalan Oulussa hotelli Vaakunassa. Kaurasen käsitys tapaamisen luonteesta poikkeaa kuitenkin Rajalan käsityksestä. Tapaamisessa ei Kaurasen mukaan ole keskitytty Rajalan mainitsemiin asioihin, vaan puumarkkinoiden toimintaan yleisellä tasolla ja puuvarojen hyödyntämiseen. Kauranen ei muista tapaamisia Pietarsaassa tai Kokkolassa.⁹⁵

Kauranen Keski-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana

364. Ollessaan Keski-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana, on Kauranen tavannut kilpailijoiden aluejohtajia Jorma Pulkista, Esa Ojalaa ja Matti Koivistoista noin kerran vuodessa Savon Sellun tehtaalla. Yhteensä Kauranen tapasi heitä noin 4-5 kertaa. Tapaamisissa on keskusteltu uitoista, puumarkkinoiden toimivuudesta ja puuvarojen käytöstä.

⁹² Markku Melkko kertoi Kilpailuvirastolle 7.9.2006 järjestetyssä kuulemisessa, ettei tiennyt aluejohtajien tapaamisista. Melkko kuitenkin arveli, että Laitinen olisi saattanut tavata kilpailijoita sen jälkeen, kun Kilpailuviraston edustaja oli nimenomaisesti Melkolle todennut, että Laitinen oli kertonut kertoneensa Melkolle tapaamisista. Ks. kappale 343.

⁹³ Ks. Pekka Rajalan ja Markku Pulkisen kertomukset, kohdat 7.3.6 7.3.9

⁹⁴ Ks. Rajalan kertomus kappale 253.

⁹⁵ Ks. Rajalan kertomus kappale 253.

21.12.2006

365. Kokouksissa oli Kaurasen mukaan esillä Metsäteollisuus ry:n tilastoja, joiden perusteella käytiin volyymikeskustelua ja keskustelua toteutuneista hinnoista. Kaurasen mukaan tällaisia keskusteluja ei varmaan olisi pitänyt käydä. Keskusteluilla ei Kaurasen mukaan ollut kuitenkaan vaikutusta käytännön toimissa, vaikka kilpailijan toiminnasta saikin keskustelujen perusteella paremman kuvan, kun ilman että keskusteluja ei olisi käyty.
366. Kaurasen näkemyksen mukaan tapaamisten tarkoitus oli saada puumarkkinat toimimaan paremmin ja puuta liikkumaan enemmän. Hän ei yhdy Pulkkisen näkemykseen siitä, että tarkoituksena olisi ollut raakapuun hinnan aleneminen ja nousupaineiden hillitseminen.
367. Aluejohtajat kertoivat toisilleen myös ostojen edistymisestä verrattuna edellisen vuoden toteutuneisiin ostoihin. Näkemyksistä ostotavoitteiden toteutumisesta verrattuna kyseisen vuoden tavoitteisiin ei Kauranen muista keskustelleensa. Myöskään eksakteista hinnoista ei keskusteltu, mutta yleisellä tasolla katsottiin hintatasoja, missä puukauppaa on käyty. Yhtiökohtaisia hintoja ei käyty läpi. Joku saattoi kommentoida, oliko edustamansa yrityksen maksama hinta keskihinnan ylä- vai alapuolella.
368. Kauranen ei muista keskustelleensa yhtiöiden enimmäishintatasoista, hintaodotuksista tai näkemyksistä hinnan tulevan kehityksen suhteen. Kysynnän ja tarjonnan suhteesta saattoi joku esittää oman näkemyksensä siitä, ovatko hinnat nousussa vai laskussa.
369. Kauranen muistaa tapahtuman, jota Pekka Ropponen on kuvannut "Ripitykseksi". Kaurasen mukaan ripityksiä oli yksi ja se pidettiin Metsäliiton pääkonttorissa Espoossa. Ropposen mukaan Markku Melkko kutsui hänet ja UPM-Kymmenen Hannu Vainio Pekka Ropposen. Ropposen käsityksen mukaan Vainio oli asiassa aloitteellinen, koska Vainio oli myös tapaamisessa enemmän äänessä. Aiheena oli Keski-Suomen korkea puunhinta. Metsäpäälliköt moittivat tapaamisessa Ropposta ja Kaurasta liian korkeista hinnoista. Osapuolet katsoivat maakuntien välisiä hintoja, minkä perusteella voitiin myös todeta, että Keski-Suomessa hinnat oli korkeat.
370. Kauranen kiistää käyneensä keskusteluja kilpailijoiden kanssa Metsähallituksen kanssa käydyistä kaupoista tai kauppahinnoista. Kaurasen mukaan UPM-Kymmenellä on ollut ongelmia Metsähallituksen kanssa liittyen esimerkiksi ympäristökysymyksiin, jotka ovat tuoneet tiettyjä paineita UPM-Kymmenen ja Metsähallituksen välisiin kauppoihin. Kaurasen mukaan hän ei ole keskustellut Pekka Rajalan kanssa Rajalan kertomista asioista, kuten ovatko yhtiöt jo päässeet sopimukseen Metsähallituksen kanssa, millaiseksi hintataso tulisi muodostumaan. Kauranen epäili, että Rajala on voinut saada em. tietoja jotain muuta kautta.

7.4.5 Juha Levonen – Metsäliitto

371. Juha Levonen siirtyi Raumalle Länsi-Suomen aluejohtajaksi vuonna 1996. Vuosina 1999-2003 Levonen toimi hankintajohtajana ja vuosina 2003-2004 alue-

21.12.2006

johtajana Pohjanmaalla ja vuodesta 2004 Levonen on toiminut jälleen Länsi-Suomen aluejohtajana.

372. Levonen on tavannut Christer Westbergin useasti ollessaan Länsi-Suomen aluejohtajana. Tapaamisia oli 1-2 kertaa kahdessa kuukaudessa, mutta ne eivät olleet säännöllisiä. Tapaamiset liittyivät Metsä-Rauman uuden tehtaan puuhuoltoon. Tehtaalla pidettiin operatiivista puuhuoltoryhmää, jossa tehtaan puuhuolto käytiin läpi. Aluejohtajat tapasivat myös joitakin kertoja edellä mainittujen tapaamisten lisäksi. Tapaamisissa sivuttiin myös puukauppaa yleisellä tasolla, mikä tapahtui Metsäteollisuus ry:n tilastojen avulla.
373. Levonen ei ole yhtä mieltä Westbergin kanssa siitä, että tapaamisissa olisi paljastettu hinta- tai hankintatietoja. Levosen mukaan tähän ei ollut tarvetta, koska toimijoiden vähäisyydestä ja yritysten suuresta markkinaosuudesta johtuen, tiedot pystyi muutenkin päättelemään omista tilastoista. Joissakin yhteyksissä, kuten Metsä-Rauman puuryhmässä on saatettu todeta, kuinka monta prosenttia on kokovuoden kokonaishankinnasta ostettu.
374. Levosen mukaan aluejohtajat totesivat Metsäteollisuus ry:n tilastojen avulla mihin suuntaan puukauppa määrällisesti oli menossa. Lisäksi aluejohtajat keskustelivat viikko-ostoista sekä mihin suuntaan ne olivat menossa suhteessa tarjontaan ja tarjonnan odotetusta tilasta tietyinä aikoina. Määrätietojen arviointi oli Levosen mukaan tärkeää, sillä ne indikoivat millaiseksi kyseinen vuosi olisi muodostumassa puuntarjonnan osalta. Koska syksyllä ostettiin suurin osa puusta, olivat syksyn tiedot erittäin tärkeitä. Jo kesälomien jälkeen elokuussa oli pääteltävissä, millaiseksi puun tarjonta tulisi muodostumaan.
375. Westberg on kertonut tapaamisten tarkoituksena olleen kollegan rauhoittaminen ja luottamuksen synnyttäminen, jotta saavutettaisiin tai säilytettäisiin vakaa hintataso ja häiriötön kaupankäynti. Levonen ei ole yhtä mieltä tapaamisten tarkoituksesta. Vastoin Westbergin ketomusta, Levonen ei ole myöskään kertomansa mukaan keskustellut yhtiöiden tulevasta hinnoittelusta.
376. Levosen mukaan Metsäliiton metsäpäälliköt ovat tienneet aluejohtajien tapaamisista kilpailijoiden kanssa sekä sen, että tapaamisissa on käytetty apuna Metsäteollisuus ry:n tilastoja. Levonen muistelee myös keskustelleen tapaamisista metsäpäälliköiden kanssa. Levonen myös tiesi, että muut aluejohtajat tapasivat samoissa merkeissä aluejohtajakautensa alkukaudella kun mitä hän ja Westberg tapasivat sekä yhtiöiden metsäpäälliköiden tavanneen eri yhteyksissä. Levosella ei kuitenkaan ole tietoa metsäpäälliköiden keskusteluiden sisällöstä.
377. Levonen myöntää keskustelleensa Rajalan kanssa Metsähallituksen kanssa käytyjen neuvotteluiden tilasta, eli olivatko yritykset jo päässeet Metsähallituksen kanssa sopimukseen puukaupoista. Keskustelut tapahtuivat UPM-Kymmene ja Metsäliiton puunvaihtotapaamisten ja puhelinkeskusteluiden yhteydessä. Keskusteluja käytiin satunnaisesti Levosen arvion mukaan 1999 syksyllä. Vastoin Rajalan kertomusta, Levonen ei kuitenkaan muista keskustelleensa Metsähallituksen kanssa sovitusta hintatasosta.

21.12.2006

7.4.6 Antti Maaranta – Metsäliitto

378. Antti Maaranta on työskennellyt Metsäliitossa vuodesta 1980 toimien Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuodesta 1997.
379. Maarannan mukaan hän on tavannut Saarimaan ja Mutasen vuosien 1997-2000 aikana pääasiassa Saarimaan kutsumana.⁹⁶ Maaranta ei ole Saarimaan kanssa samaa mieltä siitä, että aluejohtajien tapaamisissa käytyjen keskustelujen tavoitteena olisi ollut raakapuun hintatason hillitseminen ja hintatason rauhoittaminen. Maarannan mukaan Saarimaalla on voinut olla tällaisia tavoitteita, mutta aluejohtajat eivät Maarannan mukaan ole keskustelleet tällaisista asioista.⁹⁷
380. Aluejohtajat keskustelivat Maarannan mukaan yhtiöiden puutarpeesta yleisellä tasolla, mutta ei kuitenkaan puutavaralajeittain. Alueittaisista ja piirikohtaisista tarpeista ei keskusteltu. Koska tukkipuusta oli alueella pulaa, on tukkipuun tarpeesta saatettu keskustella. Tapaamisissa keskusteltiin myös miten yleensä on edistytty puunhankinnasta, erityisesti siitä, ollaanko aikataulussa vai jäljessä. Tiedot oli kuitenkin myös saatavilla lehtitietojenkin kautta. Myös hinnoista keskusteltiin hyvin yleisellä tasolla, tukeutuen lehdistä saatuihin tietoihin.
381. Maarannan mukaan tapaamisissa ei keskusteltu yhtiöiden keskihintatavoitteista, yhtiöiden enimmäishinnoista tai metsäpalvelu- ja kanta-asiakkaista toisin kuin mitä Saarimaa on tapaamisista kertonut. Keskusteluissa vaihdettiin Saarimaan mukaan lisäksi näkemyksiä myös siitä, miten puutavaralajien hinnan tulisi kehittyä tulevaisuudessa. Maaranta ei yhdy Saarimaan kertomukseen. Maarannan mukaan aluejohtajat ovat keskustelleet vain markkinoista, esimerkiksi miten sahatavaramarkkinat ovat kehittymässä. Mikäli sahatavaran hinta oli nousussa, tarkoitti se sitä, että myös tukin hinta nousee.
382. Maaranta muistaa olleensa paikalla Saarimaan kertomissa tapaamisissa 5.11.1997 Hotelli Cumuluksessa Vantaalla, 5.11.1997 Kouvolan asemaravintolassa, 25.6.1998 Rönnsin Golf klubilla, 18.12.1998 Anjalankoskella Inkeröisten klubilla, 29.4.1999 Kuusankoskella UPM-Kymmenen toimihenkilökerholla, 3.8.2000 Espoossa Metsäliiton konttorissa, 11.4.2001 ja 8.10.2000 Hotelli Cumuluksessa Vantaalla. Maarannalla ei ole muistikuvaa 19.3.1999 pidetystä tapaamisesta, eikä siten pysy myöntämään tai kiistämään kyseistä tapaamista.

7.5 Stora Enson vastine

383. Stora Enso on toimittanut Kilpailuvirastolle vastineen, jossa se kiistää toimineensa kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaisesti.

⁹⁶ Ks. Jorma Saarimaan kertomus, kohta 7.3.5 .

⁹⁷ Saarimaan mukaan myös Koskitukin Kari Wuolijoki osallistui tapaamisiin joitakin kertoja. Wuolijoki on vahvistanut Kilpailuvirastolle kuulemisissa 23.3.2006 ja 24.10.2006 Saarimaan kertomuksen tapaamisista pitävän paikkansa. Wuolijoki vahvisti myös, että hän on ollut samoissa tapaamisissa Antti Maarannan kanssa ja että tapaamiset ovat olleet sisällöltään Saarimaan kertoman mukaisia.

21.12.2006

384. Stora Enso on vastineessaan kiistänyt myös, että sen ylin johto olisi osallistunut kilpailunrajoituslain mukaiseen menettelyyn sekä sen, että ylin johto olisi ollut tietoinen Kilpailuviraston esityksessä kuvatuista kilpailunrajoituslain vastaisiksi katsotuista toimintatavoista.
385. Stora Enso on vastineessaan myöntänyt, että kilpailijat ovat hintaodotusneuvottelujen aikana olleet yhteydessä toisiinsa metsäpäälliköiden toimesta. Keskusteluja on käyty hyvin yleisellä tasolla neuvottelutilanteesta eikä mitään luotamuksellista tai muutoinkaan kiellettyä tietoa ole Stora Enson mukaan välitetty.
386. Stora Enso on vastineessaan myöntänyt myös Kilpailuviraston esittämät metsäpäälliköiden väliset tapaamiset vuoteen 2001 asti sekä metsäpäälliköiden väliset puhelinkeskustelut. Stora Enson mukaan metsäpäälliköt ovat muun toimintansa ohessa satunnaisesti tavanneet silloin, kun raakapuumarkkinoilla on ollut jokin alueellinen markkinahäiriö. Tapaamisissa on Stora Enson mukaan yleisellä tasolla keskusteltu puumarkkinoista ja erityisesti mahdollisista alueellisista markkinahäiriöistä ja pohdittu syitä tällaiselle markkinahäiriölle. Tapaamisissa on saatettu keskustella myös Metsäteollisuus ry:n puuhintatilaston perusteella puun aikaisemmasta hintatasoista kertomatta kuitenkaan yksityiskohtaisia hintatietoja. Stora Enso kuitenkin kiistää keskusteluiden olleen kilpailunrajoituslain vastaisia.
387. Stora Enso on myöntänyt myös aluejohtajien tavanneen vuosien 1997-2004 aikana ja tavatessaan keskustelleen säännönmukaisesti senhetkisestä puumarkkinatilanteesta sekä vaihtaneen hintatietoja Metsäteollisuus ry:n laatiman tilaston perusteella. Stora Enso kuitenkin kiistää, että tapaamisten tarkoituksena olisi ollut kielletty hintayhteistyö tai kielletty tietojenvaihto tai että aluejohtajien tapaamisissa olisi syyllistytty kiellettyyn hintayhteistyöhön tai tietojenvaihtoon.
388. Stora Enso myöntää, että Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat vaihtaneet kustannustietoja ja tehneet tehdashintavertailuja pääosin Kilpailuviraston esittämällä tavalla. Stora Enso kuitenkin kiistää, että kyseinen menettely olisi kilpailuoikeudellisessa arvioinnissa kiellettyä.

7.6 Kilpailuviraston johtopäätökset osapuolten kertomuksista

389. UPM-Kymmene toimitti Kilpailuviraston kuultavaksi nykyisiä ja entisiä työntekijöitään, jotka ovat kertoneet tapahtumankulusta Kilpailuvirastolle. UPM-Kymmene toimitti kuullut henkilöt osana kilpailunrajoituslain 9 §:n mukaista hakemusta, joka käynnisti raakapuukaupan kartellitutkimukset keväällä 2004. Myös Metsäliitto on toimittanut Kilpailuviraston kuultavaksi nykyisiä ja entisiä työntekijöitään osana kilpailunrajoituslain 8 §:n mukaista menettelyä, johon Metsäliitto ilmoitti ryhtyvänsä toukokuussa 2006. Kilpailuvirasto arvioi seuraavassa osapuolten kertomuksia.
390. Kilpailuviraston arvion mukaan Pekka Tiililän päiväkirjamerkinnot kertovat luotettavasti metsäpäälliköiden yhteydenpidosta ja tapaamisista hintaodotusneu-

21.12.2006

vottelujen aikana vuosina 1997-1999. Koska myös Metsäliiton metsäpäällikkö Harri Lallukka on todennut Pekka Tiililän päiväkirjojen sisällön pitävän de facto paikkansa, katsoo Kilpailuvirasto Tiililän päiväkirjojen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.

391. Harri Lallukka on vahvistanut myös Tiililän päiväkirjojen paikkansapitävyyden koskien metsäpäälliköiden hintahallintatapaamisista ja keskusteluja. Näin ollen Kilpailuvirasto katsoo Tiililän päiväkirjojen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.
392. Metsäpäällikkö Hannu Vainio on kertonut metsäpäälliköiden (Vainio, Pölkki, Melkko) hintahallintatapaamisista ja keskusteluista vuosina 1999-2003. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa myös Metsäliiton Metsäpäällikkö Markku Melkkoa, jonka kertomus on samansuuntainen kuin Vainion. Melkko on muun muassa vahvistanut metsäpäälliköiden tavanneen ja keskustelleen hinnoista käyttäen apuna Metsäteollisuus ry:n me ja muut tilastoja. Vainion ja Melkon kertomukset eroavat pääasiassa vaihdetun hintatiedon yksityiskohtaisuudessa. Vainion mukaan metsäpäälliköt paljastivat toisilleen Metsäteollisuus ry:n tilastojen yrityskohtaiset hintatiedot yksityiskohtaisesti. Melkon mukaan yksityiskohtaisia tietoja ei vaihdettu. Melkon edeltäjä Harri Lallukka on kuitenkin kertonut metsäpäälliköiden todenneen tapaamisissa omat hintansa Metsäteollisuus ry:n tilastoista, joita on tämän jälkeen vertailtu keskenään. Kilpailuvirastolla ei ole syytä olettaa, että metsäpäälliköt olisivat muuttaneet käytäntöään Melkon tullessa metsäpäälliköksi. Kilpailuvirasto katsoo Vainion kertomuksen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.
393. Jorma Saarimaa on kertonut aluejohtajien hintahallintatapaamisista ja keskusteluista vuosina 1997-2000 toimiessaan Etelä-Suomen hankinta-alueella aluejohtajana. sekä toimittanut muistikirja- ja kalenterimerkintöjään Kilpailuviraston käyttöön. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa myös Metsäliiton aluejohtajaa Antti Maarantaa, joka toimi vastaavalla alueella kyseisinä vuosina. Maaranta on myöntänyt olleensa Saarimaan yksilöimissä tapaamisissa, mutta pääasiassa kiistänyt tapaamisten tarkoituksen ja keskustelujen sisällön. Maarannan mukaan keskusteluja on käyty hyvin yleisellä tasolla, eikä niin yksityiskohtaisesti kuin mitä Saarimaa on kertonut. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa myös Koskitukin toimitusjohtajaa Kari Wuolijokea, joka Saarimaan mukaan osallistui joitakin kertoja tapaamisiin vuosien 1997-1999 aikana. Wuolijoki on vahvistanut Kilpailuvirastolle Saarimaan kertomuksen, jonka mukaan aluejohtajat ovat tapaamisissa pyrkineet hillitsemään raakapuun hinnan nousua ja vaihtaneet näkemyksiä raakapuun hinnoittelusta sekä siitä, mikä hintatason tulisi olla. Lisäksi Wuolijoki on nimenomaisesti todennut Antti Maarannan osallistuneen samoihin tapaamisiin, jossa Wuolijoki on ollut. Ottaen huomioon Saarimaan ja Wuolijoen kertomukset, Kilpailuvirasto katsoo Saarimaan kertomuksen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.
394. Saarimaa on kertonut lisäksi aluejohtajien hintahallintatapaamisista ja keskusteluista vuosina 2001-2004 toimiessaan aluejohtajana Kaakkois-Suomen hankinta-alueella ja Itä-Suomen hankinta-alueella vuonna 2004. Myös UPM-Kymmene aluejohtaja Markku Pulkkinen on osallistunut joihinkin tapaamisiin

21.12.2006

vuosina 2002 ja 2003 ja vahvistanut Saarimaan kertomuksen paikkansa pitävyyden. Lisäksi Kilpailuvirasto on kuullut asiassa Metsäliiton aluejohtajaa Olli Laitista, joka toimi vastaavalla alueella kyseisinä vuosina. Laitinen on vahvistanut osallistuneensa Saarimaan kuvailemiin tapaamisiin sekä pääasiassa Saarimaan kertomuksen sisällön. Näin ollen Kilpailuvirasto katsoo Saarimaan kertomuksen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.

395. Markku Pulkkinen on kertonut aluejohtajien hintahallintatapaamisista vuosina 1997-2003 toimiessaan Kainuun ja vuodesta 2001 myös Pohjois-Karjalan hankinta-alueen aluejohtajana. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa Metsäliiton aluejohtajaa Pekka Kaurasta. Kauranen on omalta osaltaan myöntänyt Pulkkinen kertomuksen tapaamisista sekä pääasiassa niiden sisällön, vaikka hänen näkemyksensä tapaamisten tarkoituksesta poikkeaa Pulkkinen kertomuksesta. Myös Olli Laitinen on kertonut tavanneensa Markku Pulkkista. Laitisen kertomus tapaamisista ja niiden sisällöstä vahvistaa Pulkkinen kertomusta. Näin ollen Kilpailuvirasto katsoo Pulkkinen kertomuksen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.
396. Christer Westberg on kertonut aluejohtajien hintahallintatapaamisista vuosina 1996-1999 toimiessaan Länsi-Suomen aluejohtajana. Westberg on osallistunut hintahallintatapaamiseen myös vuonna 2001. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa myös Metsäliiton Länsi-Suomen aluejohtajaa Juha Levosta, joka on vahvistanut Westbergin kertomuksen tapaamisten osalta, mutta kiistää osittain Westbergin kertomuksen tapaamisten sisällöstä koskien tietojen paljastamista toiselle osapuolelle. Kilpailuvirasto katsoo kuitenkin Westbergin ja Levosen kertomusten perusteella selvitetyn ainakin sen, että osapuolet ovat keskustelleet tulevista hankintamääristä sekä tarjontatilanteesta, sekä olleet selvillä toistensa hankintamääristä ja hinnoista Metsäteollisuus ry:n tilastojen perusteella.
397. Timo Panhelainen on kertonut aluejohtajien hintahallintatapaamisista vuosina 1997-2000 toimiessaan Itä-Suomen aluejohtajana. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa myös tuolloin Metsäliitossa työskennellyttä Juhani Hongistoa, joka on vahvistanut Panhelaisen kertomuksen paikkansa pitävyyden. Näin ollen Kilpailuvirasto katsoo Panhelaisen kertomuksen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.
398. Pekka Rajala on kertonut aluejohtajien hintahallintatapaamisista vuosina 1996-1998 toimiessaan Pohjanmaan aluejohtajana. Metsäliiton aluejohtaja Olli Laitinen on vahvistanut Rajalan kertomuksen Rajalan ja Laitisen tapaamisista ja niiden sisällöstä. Rajala on lisäksi kertonut hintahallintatapaamisista Metsäliiton Pekka Kaurasen ja Stora Enson Matti Karjalan kanssa. Kilpailuvirasto on kuullut asiassa Kaurasta, joka on vahvistanut aluejohtajien tapaamiset. Kaurasen näkemys keskustelujen sisällöstä poikkeaa kuitenkin Rajalan näkemyksestä koskien tapaamisten tarkoitusta. Ottaen huomioon sen, että Laitinen on vahvistanut Rajalan kertomuksen hintahallintatapaamisista, ei Kilpailuvirastolla ole syytä epäillä Rajalan kertomusta myöskään samoihin aikoihin tapahtuneista tapaamisista Kaurasen ja Karjalan kanssa. Näin ollen Kilpailuvirasto katsoo Rajalan kertomuksen antavan oikean ja uskottavan kuvan tapahtumista.

21.12.2006

399. Markku Houni on kertonut UPM-Kymmenen ja Stora Enson sekä UPM-Kymmenen ja Metsäliiton välisistä kustannustietojenvaihdoista ja tehdashintavertailuista. Stora Enso ja Metsäliitto ovat vahvistaneet yritysten vaihtaneen kustannustietoja ja tehneen tehdashintavertailuja pääasiassa esityksessä esitetyin tavoin.
400. Lisäksi Pekka Ropponen on kertonut Kilpailuvirastolle kahdesta ”ripityksestä”. Vainio, Melkko ja Kauranen ovat vahvistaneet Ropposen kertomuksen.

7.7 Yhteenveto tapahtumakuvauksesta

401. UPM-Kymmenen metsäpäällikkö Pekka Tiililä⁹⁸ ja Stora Enson metsäpäällikkö Voitto Pölkki ovat hintaodotusneuvottelujen aikana ja jo ennen neuvottelujen alkua vuosina 1997 ja 1998 kertoneet toisilleen, miten aikovat neuvotteluissa edetä, miten neuvottelut ovat sujuneet, mitä aikovat tarjota tai mitä ovat tarjonneet metsänomistajien neuvottelukunnalle ja miten edetään, jos yhteistä näkemystä metsänomistajien neuvottelukunnan kanssa ei synny. Pekka Tiililä on pitänyt Metsäliiton varatoimitusjohtajan Harri Lallukan ajan tasalla neuvottelujen sujumisesta. Pekka Tiililä on ollut myös ajoittain yhteydessä Metsäliiton toimitusjohtajaan Antti Oksaseen neuvottelujen edistymisestä. Metsäliitto ei ole osallistunut hintaodotusneuvotteluihin muiden metsäteollisuusyritysten tavoin. Harri Lallukka ja Antti Oksanen Metsäliitosta ovat informoineet Pekka Tiililää metsäomistajien mielipiteistä ja aikeista. UPM-Kymmenen ja Stora Enson metsäpäälliköt ovat pyrkineet varmistamaan, että hintaodotusneuvottelujen perustana on sama informaatio markkinatilanteesta, etteivät yritykset esitä neuvotteluissa ristikkäisiä tietoja.
402. Metsäpäälliköt tapasivat useissa eri yhteyksissä, joissa keskusteltiin neuvotteluista metsänomistajien kanssa. Tapaamisten lisäksi UPM-Kymmenen metsäpäällikkö Tiililä on melkein päivittäin ollut puhelinyhteydessä Stora Enson Pölkin ja Metsäliiton Lallukan kanssa ja keskustellut hintaneuvotteluista. Muutama kerran ovat UPM-Kymmenen toimitusjohtaja Juha Niemelä ja Stora Enson Jukka Härmälä keskustelleet yhdessä metsäpäälliköiden kanssa neuvottelutilanteesta.
403. Hintaodotusneuvottelujen lisäksi metsäpäälliköt Pekka Tiililä (UPM-Kymmenen), Voitto Pölkki (Stora Enso) ja Harri Lallukka (Metsäliitto) ovat keskustelleet raakapuun hinnoittelusta ja hintakehityksestä. Metsäpäälliköt ovat tarkastelleet Metsäteollisuus ry:n tekemiä tilastoja ostetuista määristä ja hinnoista Metsäteollisuus ry:n kokousten yhteydessä. Metsäpäälliköt ovat kertoneet yrityskohtaisia tietoja ostoista tai näyttäneet yrityskohtaisia tilastoja hinnoista sekä tarkastelleet sitä, kuka on maksanut muita korkeampia hintoja tai millä alueella hinnat ovat nousseet. Hintakeskusteluja on käyty myös puhelimitse tapaamis-

⁹⁸ Pekka Tiililä irtisanoutui metsäpäällikön tehtävästä 28.9.1998 ja hänen tilalleen nimitettiin Hannu Vainio.

21.12.2006

ten lisäksi. Metsäpäälliköt ovat sopineet siitä, ettei mitään erityislisiä makseta, jotta tehtaan porttihinnat antavat oikean käsityksen hintatasosta. Metsäpäälliköt ovat huomautelleet toistensa aluejohtajien hintakäyttäytymisestä. Tällainen yhteydenotto on johtanut usein siihen, että metsäpäällikkö on ottanut yhteyttä aluejohtajaan, jonka käyttäytymisestä on valitettu, ja metsäpäällikkö on moittinut aluejohtajaa vääränlaisesta hintakäyttäytymisestä. Metsäpäälliköt keskustelivat myös ensiharvennuksen hinnoittelusta ja siitä, miten ratkaistaisiin ensiharvennuksen hinnoitteluun liittyviä ongelmia. Keskustelujen tarkoituksena oli pyrkiä raakapuun hintojen hallintaan ja estää hintojen nousu ja saada raakapuun hinta alenemaan. Keskusteluja ja tapaamisia on ollut Pekka Tiililän, Voitto Pölkin ja Harri Lallukan välillä aina siihen saakka kunnes Pekka Tiililä irtisanoutui 28.9.1998.

404. Pekka Tiililän toimiessa metsäpäällikkönä hän neuvotteli puunvaihtosopimuksista joko Metsäliiton tai Stora Enson edustajien kanssa. Vuonna 1997 Tiililä ja Pölkki ovat keskustelleet tässä yhteydessä myös hinnan hallitsemisesta ja hakeen hinnoittelusta.
405. Metsäpäälliköt Hannu Vainio (UPM-Kymmene), Voitto Pölkki⁹⁹ (Stora Enso), Harri Lallukka (Metsäliitto) ja Markku Melkko¹⁰⁰ (Metsäliitto) ovat keskustelleet lisäksi toistuvasti puumarkkinatilanteesta, vertailleet yhtiöiden eri metsäkeskusalueilla maksamia raakapuun hintoja puulajikohtaisesti sekä sopineet yhtiöiden tulevista hinnoittelutavoitteista ja – pyrkimyksistä. Tällaisten hintahallintakeskustelujen tarkoituksena on Hannu Vainion mukaan ollut "hintahäiriöiden" poistaminen ja poikkeavaan hinnoitteluun vaikuttaminen. Korkeampia hintoja maksaneen yhtiön metsäpäällikköä kehoitettiin puuttumaan tilanteeseen, jolloin korkeampia hintoja maksaneen yhtiön metsäpäällikkö tavanomaisesti ilmoitti selvittävänsä asian ja tarvittaessa korjaavansa tilanteen. Hintahallintakeskustelut eivät rajoittuneet ainoastaan siihen, että metsäpäälliköt kiinnittivät toistensa huomiota poikkeavaan hinnoitteluun ja lupasivat puuttua havaitsemiinsa poikkeamiin, sillä tapaamisissa on Vainion mukaan sovittu ajoittain myös yhteisistä hinnanalennustavoitteista tai -pyrkimyksistä. Metsäpäälliköt ovat keskustelujen tuloksena voineet todeta yhteisenä tavoitteenaan olevan esimerkiksi alentaa tietyn puutavaralajin hintaa viidellä markalla. Lisäksi metsäpäälliköt ovat ajoittain keskustelujensa tuloksena sopineet yhteisistä puutavaralajikohtaisista tavoite- tai enimmäishinnoista tai hyväksyttävistä enimmäistasoista.
406. Useimmiten kolmenkeskiset tapaamiset ajoittuivat Metsäteollisuus ry:n metsä- ja luontojohtokunnan kokousten yhteyteen. Näissä tapaamisissa metsäpäälliköt käyttivät hintahallintakeskustelujensa apuna Metsäteollisuus ry:n laatimia hintatilastoja. Keskustelut eivät kuitenkaan rajoittuneet pelkästään metsä- ja luontojohtokunnan kokouksien yhteyteen, vaan metsäpäälliköt keskustelivat myös muiden tapaamisten tai johtokuntakokousten yhteydessä. Lisäksi yhtiöiden metsäpäälliköt ovat keskustelleet hintahallinnasta kahdenkeskisesti puhelimit-

⁹⁹ Voitto Pölkki jäi eläkkeelle 1.8.2003 alkaen ja hänen tilalleen nimitettiin Matti Karjula.

¹⁰⁰ Harri Lallukka toimi Metsäliitto Osuuskunnan varatoimitusjohtajana vastuualueena raakapuun hankinta 10.6.1999 saakka. Markku Melkko nimitettiin 28.6.1999 alkaen uuden puuraaka-aineen hankinta- ja markkinointitoiminnasta vastaavan metsäryhmän johtajaksi. 1.2.2003 Metsäliiton Osuuskunnan varatoimitusjohtajaksi kutsuttiin Martin Lilandt.

21.12.2006

se. Puhelinkeskustelujen lisäksi metsäpäälliköt ovat myös satunnaisesti tiedotaneet toisilleen yhtiöidensä tulevista hinnoittelusuunnitelmista kolmenkeskisten tapaamisten loputtua.

407. Metsäpäälliköt ovat Hannu Vainion mukaan jatkaneet kolmenkeskisiä hintahallintakeskustelujaan noin vuoden 2001 loppuun tai 2002 alkuun asti. Metsäpäälliköt keskustelivat yhteisistä tavoitehintatasoista 2000-luvun alkuun asti, mutta tämän jälkeen viime vaiheessa keskusteluissa kiinnitettiin huomiota lähinnä edellisellä viikolla maksettujen hintojen eroihin eikä enää aiempaan tapaan pyritty löytämään yhteistä enimmäishintatasoa. Aikaisempina vuosina (1990-luvun puolivälissä) tapaamisia järjestettiin useammin, mutta kolmenkeskiset tapaamiset harvenivat jossain määrin 1990-luvun lopussa ennen kuin loppuivat kokonaan 2001/2002. Kahdenkeskiset hintahallintaa koskevat puhelinkeskustelut jatkuivat myös kolmenkeskisten hintahallintakeskustelujen loputtua.
408. Vainio pyrki siten metsäpäälliköiden kanssa käymiensä neuvottelujen tuloksena rauhoittamaan oman osto-organisaationsa hinnoittelua viestittämällä alaisilleen, että myös muut yhtiöt ymmärtävät hinnoitteluun kohdistuvien nousupaineiden hillitsemisen tärkeyden tai että "liian korkea" hintaa maksava kilpailija tulee muuttamaan hinnoitteluaan.
409. Vuonna 2002 Hannu Vainio ja Juha Niemelä (UPM-Kymmene) keskustelivat Antti Oksasen ja Markku Melkon kanssa (Metsäliitto) siitä, millä toimenpiteillä puukauppa saataisiin käyntiin. Oksanen oli tiedustellut, että seuraisiko UPM-Kymmene Metsäliittoa, jos se laskisi läpimittavaatimusta 1 senttimetrillä ja korottaisi mäntykuitupuun hintaa eurolla. Metsäliitto toteutti hinnankorotuksen ja läpimittavaatimuksen alentamisen ja UPM-Kymmene toimi samalla tavalla kahden viikon kuluttua.
410. UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmä on ajoittain kehottanut osto-organisaatiota käymään kilpailunrajoituslain kieltämiä keskusteluja kilpailevien yritysten edustajien kanssa sekä lisäksi antanut tällaisiin keskusteluihin liittyviä ohjeita. Kilpailuviraston tekemien tarkastusten jälkeen vuonna 1998 metsäosaston johtoryhmä kielsi kilpailunrajoituslain vastaiset keskustelut aluejohtajataso- alapuolella. Samalla kehoitettiin varovaisuuteen keskustelujen paljastumisen suhteen ja kiellettiin dokumentoimasta hintahallintakeskusteluja. Ohjeet toistettiin ajoittain metsäosaston johtoryhmässä. UPM-Kymmene uudisti vuonna 2002 ohjeen, jolla kilpailunrajoituslain vastaiset keskustelut kiellettiin aluejohtajataso- alapuolella. Vuonna 2003 UPM-Kymmenen metsäosaston johtoryhmä kielsi kilpailunrajoituslain vastaiset keskustelut myös ylemmillä organisaatiotasolla.
411. UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt keskustelivat hintahallinnasta myös puunvaihtoon liittyvien tapaamisten yhteydessä. Puunvaihtoon liittyen UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt, aluejohtajat ja tietyt muut puunhankinnan kanssa tekemisissä olevat johtajat kokoontuivat ajoittain, ei kuitenkaan vuosittain. Tapaamisten tarkoituksena oli tiedottaa yhtiöiden hankinta-alueiden johdolle tehdyistä puunvaihtosopimuksista ja sitouttaa hankinta-

21.12.2006

alueiden johto tehtyihin puunvaihtosopimuksiin. Tällaisten puunvaihtokokouksien yhteydessä UPM-Kymmenen ja Metsäliiton metsäpäälliköt keskustelivat myös hintahallinnasta. Yhtiöt ovat isännöineet tapaamisia vuorotellen, UPM-Kymmene isännöi tällaista tapaamista Valkeakoskella talvella 2001 ja Metsäliitto Lohjalla vuonna 2002.

412. Metsäpäälliköt ovat lisäksi pitäneet toisensa tietoisina Metsähallituksen kanssa käytävien runkosopimusneuvottelujen etenemisestä. Metsäpäälliköt ovat paljastaneet toisilleen Metsähallituksen yhtiökohtaisissa neuvotteluissa esittämät raakapuun hinnoittelua koskevat näkemykset ja vaatimukset, jolloin metsäpäälliköt ovat olleet tietoisia kilpailevien yhtiöiden ja Metsähallituksen välisten neuvottelujen etenemisestä. UPM-Kymmenen varametsäpäällikkö Pekka Rajala on lisäksi keskustellut ajoittain vuodesta 1999 lähtien Leo Erlundin (Stora Enso), Juha Levosen (Metsäliitto) ja Pekka Kaurasen (Metsäliitto) kanssa Metsähallituksen kanssa käytävien neuvottelujen kulusta. Keskusteluissa on vaihdettu näkemyksiä siitä, miten hintatasojen voidaan olettaa tulevissa Metsähallituksen kanssa käytävissä neuvotteluissa muuttuvan kunkin yhtiön vallitsevaan sopimustilaan verrattuna.
413. UPM-Kymmenen, Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajat ovat pyrkineet keskinäisten tapaamisten ja keskustelujen avulla pitämään yhtiöiden Suomesta hankkiman raakapuun hinnan mahdollisimman alhaisena. Aluejohtajien välisiä hintahallintatapaamisia on ollut toistuvasti vuosina 1997-2004. Tapaamisten määrä eri vuosina on riippunut siitä, miten raakapuuta on ollut tarjolla ja mikä on ollut hintataso. Sellaisina aikoina, jolloin tarjonta on ollut hyvä ja hinta pysynyt kohtuullisena, tapaamisia on ollut harvemmin kuin muulloin. Raakapuun tarjonta ja hinta ovat voineet vaihdella eri hankinta-alueilla, kuten myös tapaamisten määrä. Jos tarjonta on vähentynyt ja hintataso ollut nousussa, tapaamisia on voinut olla useitakin lyhyen ajan sisällä. Myös aluejohtajien käymien hintahallintakeskustelujen muoto on vaihdellut. Aluejohtajat ovat siten keskustelleet sekä kahdenvälisissä tapaamisissa että tapaamisissa, joihin kaikkien kolmen yrityksen edustajat ovat ottaneet osaa.
414. Aluejohtajat keskustelivat hintahallintatapaamisissaan puumarkkinatilanteesta, vertailivat yhtiöiden maksamia hintoja sekä pyrkivät sopimaan hintojen nousun estämisestä ja hinnanalennuksista.
415. Tapaamisissa aluejohtajat vertailivat yhtiöiden maksamia hintoja ja kiinnittivät huomiota "liian korkeisiin" hintoihin. Lisäksi aluejohtajat keskustelivat yhtiöiden toteutuneesta ostosta ja sen suhteesta yhtiöiden ostotavoitteisiin sekä yhtiöiden puuntarpeesta puulajeittain eriteltyinä.
416. Aluejohtajat käyttivät hintahallintakeskusteluissa apunaan Metsäteollisuus ry:n laatimia alueittaisia ja piirikohtaisia hintatilastoja. Lisäksi vuonna 2001 aluejohtajat konkretisoivat hintahallintakeskusteluja vertailemalla kunkin yhtiön tiettyissä kunnissa maksamia hintoja ja tukeutumalla hintahallintakeskusteluissaan näihin kuntakohtaisiin hintavertailuihin. Tapaamisissa kunkin yhtiön edustaja näytti tai kertoi tiettyjen kuntien alueella yhtiön maksamat hinnat muiden yhtiöiden aluejohtajille, jotka kirjasivat tiedot muistiin.

21.12.2006

417. Tapaamisissa vaihdettiin myös tietoa kunkin yhtiön keskihintatavoitteista sekä enimmäishinnoista puulajeittain eriteltynä. Lisäksi aluejohtajat pyrkivät tapaamisissaan löytämään yhteisymmärryksen tulevaisuudessa noudatettavasta raakapuun hinnoittelusta, jotta hintataso ei pääsisi kohoamaan.
418. UPM-Kymmenen aluejohtajat saivat metsäpäälliköltä ohjeita ja kehotuksia, joiden mukaan yhtiöiden aluejohtajien tulisi tavata, keskustella ja "löytää konsensus". Myös kilpailevien yhtiöiden aluejohtajat ilmaisivat tapaamisissa ajoittain saaneensa omilta esimiehiltään nimenomaisia ohjeita siitä, että aluejohtajien tulisi keskustella hinnoittelusta ja siitä, millaisiin tuloksiin aluejohtajien välisissä hintahallintakeskusteluissa tulisi päätyä. Aluejohtajat ohjeistivat käymiensä keskustelujen perusteella omaa hankintaorganisaatiotaan.
419. Toimiessaan UPM-Kymmenen Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 1997-2000 Jorma Saarimaa on käynyt hintahallintakeskusteluja Antti Maarannan (Metsäliitto) ja Jari Mutasen (Stora Enso) kanssa. Lisäksi Saarimaa on käynyt hintahallintakeskusteluja Mutasen edeltäjän Esko Leinosen (Stora Enso) sekä mahdollisesti myös Maarannan edeltäjän Vesa Vuorelan (Metsäliitto) kanssa.
420. Toimiessaan UPM-Kymmenen Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 2001-2004 Jorma Saarimaa on käynyt hintahallintakeskusteluja Olli Laitisen (Metsäliitto) ja Veli Hietalahden (Stora Enso) kanssa. Lisäksi hintahallintakeskusteluissa olivat ajoittain mukana myös Pekka T. Rajala (Stora Enso), Matti Karjula (Stora Enso), Esko Leinonen (Stora Enso) ja Markku Pulkkinen (UPM-Kymmene).
421. Jorma Saarimaa on lisäksi vuonna 2004 UPM-Kymmenen Etelä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana toimiessaan keskustellut hintahallinnasta Veli Hietalahden (Stora Enso) ja Olli Laitisen (Metsäliitto) kanssa.
422. Toimiessaan UPM-Kymmenen Kainuun hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 1997-2003 Markku Pulkkinen on käynyt hintahallintakeskusteluja Pekka Kau-rasen (Metsäliitto), Juhani Hongiston (Metsäliitto), Matti Karjulan (Stora Enso), Esa Ojalan (Stora Enso), Matti Koivistoisen (Stora Enso) ja Veijo Tidenbergin (Stora Enso) kanssa.
423. Lisäksi Pulkkinen on tavannut Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajia Stora Enson Oulun paperitehtaan neuvottelutiloissa ja Oulussa Vaakuna-hotellissa. Tapaamisissa on ollut mukana Pekka Rajala (UPM-Kymmene), Matti Karjula (Stora Enso), Jouko Mattanen (Stora Enso) ja Jari Rantamaula (Stora Enso). Pulkkinen mukaan tapaamisissa tarkasteltiin raakapuukaupan edistymistä ja Metsäteollisuus ry:n tuottamia "me vs. muut" -tilastoja. Tapaamisten tavoitteena on Pulkkinen mukaan ollut kokonaistarjonnan lisääminen. Tapaamisia on ollut muutaman kerran vuodessa vuosina 1998-2002. Pulkkinen mukaan on mahdollista, että tapaamisia on ollut myös vuosina 1997 ja 2003.
424. Toimiessaan UPM-Kymmenen Länsi-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 1992-2004 Christer Westberg on käynyt hintahallintakeskusteluja Juhana Levosen (Metsäliitto) kanssa. Levonen toimi Metsäliiton Länsi-Suomen han-

21.12.2006

kinta-alueen aluejohtajana vuosina 1996-1999. Westberg on käynyt hintahallintakeskusteluja mahdollisesti myös Levosen seuraajan Yrjö Perälän (Metsäliitto) kanssa.

425. Toimiessaan UPM-Kymmeneen Itä-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 1997-2000 Timo Panhelainen on käynyt hintahallintakeskusteluja Juhani Hongiston (Metsäliitto) ja Veli Hietalahden (Stora Enso) kanssa.
426. Toimiessaan UPM-Kymmeneen Pohjanmaan hankinta-alueen aluejohtajana vuosina 1996-1998 Pekka Rajala on käynyt hintahallintakeskusteluja Olli Laitisen (Metsäliitto), Pekka Kaurasen (Metsäliitto) ja Matti Karjulan (Stora Enso) kanssa.
427. Juhani Hongisto myöntää käyneensä hintahallintakeskusteluja toimiessaan Metsäliiton Kaakkois-Suomen hankinta-alueen aluejohtajana vuoteen 2000 asti.
428. Kilpailuviraston selvitysten perusteella hintahallintakeskusteluja ovat siten käyneet seuraavat aluejohtajat:

UPM-Kymmene

- Jorma Saarimaa
- Markku Pulkkinen
- Christer Westberg
- Timo Panhelainen
- Pekka Rajala

Metsäliitto

- Antti Maaranta
- Olli Laitinen
- Pekka Kauranen
- Juhani Hongisto
- Juha Levonen

Stora Enso

- Jari Mutanen
- Veli Hietalahti
- Pekka T. Rajala
- Matti Karjula
- Esa Ojala
- Matti Koivistoinen
- Veijo Tidenberg
- Esko Leinonen

21.12.2006

429. Lisäksi Kilpailuviraston kuulemat UPM-Kymmeneen nykyiset ja entiset työntekijät ovat maininneet seuraavat aluejohtajat hintahallintakeskustelujen mahdollisina osanottajina (olematta kuitenkaan varmoja asiasta):

- Yrjö Perälä (Metsäliitto)
- Vesa Vuorela (Metsäliitto)
- Jouko Mattanen (Stora Enso)
- Jari Rantamäki (Stora Enso)

430. UPM-Kymmene, Stora Enso ja Metsäliitto ovat vuosittain vaihtaneet keskenään yhtiökohtaisia kustannustietoja. Vaihdeettava tietosisältö vaihteli jonkin verran vuosittain ja yhtiöittäin. UPM-Kymmene ja Stora Enso sekä toisaalta UPM-Kymmene ja Metsäliitto vaihtoivat tietoa mm. hankintamääristä ja erilaisista hankinnan tehokkuuteen liittyvistä tunnusluvuista, kiinteistä kustannuksista, korjuukustannuksista ja sitoutuneesta pääomasta. Lisäksi Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat vaihtaneet keskenään tietoja tehtaiden porttihinnoista.

8 Kilpailuoikeudellinen arvio

8.1 Tapauksen arvioinnissa sovelletut säännökset

8.1.1 Vuosina 1997-2004 voimassa olleen kilpailunrajoituslain (480/1992) 6 §

431. Kilpailunrajoituslain 6 §:n mukaan samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivat elinkeinonharjoittajat tai näiden yhteenliittymät eivät saa sopimuksella, päätöksellä tai niihin rinnastettavalla menettelyllä:

- 1) määrätä tai suosittaa elinkeinotoiminnassa perittäviä tai maksettavia hintoja tai vastikkeita; tai
- 2) rajoittaa tuotantoa, jakaa markkinoita tai hankintalähteitä, elleivät ne ole välttämättömiä järjestelyille, jotka tehostavat tuotantoa tai jakelua taikka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä ja hyöty pääosaltaan tulee asiakkaille tai kuluttajille.

8.1.2 Vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan

432. Kilpailunrajoituslain (318/2004) 1a §:n mukaan Euroopan yhteisön (EY) perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan säännöksiä on sovellettava aina, mikäli kilpailunrajoitus on omiaan vaikuttamaan Euroopan yhteisön jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (ns. "kauppavaikutus").

21.12.2006

433. Edellä todettu kauppavaikutusta koskeva periaate sisältyy myös neuvoston ns. täytäntöönpanoasetuksen N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohtaan¹⁰¹. Asetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan, jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tai kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa kyseisessä säännöksessä tarkoitettuun jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, niiden on myös sovellettava perustamissopimuksen 81 artiklaa mainitunlaisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin.
434. EY:n tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kilpailunrajoitus on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kun riittävällä todennäköisyydellä voidaan ennakoida, että kilpailunrajoituksella saattaa olla yhteismarkkinoiden kannalta merkityksellinen välitön tai välillinen, tosiasiallinen tai potentiaalinen vaikutus jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen.¹⁰² Kauppavaikutuksen ei kuitenkaan tarvitse olla jäsenvaltioiden välisen vaihdannan kannalta haitallinen tai negatiivinen. Vaikutus ei myöskään edellytä, että jäsenvaltioiden välistä kauppaa kyseessä olevilla hyödykkeillä käytännössä esiintyy, vaan myös vaikutus potentiaaliseen kauppaan on otettava huomioon. Kaupan käsite on hyvin laaja ja se kattaa tavaroiden kaupan lisäksi myös muun taloudellisen toiminnan.
435. Euroopan komission kauppavaikutusta koskevan tiedonannon¹⁰³ mukaan horisontaaliset kartellit, jotka ulottuvat yhden jäsenvaltion koko alueelle, ovat yleensä omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. EY:n tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kauppavaikutusta on arvioitu siten, että yritysten välinen päätös tai sopimus, joka ulottuu yhden jäsenvaltion koko alueelle, on jo katsottu luonteeltaan sellaiseksi, että se lujittaa kansallisten markkinoiden eristämistä ja haittaa näin perustamissopimuksessa tavoiteltua taloudellista vuorovaikutusta.¹⁰⁴
436. EY:n tuomioistuimen mukaan sopimuksen tai menettelytavan on lisäksi oltava omiaan vaikuttamaan "tuntuvasti" jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.¹⁰⁵ EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan säännöksiä ei sovelleta sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka vaikuttavat markkinoihin ainoastaan merkityksetömällä tavalla, kun otetaan huomioon kyseessä olevien yritysten heikko asema kyseisten tuotteiden markkinoilla. Vaikutuksen tuntuvuutta onkin arvioitava ottaen huomioon kulloisenkin yksittäisen tapauksen olosuhteet, erityisesti so-

¹⁰¹ EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta annettu neuvoston asetus N:o 1/2003, EYVL 2003, L 1/1 ("täytäntöönpanoasetus").

¹⁰² Ks. esimerkiksi EY:n tuomioistuimen päätökset asioissa 56/65 La Société Technique Minière v. Maschinenbau Ulm (Kok. 1966, s. 251, 357 ja 375 kohdat), 172/80 Züchner (Kok. 1981, s. 2021, 18 kohta), 319/82 Kerpen & Kerpen (Kok. 1983, s. 4173, 9 kohta), 240/82 ym. Stichting Sigaretteindustrie (Kok. 1985, s. 3831, 46-51 kohdat) sekä EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös asiassa T-25/95 ym. Cimenteries CBR (Kok. 2000, s. II-491, 3868,3869 ja 3930 kohdat).

¹⁰³ Komission tiedonanto EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevista suuntaviivoista, EYVL C 101/07, 27.4.2004, 78 kohta.

¹⁰⁴ Ks. esimerkiksi EY:n tuomioistuimen päätökset asioissa 8/72 Vereeniging van Cementhandelaren, (Kok.1972, s.977, 29 kohta) ja C-309/99, Wouters (Kok.2002, s. I-1577, 95 kohta).

¹⁰⁵ Ks. esimerkiksi EY:n tuomioistuimen päätös asiassa 22/71 Béguelin (Kok.1971, s. 949, 16 kohta).

21.12.2006

pimuksen tai menettelytavan luonne, niiden soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden luonne sekä asianomaisten yritysten asema ja merkitys kyseisten tuotteiden markkinoilla.¹⁰⁶

437. Jos sopimus tai menettelytapa on jo luonteensa puolesta omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, esimerkiksi kartellin, joka ulottuu yhden jäsenvaltion koko alueelle, vaikutuksen tuntuvuutta koskeva raja-arvo on tavanomaista alempi. Voitaneen siis todeta, että mitä merkittävämpi on asianomaisten yritysten markkina-asema, sitä todennäköisemmin sopimus tai menettelytapa on omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Ottaen huomioon että Metsäliitto, Stora Enso ja UPM-Kymmene ostavat 77-79 % kaikesta raakapuusta Suomessa, Kilpailuvirasto katsoo, että yrityksillä on varsin merkittävä markkina-asema Suomessa.
438. Myös komissio on 16.11.1995 päivätyssä varoituskirjeessä¹⁰⁷ katsonut alueellisten raakapuun kauppaa koskevien sopimusten rajoittavan kilpailua 85 artiklan 1 kohdassa (nyk. 81 artikla) tarkoitetulla tavalla ja todennut, että sopimuksilla voi olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Komissio on tässä yhteydessä ottanut huomioon sen, että raakapuuta käytetään raaka-aineena teollisuudessa, joka myy tuotteita laajasti Euroopan yhteisön alueella.
439. Metsäliitto, Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat edelleen koko nyt kysymyksessä olevan rikkomuksen kestoajan käyttäneet raakapuuta raaka-aineena teollisuudessa, joka myy tuotteita laajasti Euroopan yhteisön alueella. Metsäliitto, Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat kiistatta varsin kansainvälisiä yrityksiä ja kuten edellä on todettu ne ostavat 77-79 % Suomen raakapuusta eli omaavat täten myös huomattavan markkina-aseman Suomessa. Yritysten toiminta on rikkomuksen kestoaikana ollut valtakunnallista ja yritysten tarkoituksena on ollut saada raakapuu Suomesta mahdollisimman alhaiseen hintaan. Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen menettelyn on Kilpailuviraston käsityksen mukaan katsottava kiistatta olleen omiaan vaikuttamaan myös jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
440. Kilpailuvirasto katsoo edellä esitetyin perustein kauppakriteerin täyttyvän nyt kyseessä olevassa tapauksessa.

8.1.3 Perustamissopimuksen 81 artikla

441. Koska asianosaisten yritysten menettely on edellä jaksossa 8.1.2 todetuina tavoin ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, tapauksen arviointiin sovelletaan näin ollen kilpailunrajoituslain 6 §:n lisäksi myös EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaa.
442. EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan mukaan sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdemmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoit-

¹⁰⁶ Ks. esimerkiksi EY:n tuomioistuimen päätökset asioissa C-306/96 Javico (Kok.1998, s. I-1983, 17 kohta) ja C-310/93 BpB Industries ja British Gypsum (Kok. 1993, s. II-389, 138 kohta).

¹⁰⁷ Ks. kappaleet 18, 19, 20, 21.

21.12.2006

taa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy, ovat kiellettyjä.

443. Kiellettyjä ovat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan mukaan erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:

- 1) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;
- 2) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;
- 3) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä;
- 4) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja siten, että kauppakumppanit asetetaan epäedulliseen kilpailuasemaan; tai
- 5) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppataivan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

8.2 Yritys ja elinkeinonharjoittaja

444. *Elinkeinonharjoittajan* ja yrityksen käsitteet on kilpailuoikeudessa tarkoitettu hyvin laajaksi, kattaen kaikki taloudellista ja kaupallista toimintaa harjoittavat tahot riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta.¹⁰⁸

445. Stora Enso, Metsäliitto ja UPM-Kymmene harjoittavat kaikki elinkeinotoimintaa. Yrityksiä voidaan kiistatta pitää kilpailunrajoituslain 6 §:n sekä EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan tarkoittamina elinkeinonharjoittajina ja yrityksinä.

8.3 Sopimuksen käsite

446. Kilpailunrajoituslain 6 §:n (480/1992) mukaan kiellettyjä ovat sellaiset elinkeinonharjoittajien tai näiden yhteenliittymien väliset *sopimukset*, päätökset ja muut näihin *rinnastettavat menettelyt*, joilla rajoitetaan kilpailua. Kilpailunrajoituslain esitöiden¹⁰⁹ mukaan säännös koskee sekä yritysten nimenomaisia sopimuksia tai näihin rinnastettavaa yritysten yhteisymmärrystä että yritysten yhteiselinten ja yhteenliittymien päätöksiä tai vastaava järjestelyitä, joilla rajoitetaan tai ohjataan horisontaalisessa tasossa yritysten kilpailukeinojen käyttöä.

447. EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan mukaan kiellettyjä ovat sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset *sopimukset*, elinkeinonharjoittajien yhteen-

¹⁰⁸ Elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan kilpailunrajoituslain (480/1992) 3 §:n 1 momentin mukaan luonnollista henkilöä tai yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka ammattimaisesti pitää kaupan, ostaa, myy tai muutoin vastiketta vastaan hankkii tai luovuttaa tavaroita tai palveluksia.

¹⁰⁹ HE 162/1991 vp., s. 10

21.12.2006

liittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien *yhdenmukaistetut menettelytavat*, joilla rajoitetaan kilpailua.

448. Kilpailunrajoituslain 6 §:ssä sekä EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu *sopimuksen* käsite on laaja. Sopimuksen muodolla ei ole merkitystä eikä sen tarvitse välttämättä sitoa osapuolia oikeudellisesti taikka olla täytäntöön pantavissa. Sopimusrangaistuksia tai toimeenpanokeinoja ei edellytetä ja myös hiljaiseen sopimiseen perustuvat ns. herrasmiessopimukset kuuluvat edellä tarkoitettuun soveltamispiiriin.¹¹⁰
449. EY:n oikeuskäytännössä vähimmäisvaatimuksena sopimuksen tunnusmerkistön täyttymiselle on pidetty sitä, että se sisältää ilmauksen osapuolten yhteisestä tahdosta koskien kilpailukäyttäytymistä markkinoilla.¹¹¹ Keskeistä sopimuksen määritelmässä ovatkin ne vaikutukset, joita osapuolten välinen yhteistyö saa aikaan. Sopimuksen olemassaolon ei tarvitse perustua osapuolten nimenomaiseen tahdonilmaukseen vaan se voi näkyä myös suoraan tai välillisesti osapuolten toiminnassa, sillä myös pelkkä toimintatapa voi olla näyttöä sopimuksesta.¹¹²
450. EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut ns. PVC II tapauksessa, että aiemman tapauskäytännön perusteella 81 artiklan 1 kohdan tarkoittaman sopimuksen olemassaolon toteamiseksi riittää, että yritykset ovat ilmaisseet yhteisen aikomuksensa käyttäytyä markkinoilla tietyllä tavalla.¹¹³
451. Mikäli yritys osallistuu kokouksiin, joilla on selkeästi kilpailun vastainen tarkoitus, sen katsotaan olevan järjestelyn osapuoli, vaikka se ei tosiasiaa noudattaisikaan kokouksessa sovittuja periaatteita, ellei se avoimesti ilmaise eriävänsä kokouksessa sovitusta periaatteista.¹¹⁴
452. Yrityksellä, joka osallistuu yhteiseen sääntöjenvastaiseen toimintaan edistämällä yhteisen tavoitteen saavuttamista, on yhtäläinen vastuu kartellin muiden jäsenten saman rikkomisen yhteydessä toteuttamista toimenpiteistä koko siltä ajalta, kun yritys on mukana yhteisessä järjestelyssä. Näin ollen vaikka kullakin kartellin osanottajalla voi olla kartellissa oma roolinsa, se ei sulje pois sen vastuuta rikkomuksesta kokonaisuudessaan eikä myöskään toisten kartelliin osallistuvien yritysten toiminnasta, jolla on kuitenkin sama sääntöjenvastainen tarkoitus ja kilpailua rajoittava vaikutus. Tämä pitää paikkansa erityisesti silloin, kun yrityksen voidaan katsoa olleen tietoinen muiden osallistujien sääntöjen-

¹¹⁰ HE 162/1991 vp., s. 10. Ks. lisäksi esimerkiksi kilpailuneuvoston raakapuu-päätös 23.11.2000, dnro 46/690/2000, s. 53-54 ja komission päätös asiassa Pre-insulated Pipe Cartel (EYVL 1999, L 24/1, 129 kohta).

¹¹¹ Ks. esimerkiksi EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös asiassa T-7/89 SA Hercules Chemicals NV (Kok. 1991, s. II-79, 256 kohta).

¹¹² Ks. esimerkiksi komission päätös asiassa Teollisuusputket (EYVL 2004, L 125/50, 182 kohta) ja EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös 24.10.1999 asiassa T-1/89 Rhône-Poulenc vs. Komissio (Kok. 1991, s. II-867, 120 kohta).

¹¹³ EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös asiassa T-305/94 ym. Limburgse Vinyl Maatschappij NV ym. vs. komissio (PVC II) (Kok 1999, s. II-931, 715 kohta).

¹¹⁴ Esimerkiksi EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös asiassa T-7/89 SA Hercules Chemicals NV (Kok. 1991, s. II-79, kohta 232).

21.12.2006

vastaisesta käyttäytymisestä tai sen voidaan kohtuudella olettaa olleen tietoinen tällaisesta toiminnasta, mutta yritys oli silti valmis ottamaan riskin.¹¹⁵

453. Sopimisen lisäksi kilpailunrajoituslain 6 §:ssä kielletään myös *sopimukseen rinnastettavat menettelyt* samoin kuin EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään yritysten *yhdenmukaistetut menettelytavat*
454. Sopimukseen rinnastettavalla menettelyllä tarkoitetaan toiminnan yhdenmukaistamisena tai yhdenmukaisena käyttäytymisenä ilmenevää yritysten välistä yhteisymmärrystä.¹¹⁶ Kilpailuoikeudellisessa ratkaisukäytännössä kilpailunrajoituslain 6 §:n vastaisena on pidetty menettelytapoja, joilla yritykset ilman nimenomaista sopimusta keskinäisin kontaktein tarkoituksellisesti vaikuttavat toistensa kilpailukäyttäytymiseen poistamalla yhteisymmärryksessä yhdenmukaisen käyttäytymisen esteitä. Kiellettyä on ollut paitsi nimenomainen kolluusio, myös yhdessä sovitut ja sovelletut toimenpiteet kolluusion edistämiseksi.¹¹⁷
455. Yhdenmukaistetulla menettelytavalla tarkoitetaan sellaista yritysten välistä yhteistoimintaa, joka ei ole edennyt sopimuksen asteelle tai muodosta toimintasuunnitelmaa, mutta jolla tietoisesti korvataan kilpailun riskit. Käsitettä tulkitaan niin ikään laajasti.
456. Yhdenmukaistettujen menettelytapojen käsitteen tarkoituksena on saattaa kieltojen soveltamisalaan myös sellainen yritysten välinen yhteistoiminnan muoto, jossa kilpailun riskit korvataan tietoisesti yritysten välisellä käytännön yhteistyöllä ilman, että jouduttaisiin tekemään varsinaista sopimusta.¹¹⁸
457. Kielletty yhteistoiminta ei välttämättä edellytä varsinaisen toimintasuunnitelman toteuttamista, vaan se tulee ymmärtää laajemmin kilpailusääntöjen perusajatuksen kautta. Jokaisen yrityksen on päätettävä itsenäisesti niistä kaupallisista menettelytavoistaan, joita se aikoo noudattaa markkinoilla. Tämä riippumattomuuden vaatimus kieltää kaikki yritysten väliset suorat tai välilliset yhteydet, joiden tarkoituksena tai seurauksena on joko vaikuttaa todellisen tai mahdollisen kilpailijan käyttäytymiseen markkinoilla tai paljastaa kilpailijalle toimintatavat, joita ne itse ovat päättäneet noudattaa tai joita ne aikovat noudattaa markkinoilla.¹¹⁹
458. Yhdenmukaistettujen menettelytapojen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää EY:n oikeuskäytännön mukaan, että yritykset ovat keskenään joko suoraan

¹¹⁵ sekä EY:n tuomioistuimen päätös asiassa C-49/92 Anic Partecipazioni SpA vs. komissio (Kok. 1999, s. I-4125, 78-81, 83-85 ja 203 kohdat).

¹¹⁶ HE 162/1991 vp., s. 10.

¹¹⁷ Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös 23.11.2000, dnro 46/690/2000, s. 56.

¹¹⁸ Ks. komission päätös asiassa Teollisuusputket (EYVL 2004, L 125/50, 184 kohta) ja EY:n tuomioistuimen päätös asiassa 48/69, Imperial Chemical Industries vs. komissio ("ICI"), (Kok. 1972, s. 25, 64 kohta).

¹¹⁹ Ks. esimerkiksi komission päätös asiassa Teollisuusputket (EYVL 2004, 125/50, 185 kohta) ja EY:n tuomioistuimen päätös asiassa 40/73 Suiker Unie ym. vs. komissio (Kok. 1975, s. 1663, 173-174 kohdat) sekä EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätökset asioissa T 7/89 Hercules Chemicals NV SA vs. komissio (Kok. 1991, s. II 79, 258 kohta) ja T 305/94, Limburgse Vinyl Maatschappij NV vs. komissio ("PVC II"), (Kok. 1999, s. II 931, 720 kohta).

21.12.2006

tai epäsuorasti yhteyksissä toisiinsa, ja että yrityksillä on yhteinen tahto tai muu yhteisymmärrys tehdä keskenään yhteistyötä kilpailemisen sijasta.¹²⁰ Näin ollen kaikki sellainen yhteydenpito, jonka tavoitteena tai seurauksena olisi joko vaikuttaa nykyisen tai potentiaalisen kilpailijan toimintaan markkinoilla tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle, miten yritykset ovat päättäneet toimia markkinoilla tai suunnittelevat toimivansa markkinoilla, on kiellettyä.

459. Vaikka yhdenmukaistetun menettelytavan käsite sinänsä edellyttää markkinoilla toimivien yritysten tietynlaista käyttäytymistä, se ei välttämättä merkitse sitä, että tämän käyttäytymisen konkreettisenä vaikutuksena olisi kilpailun rajoittuminen, estyminen tai vääristyminen. Myös 81 artiklan 1 kohdan sanamuodostakin ilmenee, että kuten yritysten väliset sopimukset ja yritysten yhteenliittymien päätökset, myös yhdenmukaistetut menettelytavat ovat vaikutuksiltaan riippumatta kiellettyjä, jos niillä on kilpailua rajoittava tarkoitus.¹²¹
460. Kuten edellä on todettu, vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sopimuksen toteamiseksi riittää se, että yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa käyttäytyä markkinoilla tietyllä tavalla.¹²² Mikäli menettelyn ei katsottaisi täyttävän varsinaisia sopimuksen tunnusmerkkejä, menettely on kuitenkin katsottava 81 artiklan 1 kohdassa kielletyksi yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi. EY:n oikeuskäytännön mukaan kiellettyä kartellia ei ole välttämätöntä luokitella selkeästi joko sopimukseksi tai yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi, sillä kielletty horisontaalinen yhteistoiminta voi sisältää piirteitä molemmista. Kartelli voi siten yhtä aikaa olla sekä sopimus että yhdenmukainen menettely.¹²³
461. Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen edellä jaksossa 7 kuvattua menettelyä hintaodotusneuvotteluissa ja hintahallintaneuvotteluissa sekä yhtiöiden välistä tietojenvaihtoyhteistyötä voidaan kokonaisuudessaan pitää kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan tarkoittamana sopimuksena tai yhdenmukaistettuna menettelytapana ja niihin rinnastettavana menettelynä.

8.4 Kilpailun rajoittaminen

8.4.1 Kielletty hintayhteistyö

462. Hintayhteistyötä ja hinnoista sopimista pidetään sekä kilpailunrajoituslain 6 §:ssä että perustamissopimuksen 81 artiklassa kaikkein vakavimpina kilpailunrajoituksina.

¹²⁰ Ks. esimerkiksi EY:n tuomioistuimen päätökset asioissa 48/69, Imperial Chemical Industries vs. komissio ("ICI"), (Kok. 1972, s. 619, 64-68 kohdat) ja 40/73 Suiker Unie ym. vs. komissio (Kok. 1975, s. 1663, 173-174 kohdat).

¹²¹ Ks. esimerkiksi EY:n tuomioistuimen päätös C-199/92 P Hüls AG vs. komissio (Kok. 1999, s. I-4287, 158-166 kohdat).

¹²² EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös T-305/1994, Limburgse Vinyl Maatschappij NV vs. komissio (Kok. 1999, s. II 931, kohta 720).

¹²³ Komission päätös asiassa Pre-insulated Pipe Cartel (EYVL 1999, L 24/1, 132 kohta). Ks. myös komission British sugar -päätös (EYVL 1999, L 76/1, 70 kohta) sekä EY:n tuomioistuimen päätös asiassa C-49/92 Anic Participazioni SpA vs. komissio (Kok. 1999, s. I-4125, 132-133 kohdat).

21.12.2006

463. Kilpailunrajoituslain 6 §:ssä kielletyn hintayhteistyön tunnusmerkistö on tarkoitettu laajaksi. Kiellettyjä eivät siten ole ainoastaan ns. paljaat kartellit, joiden ainoana tai pääasiallisena tarkoituksena on hintatasoon vaikuttaminen. Kielto koskee sekä paljasta että liitännäistä kilpailijoiden välistä hintayhteistyötä.¹²⁴ Lain esitöiden mukaan hintakartellit voivat koskea paitsi tavaroista ja palveluista perittäviä hintoja, myös alennuksia tai erilaisia toimitusmaksuja sekä vastavia toimitusehtoja. Myös hintoja koskevien suositusten ja ohjeiden on lain esitöissä katsottu johtavan lähes aina samanlaiseen lopputulokseen kuin nimenomaisten hinnoittelua koskevien sopimusten. Myös erilaisten yhteisten hinnoitteluperusteiden ja laskentakaavojen käytön on katsottava vastaavan vaikutuksiltaan nimenomaisia hinnoittelua koskevia sopimuksia.¹²⁵
464. Kilpailunrajoituslain esitöiden mukaan lähtökohtaisesti vahingollisina ja siten lähes aina kiellettyinä kilpailunrajoituksina pidetään samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien välisiä hintasopimuksia, tuotannon rajoittamista koskevia sopimuksia sekä markkinoiden tai hankintalähteiden jakamista koskevia sopimuksia.¹²⁶ Tällaisia rajoituksia pidetään kaikkein vakavimpina ja haitallisimpina, eikä tällaisiin ns. paljaisiin kartelleihin yleensä liity mitään merkittäviä hyötyjä asiakkaille tai kuluttajille, vaan ne on toimeenpantu tarkoituksena ainoastaan rajoittaa kilpailua ja hyödyttää kilpailunrajoitukseen osallistuvia yrityksiä.
465. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 6 §:n 1 kohta soveltuu myös sellaisiin hintasuosituksiin, joiden noudattamiseen tai noudattamatta jättämiseen ei ole kytketty mitään sanktioita. Lain 6 §:n 1 kohdan soveltaminen ei myöskään edellytä varsinaista sopimista eli sitä, että asianosaiset olisivat päässeet yhteisymmärrykseen noudatettavasta hintatasosta tai hinnoitteluperiaatteista. Riittävänä on pidettävä sitä, että elinkeinonharjoittaja etukäteen saattaa kilpailijansa tietoon sellaista tulevaan hinnoitteluunsa liittyvää informaatiota, joka normaalisti olisi luottamuksellista ja tällä menettelyllä poistaa sen epätietoisuuden, joka elinkeinonharjoittajalla normaalisti on kilpailijoidensa tulevista reaktioista.¹²⁷
466. Myös perustamissopimuksen 81 artiklan perusteella kielletyn hintayhteistyön tunnusmerkistö on laaja. Kiellon piiriin eivät siten kuulu ainoastaan paljaat kartellit, vaan 81 artikla kieltää kaikki sopimukset, jotka voivat välittömästi tai välillisesti rajoittaa hintakilpailua.¹²⁸
467. EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan soveltamisen kannalta olennaista on myös se, että sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan *tarkoituksena* tai *seurauksena* on merkittävä kilpailun estyminen, rajoittuminen tai vääristyminen.

¹²⁴ Ks. esim. kilpailuneuvoston Finnpap-päätös 6.6.1997, d:o 21/359/95.

¹²⁵ Ks. HE 162/1991 vp.

¹²⁶ Ks. HE 162/1992 vp.

¹²⁷ Kilpailuneuvoston Finnpap-päätös 6.6.1997, d:o 21/359/95.

¹²⁸ Ks. esim. komission päätökset asioissa IFTRA Rules on Glass Containers, OJ [1974] L 160/1 ja Vimpoltu, OJ [1983] L 200/44.

21.12.2006

468. Sopimukset tai muut järjestelyt, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, ovat sellaisia, jotka jo luonteensa puolesta vaikuttavat kilpailuun negatiivisesti. EY:n komission horisontaalista yhteistyötä koskevassa tiedonannossa¹²⁹ todetaan, että sopimuksia, joiden tarkoituksena on kilpailun rajoittaminen hintojen vahvistamisen, tuotannon rajoittamisen taikka markkinoiden tai asiakkaiden jakamisen avulla, voidaan pitää lähtökohtaisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin kuuluvina.
469. Mainittuja rajoituksia pidetään kaikkein vakavimpina ja haitallisimpina, koska niissä vaikutetaan suoraan kilpailumekanismin lopputulokseen. Tällaisiin ns. paljaisiin kartelleihin ei yleensä liity mitään merkittäviä hyötyjä asiakkaille tai kuluttajille, vaan ne on toimeenpantu tarkoituksena ainoastaan rajoittaa kilpailua ja hyödyttää kilpailunrajoitukseen osallistuvia yrityksiä. Koska voidaan olettaa, että näillä rajoituksilla on kielteisiä vaikutuksia markkinoihin, ne ovat lähes aina kiellettyjä.
470. Erityisesti hinnan, vaikka vain tavoitteeksi asetetun hinnan vahvistaminen vaikuttaa kilpailuun, koska sen avulla kaikki kartelliin osallistujat voivat ennustaa melko suurella varmuudella, millaista hinnoittelupolitiikkaa niiden kilpailijat jatkossa harjoittavat. Yleisemmällä tasolla tällaiset kartellit vaikuttavat suoraan kyseisillä markkinoilla vallitsevan kilpailun olennaisiin parametreihin. Kun yritykset ilmaisevat yhteisen aikomuksensa noudattaa tuotteidensa osalta tiettyä hintatasoa, ne eivät päästä itsenäisesti siitä toimintalinjasta, jota ne aikovat markkinoilla noudattaa.¹³⁰

8.4.2 Kielletty tietojenvaihto

471. Kilpailunrajoituslain 6 §:n ja artiklan 81 vastaista on myös keskenään kilpailevien yritysten välinen tietojenvaihto, mikäli tietojenvaihdon tarkoituksena tai seurauksena on kilpailun rajoittuminen. Keskenään kilpailevien yritysten välinen tietojenvaihto liittyy kartellitapauksissa usein kiinteästi muihin kiellettyihin horisontaalisen yhteistyön muotoihin. Tietojenvaihtoa voidaan käyttää esimerkiksi yhdenmukaistetun menettelyn aikaansaamisen välineenä tai sen avulla voidaan vahvistaa ja valvoa kartellisopimusten toteutumista. Kilpailijan on helpompi suunnitella omaa toimintaansa tietäessään, millaista käyttäytymistä muilta voidaan odottaa. Kilpailun kannalta kriittisten toiminta-aikomusten ilmaiseminen kilpailijalle on kiellettyä, kun tietojen paljastamisen tarkoituksena tai sen seurauksena on markkinoilla vallitsevien kilpailuolosuhteiden muuttaminen itselle edullisemmaksi, vaikeivät ilmoitetut toimenpiteet (esim. hinnankorotukset) täysin toteutuisikaan.
472. Kilpailunrajoituslain 6 §:n soveltamiskäytännössä kiellettyä on pidetty sellaisen luottamuksellisen tiedon luovuttamista samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimiville elinkeinonharjoittajille, jollaisen välittymistä kilpailijoille yritykset normaalisti pyrkisivät välttämään. Ilmaisemalla omat toiminta-aikomuksensa kilpai-

¹²⁹ Komission tiedonanto, Suuntaviivat EY:N perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin, EYVL C 3, 6.1.2001.

¹³⁰ Komission päätös asiassa Teollisuusputket (EYVL 2004, L 125/50, 220 kohta).

21.12.2006

lijalle yritys poistaa tai ainakin olennaisesti vähentää sitä epävarmuutta, joka normaalisti liittyy yritysten toimintaan. Hintatietojen ohella yritykset eivät saa luovuttaa kilpailijoilleen sellaista luottamuksellisenä pidettävää tietoa, jota yhtiöt eivät normaalisti luovuttaisi kilpailijoilleen ja jonka perusteella yhtiöiden on mahdollista koordinoita kilpailukäyttäytymistään markkinoilla.¹³¹ Tällaisia tietoja ovat hintatietojen lisäksi esimerkiksi asiakassuhteisiin, kustannuksiin tai yhtiön toiminnan tavoitteisiin liittyvät seikat.¹³²

473. Tietojenvaihdon toteaminen kielletyksi ei välttämättä edellytä näyttöä siitä, että yritykset olisivat tosiasiallisesti toimineet markkinoilla yhdenmukaisesti liikesalaisuuksien vaihdon seurauksena. Tällaista näyttöä ei myöskään ole edellytetty kilpailunrajoituslain aiemmassa päätöskäytännössä. Tietojenvaihdon kielletyksi toteamisen kannalta riittää, että elinkeinonharjoittaja saattaa kilpailijansa tietoon sellaista käyttäytymiseensä liittyvää luottamuksellista informaatiota, jota on luonteensa puolesta mahdollista käyttää hyväksi yrityksen tulevassa kilpailukäyttäytymisessä, ja että elinkeinonharjoittaja tällä menettelyllä poistaa sen epätietoisuuden, joka elinkeinonharjoittajalla normaalisti on kilpailijoidensa tulevista reaktioista.¹³³ Ratkaiseva kriteeri on tietojen luottamuksellisuus. Tieto on luottamuksellista silloin, kun sitä ei ole saatavissa yleisistä lähteistä ja kun tehokkaaseen kilpailuun pyrkivällä yrityksellä on intressi olla luovuttamatta sitä muille elinkeinonharjoittajille.¹³⁴
474. Myös EY:n tapauskäytännössä kilpailijoiden välistä luottamuksellisten tietojen vaihtoa etenkin keskittyneillä markkinoilla on pidetty EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaisena riippumatta siitä, onko järjestelyn nimenomaisena tavoitteena ollut kilpailun rajoittaminen tai onko näyttöä tietojenvaihdon kilpailua rajoittavista vaikutuksista esitettävissä.
475. Yritysten välinen tietojenvaihto on EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaista silloin, kun se mahdollistaa keskenään kilpailevien yritysten toiminnan yhdenmukaistamisen. Tietojenvaihdon kilpailuoikeudellisessa arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota ensinnäkin vaihdettavan tiedon luonteeseen. Sellaista yritysten välistä tietojenvaihtoa, jonka perusteella ei ole mahdollista tunnistaa yksittäisten yritysten osuutta näistä tiedoista ei lähtökohtaisesti pidetä kiellettyinä. Sen sijaan kiellettyä on tyypillisesti luottamuksellisten tietojen paljastaminen kilpailijalle. Esimerkiksi yksittäisten yritysten välistä tietojenvaihtoa esimerkiksi tuotanto- ja myyntimääristä pidetään yleensä kilpailua rajoittavana.¹³⁵
476. Myös vaihdettavan tiedon ikä ja tietojenvaihdon tiheys vaikuttavat tietojenvaihdon kilpailuoikeudelliseen arviointiin. Mitä tuoreempaa ja tarkempaa vaihdettava tieto on, sitä todennäköisemmin se vaikuttaa yritysten käyttäytymi-

¹³¹ Esim. Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös dnro 46/690/2000, 23.11.2000, s.53-54.

¹³² Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös 23.11.2000, dnro 46/690/2000, s. 56-57.

¹³³ Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös dnro 46/690/2000, 23.11.2000, s. 53.

¹³⁴ Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös 23.11.2000, dnro 46/690/2000 s. 57-58.

¹³⁵ Ks. Komission päätökset Italian cast glass, (EYVL 1980, L 383/19, 4 kohta), UK Agricultural Tractor Registration Exchange, (EYVL 1992, L 68/19, 49 kohta), vahvistettu Yhteisöjen tuomioistuimen päätöksellä C-7/95 P, John Deere v Commission (Kok. 1998, s. I-3111) ja Cobelpa/VNP, (EYVL 1977, L 242/10, 25-27 kohdat) sekä Komission kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus (1977), § 2, kohta 7(1).

21.12.2006

seen tulevaisuudessa.¹³⁶ Niin ikään tietojenvaihdon kilpailuoikeudellisessa arvioinnissa merkitystä on sillä, onko tietojenvaihtojärjestelmä omiaan parantamaan markkinoiden avoimuutta asiakkaiden kannalta.¹³⁷

477. Huomiota on kiinnitettävä myös markkinoiden rakenteeseen. Kilpailevien yritysten taipumus yhdenmukaistaa käyttäytymistään tietojenvaihdon seurauksena on todennäköistä erityisesti oligopolimarkkinoilla. Tällaisilla markkinoilla kilpailevien yritysten kielletty tietojenvaihto vahvistaa yritysten välistä yhteyttä siten, että ne kykenevät reagoimaan toistensa toimiin erittäin tehokkaasti ja siten vähentämään kilpailun intensiteettiä.¹³⁸ Kilpailijoiden välinen tietojenvaihto on myös omiaan jo itsestään rajoittamaan kilpailua erityisesti oligopolistisilla markkinoilla.

8.5 Kielletty kartellitoiminta ja rikkomisen luonne käsiteltävässä tapauksessa

8.5.1 Yleistä

478. Kilpailuvirasto on edellä jaksossa 7 kuvannut Suomessa raakapuun hankintamarkkinoilla vuosina 1997 – 2004 vallinneen kartellin toimintaa henkilötodistajien ja asiakirjanäytön avulla. Kilpailuviraston esittämä näyttö osoittaa, että UPM-Kymmene, Stora Enso ja Metsäliitto ovat kyseisenä aikana syyllistyneet kilpailunrajoituslain 6 §:ssä ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklassa kiellettyyn hintayhteistyöhön ja tietojenvaihtoon. Yritysten edellä kuvattu menettely täyttää vakavana pidettävien kilpailunrajoitusten tunnusmerkit. Tällaiset vakavana pidettävät kilpailunrajoitukset ovat lähtökohtaisesti aina vahingollisia ja siten kiellettyjä.
479. Kuvattu kilpailunrajoitus on jo sinällään vakava rikkomus. Lisäksi huomioon on otettava se, että rikkomukseen osallistuneet yritykset ovat toimineet valtakunnallisesti. Mukana kartellissa ovat olleet kaikki keskeiset Suomessa raakapuun hankintamarkkinoilla toimivat yritykset.

8.5.2 Kielletty hintayhteistyö

480. Raakapuuta koskevissa hintaneuvotteluissa siirryttiin vuonna 1997 yrityskohdattaisiin hintaodotusneuvotteluihin. Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat hintaodotusneuvottelujen aikana vuosina 1997 ja 1998¹³⁹ tehneet kiellettyä yhteistyötä. Ennen vuoden 1997 neuvottelujen käynnistymistä Stora Enson ja UPM-Kymmenen edustajat ovat vertailemalla yrityskohtaisia hintakehityksiä tarkastelleet, miltä markkinatilanne näyttää ajatellen tulevia hintaodotusneuvotteluja. UPM-Kymmene ja Stora Enso ovat lisäksi hintaodotusneuvotteluihin kerättyllä informaatiopakettilla pyrkineet siihen, etteivät ne esitä ristikkäisiä tietoja markkinatilanteesta yritysten kanssa neuvotteleville metsänomistajia edustaville

¹³⁶ Komission päätös UK Agricultural Tractor Registration Exchange, (EYVL 1992, L 68/19, 51 kohta), vahvistettu Yhteisöjen tuomioistuimen päätöksellä C-7/95 P, John Deere v Commission (Kok. 1998, s. I-3111) ja Faull & Nikpay, The EC Law of Competition (1999), kohdat 6.364–6.366.

¹³⁷ Komission kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus (1977), §2, kohta 7(3).

¹³⁸ Komission kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus (1977), § 2, kohta 7(2).

¹³⁹ Ks. edellä kappaleet 59-72 ja kappaleet 73-116.

21.12.2006

neuvottelukunnille.¹⁴⁰ Stora Enson ja UPM-Kymmenen edustajat ovat lisäksi hintaodotusneuvottelujen aikana vuosina 1997 ja 1998 ja jo ennen niitä kertooneet toisilleen, miten neuvottelut ovat sujuneet¹⁴¹, mitä he aikovat tarjota tai mitä ovat tarjonneet metsänomistajien neuvottelukunnalle ja miten edetään, jos yhteistä näkemystä metsänomistajien neuvottelukunnan kanssa ei synny.¹⁴² Yritysten edustajina edellä tarkoitetuissa keskusteluissa ovat pääsääntöisesti toimineet yritysten metsäpäälliköt ja ainakin kerran keskusteluihin ovat osallistuneet myös yritysten toimitusjohtajat¹⁴³.

481. UPM-Kymmene on pitänyt myös Metsäliittoa säännöllisesti ajan tasalla siitä, miten hintaodotusneuvotteluissa edistytään. Metsäliitto on puolestaan kertonut UPM-Kymmenelle, miten neuvottelut ovat edistyneet metsänomistajien mielestä ja lisäksi, miten Metsäliitto tulee hinnoittelemaan, jos neuvottelutulosta ei synny. Keskustelut on pääsääntöisesti käyty yritysten metsäpäällikkö- sekä toimitusjohtajatasolla.¹⁴⁴
482. Yritykset ovat edellä kuvatulla yhteistyöllään pyrkineet varmistamaan, että hintaodotusneuvotteluiden tuloksena saavutettiin hinnaltaan mahdollisimman alhainen hintaodotusrivi.¹⁴⁵ Yritysten tarkoituksena on ollut näin estää ja minimoida metsäyhtiöiden välinen hintakilpailu raakapuun hankintamarkkinoilla.
483. Yritykset ovat edellä kuvattujen hintaodotusneuvottelujen kanssa samanaikaisesti käyneet myös hintakilpailun rajoittamiseen tähdänneitä hintahallintaneuvotteluja. Hintahallintaneuvottelut ovat jatkuneet edelleen hintaodotusneuvotteluiden kariuduttua aina vuoteen 2004 saakka.
484. UPM-Kymmenen, Stora Enson ja Metsäliiton metsäpäälliköt ovat keskustelleet hintahallinnasta erilaisissa kolmenkeskisissä tapaamisissa. Yritysten metsäpäälliköt ovat keskustelleet toistuvasti raakapuumarkkinatilanteesta sekä vertailleet yritysten eri metsäkeskusalueilla maksamia raakapuun hintoja puulajikohtaisesti käyttäen keskusteluissa apuna Metsäteollisuus ry:n raakapuun hankintaa koskevia "me ja muut" -tilastoja¹⁴⁶. Metsäpäälliköt ovat myös sopineet yhtiöiden tulevista yleisistä hinnoittelutavoitteista ja -pyrkimyksistä¹⁴⁷, puutavaralajikohtaisista tavoite- tai enimmäishinnoista samoin kuin hyväksyttävistä enimmäistasoista¹⁴⁸. Metsäpäälliköt ovat myös tiedottaneet¹⁴⁹ toisilleen yhtiöiden hin-

¹⁴⁰ Ks. edellä kappaleet 59- 60.

¹⁴¹ Ks. edellä kappaleet 63, 65, 66, 68, 70, 71, 74, 76-81, 83, 87, 90, 93-94, 96-97, 101-102, 105-107, 109-110, 112-116.

¹⁴² Ks. edellä kappale 104.

¹⁴³ Ks. edellä kappale 93. Ks. lisäksi kappaleet 142-147. Juha Niemelän kertomuksen mukaan hän ei ole osallistunut kilpailunrajoituslain vastaisiin keskusteluihin Stora Enson tai Metsäliiton toimitusjohtajien kanssa, vaikka myöntääkin osallistuneensa edellä kohdassa 93 yksilöityyn tapaamiseen.

¹⁴⁴ Ks. edellä kappaleet 0, 64, 69-72, 74, 76, 80-131, 84, 85-87, 89-92, 95-96, 102-103, 106, 108, 110-111.

¹⁴⁵ Hintaodotusrivillä tarkoitetaan hintasopimusta, johon UPM-Kymmene ja Stora Enso sekä myyjäpuolen neuvottelukunnat pyrkivät yhteisissä hintaodotusneuvotteluissaan vuosina 1997-1999.

¹⁴⁶ Ks. edellä kappale 150.

¹⁴⁷ Ks. edellä kappale 145.

¹⁴⁸ Ks. edellä kappaleet 153, 163.

¹⁴⁹ Ks. edellä kappaleet 156, 163, 166.

21.12.2006

noittelusuunnitelmista ja tarvittaessa huomautelleet¹⁵⁰ toisten hinnoittelukäytännöistä. Yritysten metsäpäälliköt ovat lisäksi keskustelleet yleisesti ensiharvennuspuun hinnoittelusta sekä keinoista yhtenäistää hinnoittelua¹⁵¹. Metsäpäälliköt ovat myös pyrkineet huolehtimaan siitä, että metsäyhtiöiden raaka-
puun porttihinnat ovat verrannollisia esimerkiksi siten, ettei puusta makseta kaupan tekemisen jälkeen lisää¹⁵².

485. Metsäpäälliköt keskustelivat yhteisistä tavoitehintatasoista 2000-luvun alkuun asti, mutta tämän jälkeen viime vaiheessa keskusteluissa kiinnitettiin huomiota lähinnä edellisellä viikolla maksettujen hintojen eroihin eikä enää aiempaan tapaan pyritty löytämään yhteistä enimmäishintatasoa.
486. Metsäpäälliköiden lisäksi myös UPM-Kymmene ja Metsäliiton toimitusjohtajat ovat ainakin vuonna 2002 keskustelleet mäntykuitupuun hinnan korottamisesta ja sen läpimittavaatimuksen alentamisesta puukaupan käynnistämiseksi. Esimerkiksi vuoden 2002 keskustelun jälkeen Metsäliitto toteutti ensin hinnan korotuksen ja läpimittavaatimuksen alentamisen ja UPM-Kymmene toimi vastaavalla tavalla kahden viikon kuluttua.
487. UPM-Kymmene, Metsäliiton ja Stora Enson aluejohtajien¹⁵³ väliset hintahallintakeskustelut ovat olleet toistuvia ja yleisiä. Aluejohtajat ovat hintahallintaneuvotteluissaan keskustelleet puumarkkinatilanteesta ja siitä, mikä hintatason tulisi olla sekä vertailleet yritysten maksamia hintoja. Aluejohtajat ovat lisäksi keskustelleet yritysten toteutuneista ostoista ja niiden suhteesta yritysten ostotavoitteisiin sekä yhtiöiden puuntarpeesta puulajeittain eriteltynä. Tapaamisissa on vaihdettu myös tietoa kunkin yrityksen keskihintatavoitteista sekä enimmäishinnoista puulajeittain eriteltynä. Aluejohtajat käyttivät hintahallintakeskusteluissa apunaan Metsäteollisuus ry:n laatimia alueittaisia ja piiri-kohtaisia hintatilastoja. Lisäksi vuonna 2001 aluejohtajat vertailivat kunkin yhtiön tiettyissä kunnissa maksamia hintoja. Aluejohtajat ovat pyrkineet tapaamisissaan löytämään yhteisymmärryksen tulevaisuudessa noudatettavasta raaka-
puun hinnoittelusta. Hintahallintaneuvottelujen sisältö on vaihdellut riippuen siitä, ketä tapaamisiin tai keskusteluihin on osallistunut ja miksi ja missä yhteydessä on tavattu.
488. Lisäksi yritysten edustajat ovat paljastaneet toisilleen Metsähallituksen yhtiökohtaisissa neuvotteluissa esittämät raaka-
puun hinnoittelua koskevat näemykset ja vaatimukset ja keskustelleet siitä, miten hintatasojen voidaan olettaa tulevissa Metsähallituksen kanssa käytävissä neuvotteluissa muuttuvan kunkin yhtiön vallitsevaan sopimustilaan verrattuna. Yritykset ovat näin olleet tietoisia kilpailevien yritysten ja Metsähallituksen välisten neuvottelujen etenemisestä.
489. Nyt arvioitavana olevassa tapauksessa asianomaiset yritykset ovat edellä jaksossa 7 selvitettyllä tavalla keskustelleet muun ohella toistuvasti puumarkkinati-

¹⁵⁰ Ks. edellä kappaleet 153, 155, 165.

¹⁵¹ Ks. edellä kappaleet 126-127.

¹⁵² Ks. edellä kappaleet 128-129.

¹⁵³ Ks. edellä Saarimaa kappaleet 172-214, Pulkkinen kappaleet 215-229, Westberg kappaleet 230-240, Panhelainen kappaleet 241-248 ja Rajala kappaleet 249-256.

21.12.2006

lanteesta, vertailleet yhtiöiden eri metsäkeskusalueilla maksamia raakapuun hintoja puulajikohtaisesti sekä sopineet yhtiöiden tulevista hinnoittelutavoitteista ja –pyrkimyksistä. Yritykset ovat myös tiedottaneet toisilleen yhtiöidensä tulevista hinnoittelusuunnitelmista. Yrityksille on syntynyt yhteinen näkemys siitä, miten toimia raakapuun hankinnassa eivätkä ne ole toimineet toisistaan riippumattomasti. Kyseessä on ollut vakava kilpailunrajoitus, jonka tarkoituksena on ollut kilpailun rajoittaminen. Menettelyn kielletyksi toteaminen ei edellytä sitä, että kilpailua rajoittavat toimet tai niiden vaikutukset olisivat kestäneet tietyn vähimmäisajan. Riittävää on, että asianomaisten yritysten yhteistoiminnan tarkoituksena on ollut kilpailun rajoittaminen. Osapuolten kilpailunvastainen tavoite näkyy myös siinä, että ne ovat itse tienneet toimintansa olevan kiellettyjä ja ovat pyrkineet nimenomaisesti toimimaan varovaisesti siten, etteivät keskustelut paljastu.

490. Metsäyhtiöiden edellä kuvattujen menettelyjen tarkoituksena on ollut rajoittaa hintakilpailua raakapuumarkkinoilla. Yritykset ovat olleet tietoisia menettelynsä lainvastaisuudesta. Kilpailuvirasto katsoo UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson rikkoneen kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan säännöksiä.

8.5.3 Kielletty tietojenvaihto

8.5.3.1 Hintayhteistyön yhteydessä harjoitettu tietojenvaihto

491. Kilpailuvirasto on edellä katsonut UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson syyllistyneen kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaiseen kiellettyyn hintayhteistyöhön. Yritykset ovat osana kiellettyä hintayhteistyötä vaihtaneet myös yrityskohtaisia hintatietoja. Yrityskohtaisten hintatietojenvaihto voi jo itsessään olla kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaista kiellettyä tietojenvaihtoa.
492. Kuten edelläkin kappaleessa 8.5.2 hintayhteistyötä arvioitaessa on todettu, ovat UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson metsäpäälliköt käyttäneet hinnoista keskustellessaan apunaan Metsäteollisuus ry:n ”me ja muut” – tilastoja. Metsäpäälliköt ovat keskustelujen yhteydessä paljastaneet toisilleen tilastoista yritysten yksityiskohtaisia metsäkeskusalueittaisia/maakuntakohtaisia hintatietoja. Tilastot ovat pääasiassa olleet neljän viikon jaksoissa. Hintatiedot ovat siten olleet keskimäärin kaksi viikkoa vanhoja.
493. Myös UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson aluejohtajat ovat hinnoista keskustellessaan käyttäneet apunaan Metsäteollisuus ry:n ”me ja muut” – tilastoja. Aluejohtajat ovat keskustelujen yhteydessä paljastaneet toisilleen yritysten yksityiskohtaisia metsäkeskusalueittaisia/piirikohtaisia hintatietoja. Aluejohtajien vaihtamien hintatietojen ikä on vaihdellut keskimäärin 2-4 viikkoa vanhasta tiedosta kolme kuukautta vanhaan tietoon. Tietojenvaihdossa on myös ollut alueellisia ja ajallisia eroja. Lisäksi ainakin vuonna 2001 ovat aluejohtajat vaihtaneet keskenään Kaakkois-Suomessa kunta- ja pitäjakohtaisia hintatietoja.

21.12.2006

494. UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson vaihtama yrityskohtainen hintatieto on luonteeltaan ollut luottamuksellisena pidettävää tietoa, jota yrityksillä ei normaalisti olisi tehokkaasti kilpailuilla markkinoilla ollut intressiä vaihtaa. Vaihdettu tieto on iältään ollut hyvin tuoretta, eikä vastaavia yrityskohtaisia hintatietoja olisi ollut saatavissa muista lähteistä. Tietojenvaihdon tiheys on vaihdellut osapuolista riippuen. Tietoa on keskimäärin vaihdettu niin metsäpäällikkötasolla kuin aluejohtajatasollakin useita kertoja vuodessa. Tietojenvaihto on myös ollut salaista.
495. Tietojenvaihto on tapahtunut erittäin keskittyneillä markkinoilla, joilla UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson yhteenlaskettu markkinaosuus on tarkasteluajanjaksona ollut noin 77-79 %. Keskittyneillä markkinoilla, joilla kilpailu on jo muutenkin rajoittunutta, on edellä kuvattu yrityskohtainen hintatietojenvaihto minimoinut yritysten väliltä kilpailuun normaalisti kuuluvan riskin ja epävarmuuden.
496. Edellä kuvattu metsäpäälliköiden keskenään harjoittama tietojenvaihto sekä aluejohtajien välinen tietojenvaihto on jo itsessään ollut omiaan rajoittamaan yritysten välistä hintakilpailua sekä mahdollistanut keskenään kilpailevien yritysten kilpailukäyttäytymisen yhdenmukaistamisen. Kilpailuvirasto katsoo UPM-Kymmenen, Metsäliiton ja Stora Enson rikkoneen kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan säännöksiä harjoittamalla kiellettyä hintatietojenvaihtoa.

8.5.3.2 Kustannustietojenvaihto

497. UPM-Kymmene, Stora Enso ja Metsäliitto ovat vuosittain vaihtaneet keskenään myös yhtiökohtaisia kustannustietoja. Vaikka vaihdettava tietosisältö on jonkin verran vaihdellut vuosittain ja yhtiöittäin, UPM-Kymmene ja Stora Enso sekä toisaalta UPM-Kymmene ja Metsäliitto ovat vaihtaneet tietoa mm. hankintamääristä ja erilaisista hankinnan tehokkuuteen liittyvistä tunnusluvuista, kiinteistä kustannuksista, korjuukustannuksista ja sitoutuneesta pääomasta. Lisäksi Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat erikseen vaihtaneet keskenään tietoja myös tiettyjen tehtaiden porttihinnoista ja porttihintaan vaikuttavista kustannustekijöistä. Kustannuksia koskevan tietojenvaihdon vahvistavat UPM-Kymmenen edustajien kertomukset, yhtiön Kilpailuvirastolle toimittamat asiakirjat sekä Stora Enson ja Metsäliiton edustajilta Kilpailuviraston tarkastuksilla löytäneet asiakirjat.
498. Kilpailijoiden välinen kustannustietojenvaihto voi tyypillisesti johtaa erityisesti hinnoittelun yhdenmukaistumiseen. Kilpailuvirasto toteaa, että tarkasteltavana olevassa tapauksessa kustannustietojenvaihto ei todennäköisesti ole ollut ensisijainen keino hinnoittelun yhdenmukaistamisessa, sillä yhtiöiden välillä on ollut myös suoraa hintayhteistyötä. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että kustannukset ovat yksi tärkeimmistä yrityksen hinnoittelupäätöksiin vaikuttavista tekijöistä.
499. Kustannustietojenvaihto metsäyhtiöiden välillä on ollut yksityiskohtaista ja pitkälle menevää. Kustannustietoja vaihtamalla metsäyhtiöt ovat saaneet tarkan

21.12.2006

kuvan kilpailevien organisaatioiden toiminnasta: millaisin resurssein toimintaa harjoitetaan ja miten resurssit on kohdennettu. Tietojenvaihto on myös paljastanut millaisella kustannusrakenteella kukin yhtiö toimii ja miten tehokkaasti. Mitä tulee UPM-Kymmeneen ja Stora Enson tekemiin tehdashintavertailuihin, niiden avulla oli UPM-Kymmeneen mukaan mahdollista arvioida oman yhtiöiden puunhankintaorganisaation asemaa kustannuskilpailussa kilpailijaan verrattuna. Kilpailuvirasto toteaa, että tehdasparivertailussa vaihdetut tiedot olivat yleistä kustannustietoa selvästi yksityiskohtaisempia tietojen koskiessa yhtä yksittäistä tehdasta. Vertailtaessa tehdashintoja vertailtiin käytännössä porttihinnan muodostumiseen vaikuttavia yksittäisiä kustannustekijöitä.

500. Kilpailijoilta saatuja kustannustietoja on UPM-Kymmeneen mukaan hyödynnetty yhtiön kehittämistoimenpiteissä ja strategisessa suunnittelussa. Yhtiön mukaan kustannustietojen vertailu on kannustanut metsäyhtiöitä oman toiminnan tehostamiseen, ja tietojenvaihdon seurauksena koko alan toiminnallinen tehokkuus on saattanut parantua.
501. Virasto katsoo, että suurin osa metsäyhtiöiden vaihtamasta kustannustiedosta on luonteeltaan luottamuksellisena pidettävää tietoa, jota ei ole saatavissa julkisista lähteistä. Yritysten on luovutetun tiedon perusteella ollut mahdollista koordinoita kilpailukäyttäytymistään markkinoilla.¹⁵⁴ Myös UPM-Kymmene on itse todennut suurimman osan kustannustiedoista olevan luottamuksellista. Kilpailuvirasto toteaa, että metsäyhtiöiden keskenään vaihtamissa kustannustiedoissa on kyse tiedoista, jota yrityksen sisäinen laskentatoimi normaalisti tuottaa johdon päätöksenteon tueksi. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa samat tiedot on vuosittain toimitettu myös kilpailijoiden käyttöön.
502. Kilpailuvirasto toteaa, että metsäyhtiöiden kustannustiedot ovat olleet edellisen vuoden tietoa eikä niistä ilmene esimerkiksi kuukausikohtaisia tietoja. Joissakin tapauksissa vuosi tai jopa puoli vuotta voi olla riittävän pitkä aika tekemään tiedoista sellaisia, että niitä on vaikea käyttää markkinoilla kilpailua rajoittavasti¹⁵⁵. Kilpailuvirasto katsoo, että metsäyhtiöiden vaihtamien kustannustietojen kohdalla näin ei kuitenkaan ole. Vaihdettu informaatio on ollut luonteeltaan sellaista toiminnan suunnittelun pohjana käytettävää tietoa, että ottaen huomioon yhtiöiden muun tietojenvaihdon, kyseisten kustannustietojen vaihtamista useammin kuin kerran vuodessa siinä laajuudessa kuin metsäyhtiöt ovat tehneet vuosittain, ei ole pidetty tarpeellisena¹⁵⁶.
503. Kilpailuvirasto katsoo, että vaikka tiedot ovat edelliseltä vuodelta, ne ovat erittäin ajankohtaisia seuraavan vuoden sekä pidemmän tähtäimen toiminnan suunnittelun kannalta. Tietoja ei siten voida pitää merkityksettöminä yhtiöiden kilpailukäyttäytymisen kannalta.
504. Kilpailuvirasto katsoo, että metsäyhtiöiden välinen kustannustietojen vaihtaminen on nähtävä osana kokonaisuutta, jonka tarkoitus on ollut kolmen suurim-

¹⁵⁴ Vrt. Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös 23.11.2000, dnro 46/690/2000, s. 56–57.

¹⁵⁵ Vrt. Kiellettyä tietojenvaihto- ja tilastointiyhteistyötä Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry:ssä koskeva päätös, dnro 740/61/2002, 23.3.2004.

¹⁵⁶ Vrt. kohta 297.

21.12.2006

man metsäyhtiön keskinäisen kilpailun poistaminen ja yhtiöiden voittojen kasvattaminen. Kustannus- ja porttihintatietojenvaihto on näin ollen täydentänyt metsäyhtiöiden eri tasoilla ja eri muodoissa tapahtunutta hintayhteistyötä. Tietojenvaihto täydensi yhtiöiden välillä olevaa muuta kiellettyä yhteistyötä tarjoamalla kilpailijoita koskevaa informaatiota yhtiöiden hinnoittelua ja toiminnan organisointia koskevan päätöksenteon tueksi.

505. Yhtiöiden kustannustiedot ovat ensinnäkin antaneet pohjan metsäyhtiöiden hintoja koskeville keskusteluille, sillä hintapäätökset pohjaavat osaltaan tuotteen tai palvelun tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Toiseksi, kilpailijoiden kustannusrakenteen tunteminen on helpottanut yhtiöiden strategista päätöksentekoa ja oman toiminnan suunnittelua. Kolmanneksi, kilpailijoiden hintojen ja kustannusten tunteminen mahdollistaa myös kilpailijoiden voittomarginaalin laskemisen. Näin tietojenvaihto on toiminut myös tietynlaisena jälkikäteisvalvontana, etteivät yhden yhtiön toimialalla saamat voitot pääse kasvaamaan muita suuremmiksi.
506. Kilpailuvirasto katsoo lisäksi, että tietojenvaihdolle esitetty perustelu, jonka mukaan tietojenvaihto on kannustanut yhtiöitä toimintansa tehostamiseen, on toimivan taloudellisen kilpailun kannalta ongelmallinen. Kilpailluilla markkinoilla yritykset kilpailevat keskenään eikä niiden intressissä normaalisti ole kilpailijoiden kannattavuuden parantaminen. Yrityksen toimintaan, suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyy normaalisti tietty riski sen vuoksi, ettei yritys voi ennakoida tai säädellä kaikkia markkinoilla vaikuttavia muuttujia, kuten kysynnän ja muiden markkinaolosuhteiden muutokset tai kilpailijoiden toimenpiteet. Tarkasteltavana olevassa tapauksessa metsäyhtiöt ovat minimoineet kysyntään, markkinaodotuksiin ja kilpailijoiden toimintaan liittyvän riskin keskinäisellä tietojenvaihdoilla. Näin ollen kolmen metsäyhtiön välinen yhteistyö tehokkuuden parantamiseksi heijastaa samalla niiden haluttomuutta keskinäiseen kilpailuun.
507. Metsäliitto, Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat luovuttaneet toisilleen sellaista luottamuksellisenä pidettävää tietoa, jollaisen välittymistä kilpailijoille yritykset normaalisti pyrkisivät välttämään. Yritysten on luovutetun tiedon perusteella ollut mahdollista koordinoita kilpailukäyttäytymistään markkinoilla.¹⁵⁷ Kilpailuvirasto katsoo, että metsäyhtiöiden keskinäistä yhtiökohtaisten kustannus- ja tehokkuustietojen sekä tehtaiden porttihintatietojen vaihtamista on pidettävä kilpailunrajoituslain 6 §:n vastaisena.
508. Ottaen huomioon vaihdettujen tietojen luottamuksellisen luonteen ja yksityiskohtaisuuden, raakapuun hankintamarkkinoiden erittäin keskittyneen rakenteen, tietoja keskenään vaihtaneiden yhtiöiden korkean yhteenlasketun markkinaosuuden (77-79 % raakapuun hankintamarkkinoilla), markkinoiden läpinäkyvyyden lisääntymisen tietojenvaihdon johdosta vain siihen osallisten kesken sekä erityisesti metsäyhtiöiden harjoittaman muun kielletyn yhteistyön, Kilpailuvirasto katsoo, että metsäyhtiöiden keskinäistä yhtiökohtaisten kustannus- ja tehokkuustietojen sekä tehtaiden porttihintatietojen vaihtamista on pidettävä myös EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaisena.

¹⁵⁷ Vrt. Kilpailuneuvoston raakapuu-päätös 23.11.2000, dnro 46/690/2000, s. 56-57.

21.12.2006

8.6 Kielletyn yhteistyön vahingolliset vaikutukset

509. Kilpailunrajoituslain 6 §:n 1 kohdan kiellon soveltaminen ei edellytä, että kilpailunrajoituksella osoitettaisiin olevan vahingollisia vaikutuksia. Kielletyn menettelyn vahingollisuus on oletettu lain tasolla. Lain 6 §:n 1 kohdassa ei myöskään ole kysymys todistustaakan kääntävästä presumptiosta, vaan velvoittavasta lain kiellostä.¹⁵⁸
510. Myöskään vakiintuneen EY:n oikeuskäytännön mukaan EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan soveltamiseksi ei ole välttämätöntä osoittaa konkreettisten kilpailunvastaisten vaikutusten olemassaoloa, kun toiminnan tarkoituksena on osoitettu olevan kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen yhteismarkkinoilla.
511. Kilpailuvirasto katsoo, että Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen keskinäisen menettelyn tarkoituksena on ollut kilpailun rajoittaminen kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan kieltämällä tavalla.
512. Ottaen huomioon asianomaisten yritysten menettelyn kilpailunvastaisen tarkoituksen asiassa, ei kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan vastaisen rikkomuksen toteamiseksi ole välttämätöntä osoittaa kilpailulle aiheutuneita haitallisia vaikutuksia.

8.7 Rikkomuksen kesto, laatu ja laajuus

513. Monista eri osista koostuvaa kartellia voidaan perustellusti pitää sen olemassaolon ajalta yhtenä jatkuvana rikkomuksena. Näin on erityisesti silloin kun kyseessä on monitahoinen ja pitkäaikainen kartelli ja siihen osallistuvilla yrityksillä on yhteinen ja jatkuva tavoite. Tämä arvioinnin pätevyyteen ei vaikuta se, että yksi tai useampi seikka useiden toimenpiteiden kokonaisuudessa tai jatkuvan toiminnan osana saattaisi rikkoa myös yksittäisenä toimenä ja itsessään kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaa.¹⁵⁹
514. Kilpailuvirasto toteaa, että Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen menettely hintaodotusneuvottelujen yhteydessä ja hintahallintatapaamisissa ja -keskusteluissa on ollut kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastainen ajanjaksona 1997 – huhtikuu 2004. Lisäksi yritysten välillä vaihdettiin tuona aikana myös luottamuksellisia tietoja. Koko ajanjakson 1997 – huhtikuu 2004 ajan yritysten toiminnassa on havaittavissa selkeä menettelytapojen ja käytännön toiminnan jatkuvuus.
515. Kun otetaan huomioon asianomaisten yritysten toiminnan yhteinen tavoite, Kilpailuvirasto toteaa, että kyseessä oli yksi jatkuva rikkomus, mutta sen intensiivisyys ja tehokkuus vaihtelivat tarkasteltavan ajanjakson aikana sekä alu-

¹⁵⁸ Ks. esim. kilpailuneuvoston Finnpap-tapaus 6.6.1997, d:o 21/359/95.

¹⁵⁹ EY:n ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätös 24.10.1999 asiassa T-1/89 Rhône-Poulenc vs. Komissio (Kok. 1991, s. II-867, 125-126 kohdat) ja komission päätös asiassa Choline Chloride (EYVL 2005, L 190/22, 145 kohta).

21.12.2006

eellisesti. Yrityksen pyrkivät yhteiseen tavoitteeseen, joka oli keskinäisen hintakilpailun välttäminen ja rajoittaminen sekä puun hinnan hallinta. Näin ollen voidaan päätellä, että kyseinen toiminta merkitsi kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan yhtä, jatkuvaa rikkomista, josta kunkin osanottajan on kannettava vastuunsa yhteiseen järjestelmään kuulumisensa keston ajalta.

516. Kilpailuviraston selvitysten mukaan Metsäliitto, Stora Enso ja UPM-Kymmene ovat toimineet kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan vastaisesti ajanjaksona 1997 – huhtikuu 2004. Pääsääntöisesti yritysten metsäpäälliköt ja aluejohtajat ovat edustaneet yrityksiä kilpailuoikeudellisten sääntöjen vastaisissa keskusteluissa ja tapaamisissa. Muutaman kerran mukana on ollut myös UPM-Kymmenen ja Metsäliiton toimitusjohtajat. Lisäksi Markku Melkko on kertonut tapaamisista ja keskusteluista esimiehelleen Metsäliiton toimitusjohtajalle Antti Oksaselle, joten UPM-Kymmenen ja Metsäliiton ylin johtokin on ollut tietoinen kielletystä toiminnasta. Todistajakertomukset osoittavat, että tapaamisten määrä eri vuosina on riippunut siitä, miten raakapuuta on ollut tarjolla ja mikä on ollut hintataso. Sellaisina aikoina, jolloin tarjonta on ollut hyvä ja hinta pysynyt kohtuullisena, tapaamisille ei ole ollut tarvetta. Raakapuun tarjonta ja hinta ovat voineet vaihdella eri hankinta-alueilla kuten myös tapaamisten määrä. Jos tarjonta on vähentynyt ja hintataso on ollut nousussa, tapaamisia on voinut olla useitakin lyhyen ajan sisällä.
517. Metsäpäälliköt ovat jatkaneet kolmenkeskisiä hintahallintakeskustelujaan noin vuoden 2001 loppuun tai 2002 alkuun asti. Kahdenkeskiset hintahallintakeskustelut jatkuivat myös kolmenkeskisten hintahallintakeskustelujen loputtua. UPM-Kymmenen, Stora Enson ja Metsäliiton aluejohtajien välisiä hintahallintatapaamisia on ollut ajanjaksona 1997 – huhtikuu 2004.
518. Ottaen huomioon asiaosaisten yritysten lainvastaisen menettelyn varsin pitkän keston, Kilpailuvirasto pitää Metsäliiton, Stora Enson ja UPM-Kymmenen menettelyä vakavana.
519. Edellä esitetyn perusteella rikkomisen voidaan katsoa kokonaisuudessaan muodostavan kilpailunrajoituslain 6 §:n ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklassa tarkoitetun kielletyn ”sopimuksen”. Joka tapauksessa, vaikka sopimuksen käsite ei koskisikaan rikkomisen koko kestoaikaa, toiminta kuuluu kuitenkin 6 §:ssä ja 81 artiklassa esitetyn sopimukseen rinnastettavaa menettelyä ja yhdenmukaistettua menettelytapaa koskevan kiellon piiriin. Näyttöä tulee arvioida kokonaisuutena. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon koko esitetty näyttö, mikä yhdensuuntaisesti osoittaa kartellitoiminnan jatkuvuuden koko esitetyn ajanjakson osalta. Kilpailuvirasto katsoo, että ajanjaksona 1997 – huhtikuu 2004 osalta kyseessä oli yksi, jatkuva rikkominen.

21.12.2006

9 Seuraamusmaksu

520. Kilpailunrajoituslain (318/2004) 7 §:n 1 momentin mukaan elinkeinonharjoittajalle, joka rikkoo lain 4–6 §:n tai EY:n perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan säännöksiä, määrätään seuraamusmaksu, jollei menettelyä ole pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä kilpailun turvaamisen kannalta muutoin pidetä perusteettomana. Maksu saa olla enintään 10 prosenttia kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän edellisen vuoden liikevaihdosta. Saman pykälän 2 momentin mukaan seuraamusmaksua määrättäessä on otettava huomioon kilpailunrajoituksen laatu ja laajuus sekä sen kestoaika.
521. Toisaalta koska nyt kysymyksessä oleva rikkomus koskee ajanjaksoa ennen kilpailunrajoituslain muuttumista 1.5.2004, rikkomuksiin tulee esitettävän seuraamusmaksun määrän osalta soveltaa myös kilpailunrajoituslain 8 §:ää sellaisena kuin se oli voimassa 30.4.2004 asti.
522. Kilpailunrajoituslain (480/1992) 8 §:n mukaan elinkeinonharjoittajalle tai näiden yhteenliittymälle, joka rikkoo lain 4-7 §:n säännöksiä, määrätään seuraamusmaksu (kilpailunrikkomusmaksu), jollei menettelyä ole pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä kilpailun turvaamisen kannalta muutoin pidetä perusteettomana. Seuraamusmaksun suuruutta määrättäessä on kilpailunrajoituslain 8 §:n 2 momentin mukaan otettava huomioon kilpailunrajoituksen laatu ja laajuus sekä rajoituksen kestoaika.
523. Kilpailunrajoituslain 8 §:n perusasteikko voidaan ylittää, milloin se kilpailunrajoitus ja olosuhteet huomioon ottaen on perusteltua. Syy normaaliasteikon ylittävän maksun määräämiseen voi olla esimerkiksi kilpailunrajoituksen laajalaisuus tai kielletyn menettelyn uudistaminen taikka erityinen vahingollisuus muulle elinkeinotoiminnalle. Hallituksen esityksen mukaan¹⁶⁰ vähäisenä voitaisiin pitää esimerkiksi alueellisesti tai ajallisesti rajoittunutta toimintaa tai toimintaa, jonka taloudelliset vaikutukset ovat vähäisiä. Nyt käsiteltävässä tapauksessa ei ole ollut kyse alueellisesti rajoittuneesta toiminnasta. Kyseessä ei myöskään ole ollut ajallisesti rajoittunut toiminta.
524. Menettelyn kilpailuoikeudellista vakavuutta lisää se, että kielletty toiminta on ollut pitkäaikaista ja sen ovat aikaansaaneet osapuolet, jotka ovat olleet tietoisia kilpailunrajoituslain sisällöstä ja markkinoilla hyväksyttävästä käyttäytymisestä.
525. Kilpailuneuvosto on päätöksessään 23.11.2000 (dnro 46/690/2000) todennut, että huomattavan suuren liikevaihdon omaavien yritysten osalta hyötynäkökohta voi suhteellisen helposti johtaa normaaliasteikon ylittämiseen. Mitä suurempi liikevaihto, sitä korkeampaa maksua yleis- ja erityisestävät syyt edellyttävät. Oikeuskäytännössä huomiota on kiinnitetty menettelyn keston ja laajuuden, moitittavuuden ja vahingollisuuden ohella myös kilpailunrajoitukseen syyllistyneiden yritysten liikevaihtoon.

¹⁶⁰ HE 162/1991 vp., s. 12-13.

21.12.2006

526. Ylitettäessä normaaliasteikko seuraamuksen enimmäismäärä on kuitenkin myös kilpailunrajoituslain mukaan 10 prosenttia kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän edellisen vuoden liikevaihdosta. Maksun yläraja määräytyy viimeisen vahvistetun liikevaihdon mukaan. Kokonaisarvostelussa huomiota voidaan kiinnittää sekä kilpailunrajoituksen piiriin kuuluvista tuotteista kertyvään liikevaihtoon että yrityksen kokonaisliikevaihtoon. Mikäli kyseessä on konserni, seuraamuksen ylärajan muodostaa 10 prosenttia konsernin kokonaisliikevaihdosta.
527. Kilpailuvirasto toteaa, että asianosaisten yritysten lainvastaisessa toiminnassa on ollut kyseessä moitittava menettely, joka on kestoltaan ollut pitkäaikainen ja laajuudeltaan valtakunnallinen. Kiellettyyn toimintaan on syyllistynyt huomattavan suuren liikevaihdon omaavia yrityksiä ja yritykset ovat olleet tietoisia toimintansa lainvastaisuudesta.
528. Kilpailuvirasto esittää markkinaoikeudelle, että markkinaoikeus määräisi Metsäliitolle ja Stora Ensolle kummallekin erikseen kilpailunrajoituslain 6 §:n vastaisesta toiminnasta seuraamusmaksun (kilpailunrikkomismaksu) seuraavasti:
- Metsäliitto Osuuskunta 30 milj. €
 - Stora Enso Oyj 30 milj. €

9.1 Kilpailunrajoituslain 9 ja 8 §:n soveltaminen

529. Kilpailunrajoituslain 9 §:n mukaan Kilpailuvirasto ei tee markkinaoikeudelle esitystä seuraamusmaksun määräämiseksi, kun on kyse sellaisesta 4 §:ssä tai EY:n perustamissopimuksen 81 artiklassa tarkoitetusta kilpailijoiden välisestä kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan hintoja myytäessä tuotteita kolmansille, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä, jos tällaiseen kilpailunrajoitukseen osallinen elinkeinonharjoittaja:
- 1) antaa kilpailunrajoituksesta kilpailuvirastolle tietoja, joiden perusteella kilpailuvirasto voi puuttua kilpailunrajoitukseen;
 - 2) antaa 1 kohdassa mainitut tiedot ennen kuin kilpailuvirasto on saanut tiedot muuta kautta;
 - 3) toimittaa kilpailuvirastolle kaikki hallussaan olevat tiedot ja asiakirjat;
 - 4) toimii yhteistyössä kilpailuviraston kanssa koko kilpailunrajoituksen selvittämisen ajan; ja
 - 5) on lopettanut tai lopettaa heti 1 kohdassa tarkoitetut tiedot annettuaan osallistumisensa kilpailunrajoitukseen.
530. UPM-Kymmene otti asiamiehensä välityksellä Kilpailuvirastoon yhteyttä 3.5.2004 vapautuakseen asiassa kilpailunrajoituslain 9 §:n perusteella kilpailunrikkomismaksusta. Kilpailuvirasto katsoo tänään antamassaan erillisessä

21.12.2006

ratkaisussa, että UPM-Kymmene on täyttänyt kaikki 9 §:ssä mainitut edellytykset.

531. Edellä esitettyyn viitaten Kilpailuvirasto ei tee markkinaoikeudelle esitystä seuraamusmaksun määräämisestä UPM-Kymmenelle.
532. Kilpailunrajoituslain 8 §:n mukaan markkinaoikeus voi alentaa elinkeinonharjoittajalle tai näiden yhteenliittymälle 7 §:n nojalla määrättävää seuraamusmaksua tai jättää seuraamusmaksun määräämättä, jos elinkeinonharjoittaja tai näiden yhteenliittymä on merkittävästi avustanut kilpailuvirastoa kilpailunrajoituksen selvittämisessä. Hallituksen esityksen¹⁶¹ mukaan elinkeinonharjoittajalta edellytetään aktiivista osallistumista kilpailunrajoituksen selvittämiseen. Yrityksen on oma-aloitteisesti toimitettava Kilpailuvirastolle tietoja, joita Kilpailuvirastolla ei ole tai joita sen voi olla vaikea hankkia.
533. Metsäliitto on 12.5.2006 ottanut Kilpailuvirastoon yhteyttä avustaakseen Kilpailuvirastoa kilpailunrajoituksen selvittämisessä. Metsäliitto on antanut Kilpailuvirastolle tietoja omasta ja muiden yritysten osallisuudesta kilpailunrajoitukseen. Metsäliitto on oma-aloitteisesti toimittanut Kilpailuvirastolle kuultavaksi sen entisiä ja nykyisiä työntekijöitä, jotka ovat kertoneet oman näkemyksensä tapahtumista.
534. Metsäliiton Kilpailuviraston kuultavaksi toimittamista henkilöistä metsäpäälliköt Harri Lallukka ja Markku Melkko sekä aluejohtaja Olli Laitinen ovat monelta osin myöntäneet Kilpailuviraston esittämän tapahtumankuvauksen sekä korjanneet sitä tarpeellisin osin. Sen sijaan aluejohtajista Pekka Kauranen, Juha Levonen ja Antti Maaranta ovat pitkälti kiistäneet Kilpailuviraston esittämän tapahtumankuvauksen.
535. Kilpailuvirasto katsoo, että Metsäliitto on avustanut Kilpailuvirastoa kilpailunrajoituksen selvittämiseksi kilpailunrajoituslain 8 §:n edellyttämällä tavalla.
536. Kilpailuvirasto katsoo, että Metsäliitolle esitettävää seuraamusmaksua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiotaan siihen, että Metsäliitto on ryhtynyt kilpailunrajoituslain 8 §:n mukaiseen yhteistyöhön ja toimittanut kilpailunrajoituslain 8 §:n soveltamisen kannalta ratkaisevia tietoja vasta siinä vaiheessa, kun Kilpailuvirasto on toimittanut yrityksille esitysluonnoksen seuraamusmaksun määräämiseksi. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää siihen, että osa Metsäliiton Kilpailuviraston kuultavaksi toimittamista henkilöistä on edellä mainitulla tavoin pitkälti kiistänyt Kilpailuviraston esittämän tapahtumankuvauksen.
537. Edellä mainittuun viitaten Kilpailuvirasto esittää markkinaoikeudelle, että Metsäliitolle määrättävää seuraamusmaksua alennetaan 30 %.
538. Kilpailuvirasto esittää siten markkinaoikeudelle, että markkinaoikeus määräisi Metsäliitolle ja Stora Ensolle kummallekin erikseen kilpailunrajoituslain 6 §:n vastaisesta toiminnasta seuraamusmaksun (kilpailunrikkomismaksu) seuraavasti:

¹⁶¹ HE 11/2004 vp., s. 44.

21.12.2006

- Metsäliitto Osuuskunta 21 milj. €
- Stora Enso Oyj 30 milj. €

10 Sovelletut säännökset

539. EY:n perustamissopimus 81 artikla.
540. Laki kilpailunrajoituksista (480/1992; sellaisena kuin se oli voimassa 30.4.2004 asti) 6 § ja 8 §.
541. Neuvoston asetus (EY) 1/2003 3 artiklan 1 kohta.
542. Laki kilpailunrajoituksista (480/1992, ml. muut. 318/2004; sellaisena kuin se on voimassa 1.5.2004 lukien) 1 a §, 7 § ja 9 §.

Ylijohtaja Juhani Jokinen

Erikoistutkija Saara Vahvaselkä

Jakelu UPM-Kymmene Oyj
Stora Enso Oyj
Metsäliitto Osuuskunta

Tiedoksi Kauppa- ja teollisuusministeriö

Liitteet:

1. Lyhenneluettelo Tiililän nimeämistä henkilöistä
2. Harri Lallukan kalenterimerkinnät
3. Jorma Saarimaan päiväkirja- ja kalenterimerkinnät (Huom. Saarimaa on ympyröinyt relevantit päivät ja kirjoittanut osallistujien tiedot jälkikäteen) (salainen)

21.12.2006

4. Jorma Saarimaan 5.3.2001 järjestetyssä tapaamisessa käyttämät taulukot ja muistiinpanot (salainen)
5. Christer Westbergin kalenterimerkinnät 10.4.2001 ja 8.10.2001 (salainen)
6. Kilpailija-analyysi 2002 (salainen)
7. Vastaanottomäärien kehitys 2003-2003 (salainen)
8. Korjuukustannukset 1997-1999 mk/m³ (salainen)
9. Kiinteät kustannukset 2000 (salainen)
10. Kiinteät kustannukset 2002 ja 2003 (salainen)
11. Varantoihin ja varastoihin sitoutuneen pääoman kehitys 2002-2003 (salainen)
12. Metsäliiton toteutuneiden lukujen 2003 vertailu UPM-Kymmene/Metsäliitto (salainen)
13. Asiakirjat LPA12, LPA13 ja LPA 14 (osittain salainen)
14. Asiakirja KAP 56
15. Asiakirja MP6
16. Asiakirja MK48 (osittain salainen)
17. Asiakirja PAS19 ja PAS20
18. Metsäliiton markkinaosuudet Kaakkois-Suomessa vuosina 1995-2005 (salainen)